

HAASTE

Haastattelussa Jussi Pajunen **s.4**

Paikallisyhteisöt orpoutuvat **s.18**

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy **s.22**

Toistuvan väkivallan uhrin **s.30**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Teemana kunta

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA
**Kaupungin rooli on ratkai-
 seva ennaltaehkäisyssä**
Riikka Kostiainen

Haasteltavana on Helsingin kaupunginjohtaja **Jussi Pajunen**. Hän näkee turvallisuustyössä tärkeäksi kaupunkilaislähtöisyyden. Hän listaa Helsingin kaupungin turvallisuustyön avainsanoiksi verkostomainen toimintamallin, kansalaisten osallistumisen ja tasa-arvoisen turvallisuuden takaamisen.

7 Lapin yhteistyömalli palkittiin Euroopan parhaana
Riikka Kostiainen

Lapissa kehitetty yhteistyömalli "Arjen turvaa kunnissa" valittiin parhaimmaksi Euroopan julkishallinnon instituutin EIPAN suuressa hankekilpailussa.

8 Pirkanmaan turvallisuusklusteri – tavoitena olla alueellisten ongelmien ratkaisukeskus
Jouni Perttula

Turvallisuusklusteri on herättänyt paljon niin kansallista kuin kansainvälistäkin kiinnostusta ja verkostomaiselle toimintamuodolle tuntuu olevan tarvetta myös muualla.

10 Poliisin ja kunnan yhteistyö liikenneturvallisuusasioissa
Heikki Ihalainen

Poliisin ja kunnan välillä on paljon liikenneturvallisuustyötä tukevaa yhteistyötä. Tässäkin yhteistyössä ihmisten verkostoituminen on tärkeää, se mahdollistaa asioiden nopean eteenpäin viemisen.

12 Porissa kartoitettiin väkivallan tihentymiä
Tuomo Katajisto

Porissa tehdään monipuolista väkivallan vähentämistyötä. Tavoitteena oli myös

eri viranomaisten tietokannoista saatavien tietojen avulla kartoittaa maantieteellisesti ja ajallisesti väkivallan tihentymät eli "Hot Spotit".

13 Hyvät voimat hillitsemään asuinalueiden rauhattomuutta
Regina Järg-Tärno

Ruotsin lähiömellakat keväällä 2013 nostivat lähiöt otsikoihin ja myös Suomessa ollaan huolestuneita eriytymiskehityksestä. Ruotsia käytetään usein varoittavana esimerkkinä, mutta jotain positiivista tapahtumien taustalla on ehkä jäänyt kertomatta.

15 Asukkaan mahdollisuudet vaikuttaa turvallisuuteen
Regina Järg-Tärno

Onko kuntalaisilla oikeus ja vapaus vaikuttaa asuinalueensa asioihin tai jopa vastuu? Mistä asukas saa tietoa, millaisia vaihtoehtoja hänen paikkakunnallaan on tarjolla? Asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksien edistämistä on pohdittu rikosentorjuntaneuvoston Naapuripaputyöryhmässä.

18 Paikallisyhteistö orpoutuvat
Hannu Katajamäki

Uuden yritysmäisen yhteiskuntapolitiikan seurauksena valtion ja kuntien palvelut ovat etäännyttävässä kansalaisista. Yhteiskunta ei enää rakennu paikkaperustaisesti vaan ylhäältä määriteltyjen mielivaltaisten väestöpohjien mukaan.

20 Näkykö ehkäisevä työ kunnissa
Timo Aro

Ehkäisevä työ pitäisi nähdä kuntien omana investointina tulevaisuuteen. Kuntien kannattaa kannustaa aktiivisia toimijoita kokeilemaan, kehittämään ja soveltamaan uusia ehkäisevän työn malleja riippumatta toimintaympäristön haasteista ja taloudellisesta tilanteesta.

22 Päihde- ja mielenterveyspalveluista apua lähisuhdeväkivaltaan
Reetta Siukola

Päihde- ja mielenterveyspalveluissa on hyvä mahdollisuus ehkäistä lähisuhdeväkivaltaa. Palveluissa kohdataan runsaasti niin lähisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia, miehiä, lapsia ja perheitä kuin väkivallantekijöitäkin.

25 Jussi-tyo käyttää erilaisia menetelmiä joustavasti
Heidi Haapanen

Ensi- ja turvakotien liiton Jussi-työ voitti ensimmäisen kansallisen rikosentorjuntakilpailun, jonka teemana oli lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen. Jussi-työ on levinnyt jo kymmeneen kaupunkiin.

Espoon malli antaa työkaluja ja vertaistukea väkivallan katkaisuun

Perheväkivaltaklinikalla akuuttia apua

30 Toistuvan väkivallan uhrin
Mirka Smolej

Poliisille vuonna 2011 tehtyjen rikosilmoitusten perusteella löydettiin viisi tyypillistä toistuvan väkivallan uhriryhmää. Uhrien tunnistaminen on tärkeää, jotta heitä voitaisiin auttaa nykyistä paremmin.

33 Turvakielto turvattomassa maailmassa
Rauno Korhonen

Turvakielto on jo 12 000 suomalaisella.

Kunnan Viranomaisten toiminnan haasteita turvakielto-tilanteessa
Marjo-Riitta Pihlajamäki

36 KRIMINOLOGIA
Matti Laine: Psykoterapian vaaroista?

38 RIKOKSENTORJUNTA
Jukka-Pekka Takala: Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisyssä tekemistä

40 AJASSA

HAASTE

ASiantuntevasti
rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Juha Kääriäinen
Poliisiammattikorkeakoulu

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: 0295 150252
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Sakari Melander (pj.)
Helsingin yliopisto
Janne Kivivuori (varapj.)
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Päivi Honkatukia
Tampereen yliopisto
Aarne Kinnunen
Oikeusministeriö
Ulla Knuuti
Rikksseuraamuslaitos
Jaana Koivukangas
Rikksuhripäivystys
Juha Kreuz
Laurea-ammattikorkeakoulu
Robin Lardot
Poliisihallitus
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Marjo-Riitta Pihlajamäki
Turun kaupunki
Olli Salin
Helsingin kaupunki
Jukka-Pekka Takala
Rikksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Lehtikuva / Jussi Nukari

Tilauhinta

Vuosikerta 25 euroa + alv. 10%
Irttonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Sähköposti: haaste@om.fi
Lomakkeet: www.haaste.om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

13. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkko-)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajien kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ JUHA KÄÄRIÄINEN

Orpo kunta

Suomalainen hyvinvointi ja demokratia ovat rakentuneet 150 vuoden ajan kunnallisen itsehallinnon varaan. Kunnat ovat vastanneet viime vuosiin saakka kansalaisten peruspalveluista ja hyvät tulokset ovat näkyneet monissa kansainvälisissä vertailevissa tutkimuksissa. Meillä on ollut sekä tehokas ja luotettava hallinto että kansalaisen näkökulmasta toimiva lähidemokratia. Merkittävää on ollut julkisen hallinnon ja kansalaistoiminnan läheinen yhteys.

Viime vuosina suomalaista hyvinvointivaltiota on kuitenkin alettu purkaa nimenomaan kuntien taloutta kiristämällä. Pienet kunnat ovat ajautuneet taloudellisiin vaikeuksiin ja kuntien väliset erot niin kuntalaisten verorasituksessa kuin palvelujen saatavuudessaakin ovat kasvaneet. Lääkkeeksi on esitetty kuntakoon kasvattamista. Väitetään, että suuri on ainakin tehokasta, jos ei kaunista. Paradoksi kuitenkin on, että pienissä kunnissa kuntalaiset ovat aina olleet tyytyväisempiä palveluihin ja päättäjiin kuin suurissa kunnissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuoreen tutkimuksen mukaan esimerkiksi perusterveydenhuollon palveluihin ollaan selvästi tyytyväisempiä pienissä Pohjanmaan kunnissa kuin Helsingissä, Espoossa tai Vantaalla. Aivan sama tulos saadaan, jos tarkastellaan kuntalaisten osallistumista kansalaisjärjestötoimintaan: pienissä kunnissa, paikallisissa lähiyhteisöissä, demokratia toimii selvästi paremmin kuin suurissa kuntayksiköissä. Pienissä paikallisyhteisöissä asukkaat kokevat myös vähemmän turvattomuutta kuin suurissa.

Aluetieteen professori **Hannu Katajamäki** kirjoittaa tämänkertaiseen teemamme erinomaisen hyvin liittyvässä artikkelissaan, kuinka "Kilpailuvallion suosimat suuret hallintoalueet, väestöpohja-ajattelu ja palvelujen keskittäminen edistävät yli paikallisia järjestelyjä ja suuruuden logiikkaa. Kansalaisten maantiede ei ole kuitenkaan muuttunut; edelleenkin merkittävä osa suomalaisista asuu pienissä paikallisyhteisöissä. Erona entiseen on, että yhä useammassa paikallisyhteisössä kansalaiset ovat keskenään. Kunta ja valtio ovat vetäytyneet tai vetäytymässä. Palvelut ovat etäännyneet. Paikallisyhteisöt ovat orpoontumassa. Turvattomuus lisääntyy. Samaistuminen suurkuntiin on vaikeaa." Hyvä esimerkki Katajamäen mainitsemasta orpoontumisen ilmiöstä ovat poliisipalvelut. Kyselytutkimuksissa kansalaisten keskeinen kritiikki poliisia kohtaan liittyy palvelujen saatavuuteen pienissä ja syrjäisissä kunnissa. Yllätys ei kuitenkaan ole, että Poliisin hallintorakennemuutostus on kulkenut yhtä jalkaa kuntarakennemuutostuksen kanssa: tehokkuuden nimissä palveluja siirretään yhä suurempiin ja harvempiin yksiköihin. Tätäkö kansalaiset oikeasti haluavat?

Kaupungin rooli on ratkaiseva ennaltaehkäisyssä

Helsingin kaupunginjohtaja **Jussi Pajunen** näkee turvallisuustyössä tärkeäksi kaupunkilaislähtöisyyden. Hän listaa Helsingin kaupungin turvallisuustyön avainsanoiksi verkostomainen toimintamallin, kansalaisten osallistumisen ja tasa-arvoisen turvallisuuden takaamisen.

Helsingin nykyinen kolmevuotinen turvallisuussuunnitelma on voimassa vuoden 2014 loppuun asti. Toimenpiteillä pyritään parantamaan yleisen kaupunkitilan, joukkoliikenteen ja yritysten toimintaympäristön turvallisuutta. Lähtökohtana on arjen turvallisuus, jota edistää turvallinen, terveellinen ja viihtyisä kaupunkiympäristö. Toimenpiteitä on yhteensä 38. Ohjelma kytketty sisäisen turvallisuuden ja moneen muuhun ohjelmaan.

Helsingin kaupunginjohtaja, ylipormestari Jussi Pajunen toteaa, että kaupungin kehittämisessä tänä päivänä avainsanana on kaupunkilaislähtöisyys.

– Kaupunkilaiset haluavat osallistua kaupungin toimintaan, eivätkä he tyydy hallintoalamaisen osaan. Kun kaupunkilaisten kanssa keskustelee, turvallisuus nousee aivan keskeiseksi perusteeksi, jolla kaupunkilaiset arvioivat kaupungin onnistumista. On aivan luonnollista, ettei kaupunkilainen välttämättä ymmärrä, eikä hänen tarvitsekaan ymmärtää, julkishallinnon erilaisia vastuunjakoja. Hänelle on tärkeää se, että palvelut toimivat ja että kaupunki on turvallinen ja siisti, Pajunen pohtii.

– Kun rakennetaan parempaa kaupunkia, kaupungin pitää avautua kaupunkilaisille kokonaisuutena. Toiminta-

malleissa on tärkeää miettiä turvallisuusasioita. Kaupunki toimii aktiivisesti poliisin sekä kaikkien muidenkin turvallisuudesta vastaavien tahojen kanssa. Verkostomainen toimintamalli ja kansalaisten osallistuminen ovat tämän päivän avainsanoja. ”Open Helsinki” -strategiaan kuuluu avoin tieto, kansalaisosallistumisen uudet toimintamallit, lähidemokratia ja kiinteä vuorovaikutus. Tässä haluamme käyttää uuden teknologian ja virtuaalimaailman suomia mahdollisuuksia.

TURVALLISUUS ON HELSINGIN PERUSVAHVUUS

Jussi Pajunen arvioi, että turvallisuus on aina ollut Helsingin

vahvuus, vaikka on uusia haasteita kuten väestön voimakas kasvu.

– Aina ylpeydellä mainitsen, kun tänne ulkomaisia vieraita kutsun, että olemme maailman mittakaavassa erittäin turvallinen kaupunki. Helsinkiin tulevalle turistille alaikäisten päihteidenkäyttö etenkin juhlapyhien aikaan on sellainen ilmiö, jota ei monessa muussa maassa vastavassa mitassa tule vastaan. Häiriökäyttäytyminen liittyy monesti päihteidenkäyttöön.

Tämän kuten muidenkin ongelmien ratkaisuun Pajunen peräänkuuluttaa toimijoiden yhteisvastuuta. Kaupunki kantaa luonnollisesti suuren vastuun en-

Kaupunginjohtaja Jussi Pajunen kantaa huolta siitä, miten poliisi ja muut turvallisuustoimijat voivat taata kaikille kaupunkilaisille tasarvoisen turvallisuuden. (Kuva syksyeltä 2010.)

naltaehkäisevästä työstä ja toiminnallisten puitteiden tekemisestä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kaupunkirakenne mahdollistaa turvallisuuden.

Kaupunginjohtajan erityinen huoli on, miten poliisi ja muut turvallisuustoimijat voivat taata kaikille kaupunkilaisille tasa-arvoisen turvallisuuden.

– Poliisilla on oma tehtävänsä ja vastuu kaupungin perusturvallisuuden luomisessa, mutta poliisi toimii rajallisten resurssien maailmassa ja samaan aikaan yksityinen turvallisuusala on laajentunut voimakkaasti. Meidän täytyy huolehtia siitä, että myös julkisen tilan turvallisuustaso on vastaava kuin yksityisten turvallisuustoimijoiden tuottama. Viittaan erilaisiin kauppakeskusten malleihin: Tallinnanaukion ja Kauppatorin pitää olla aivan yhtä turvallisia paikkoja kuin kauppakeskusten.

POLIISIN JA KAUPUNGIN YHTEISTYÖSSÄ KEHITTÄMISEN PAIKKOJA

Turvallisuuspalvelujen uusjatkoon kaupunginjohtaja Pajunen ei näe tarvetta, mutta parempaan yhteistyöhön ja yhdessä vastuun kantamiseen pitäisi pyrkiä. Toimintaa voidaan kehittää monella tavoin, mutta hyvä lähtökohta on se, että kaikki toimijat ymmärtävät yhteisen toiminnan tarpeen ja ovat myös halukkaita siihen.

– Suomalaisessa toimintamallissa poliisi on turvallisuuden keskeinen toimija, eikä tunnu kovin järkevältä, että kaupunki lähtisi rakentamaan päällekkäistä toimintaa poliisin kanssa. Tietenkään se ei ole edes mahdollista lain mukaan. Meillä on lukuisia esimerkkejä siitä, miten yhteisellä toimintamallilla saadaan parempaa turvallisuutta kaupunkilaisille – on se sitten sosiaalityöntekijöitä poliisiasemalla tai yhteistä

toimintamallia pysäköinninvalvonnan ja poliisin välillä, hän havainnollistaa.

– Mutta on myös ongelmialueita. Ehkä silmään pistävin on liikennevalvontaan kuuluvat asiat. On vaikea ymmärtää sitä, että liikennevalvontakameroita ei saada kaupunkiin, vaikka niiden avulla voidaan parantaa liikenneturvallisuutta ja valvoa liikennekäyttäytymistä. kiistatta osoitettavissa, että jokaisen asennetun liikennevalvontakameran tuotot suhteessa sen aiheuttamiin kustannuksiin ovat ylivoimaiset. Tuotoilla tarkoitetaan erilaisia virhemaksuja ja sakkoja. Kansalaiset nimenomaan arvostavat valvontakameroita ja haluavat turvallisempaa liikennemiljöötä.

Pajusen mukaan Helsingin kaupungilla ja samoin poliisilaitoksella olisi valmius tällaiseen toimintamalliin laajemmin kuin tänä päivänä on tilanne. Valtionhallinnon

kiemuroista johtuen ei pystytä yhdessä tekemään liikenneturvallisuutta edistävää toimintaa, vaikka eri puolilla maailmaa vastaavat käytännöt ovat arkipäivää.

Hän kertoo, että kaupungilla on yhdessä poliisin kanssa jonkin verran valvontakameroita myös tietyillä alueilla kaupungissa. Niiden tavoitteena on varmistaa julkisten tilojen turvallisuus. Tallinnanaukion turvallisuuden ja viihtyisyyden parantamiseksi on etsitty uudenlaista toimintamallia. Tällä hetkellä järjestyksenvalvojat toimivat poliisin apuna ja ohjauksessa järjestyksen ylläpitämisessä.

Pajusen mukaan on olennaista, että mahdollisimman paljon ponnistuksista osuu juuri niille alueille, jotka ovat keskimääräistä herkempiä häiriöille. Kaikilla alueilla ihmiset eivät valitettavasti ole tasa-arvoisia turvallisuuden suhteen.

Kansalaisilta saatu palaute muodostaa aina lähtökohdan uudelle toiminnalle ja siinä mielessä turvallisuus ei ole kertaluonteinen prosessi, kaupunginjohtaja Jussi Pajunen sanoo.

KAUPUNGILLE VASTUUTA LÄHITURVALLISUUDESTA

Turvallisuustyön kehittäminen kaupunginjohtaja Pajunen näkee kaksi erilaista tapaa. Ensimmäinen on, että Helsingin poliisilaitoksen toimintakykyä vahvistetaan. Siihen on monia perusteita, mm. eriytyvä kaupunkirakenne – segregoitumiskehitystä ei saa päästä valloilleen. Tämä vaatii sen, että poliisilla on riittävät resurssit turvallisuuden takaamiseen. Toinen tapa on miettiä toimintamalleja ja lainsäädäntökysymyksiä.

– Esimerkiksi pitäisikö tähän etsiä pysäköinninvalvonnan kaltaista toimintamallia, jossa kaupungilla olisi lähiturvallisuuteen liittyviä aitoja omia tehtäviä – se toimisi vaikka puistoisäntänä tai katuemäntänä. Tämäntyyppisessä mallissa kaupunki puuttuisi arjen lähiturvallisuuteen ja poliisi keskittyisi varsinaiseen perustehtäväänsä, hän miettii.

Puisto- ja katuemäntä/isäntä -toiminnan edistäminen on Helsingin turvallisuussuunnitelman tavoitteita. Ideana on, että kunnan viranhaltija saisi oikeuden määrätä häiriökäyttäytymisestä ja roskaamisesta rangaistusluonteisen maksun pysäköintivirhemaksun tapaan.

ENNALTAEHKÄISYN MERKITYS NÄHDÄÄN

Jussi Pajunen mukaan kaupungin omasta toiminnasta ennaltaehkäisy, kuten nuo-

risotyö ja ennaltaehkäisevä sosiaalityö, on turvallisuuden kannalta keskeisintä. Kouluissa voidaan tehdä hyvinkin paljon sellaista työtä, joka ei päällisin puolin näytä ollenkaan turvallisuustyöltä mutta joka toimii hyvin voimakkaasti häiriöitä ennaltaehkäisevänä.

Hän listaa omaksi osa-alueekseen lähidemokratian ja kansalaisosallistumisen lisäämiseen tähtäävät toimet. Yhdessä eri asuinalueiden toimijoiden kanssa voidaan monin tavoin rakentaa turvallista lähialuetta tai kaupunginosaa. Esimerkiksi on järjestetty erilaisia turvallisuuskävelyjä, asukasfoorumeita ja kerätty asuinalueiden turvallisuuteen liittyvää palautetta kerro kartalla -palvelun avulla.

Kaupunginjohtaja arvioi, että Helsingissä päätöksentekijät ymmärtävät hyvin ennaltaehkäisevän työn merkityksen.

– Toimivat palvelut, hyvä yhdyskuntarakenne, elinvoimainen kaupunki, kaupunkilaisia työllistävät yritykset sekä turvallisuus ja siisteys kulkevat käsi kädessä. Uskon, että näkemys on myös päätöksenteon puolella hyvin ymmärretty. Sitä osoittaa, että tämä kokonaisuus ja turvallisuustyön tärkeys on selkeästi kirjattu kaupunginvaltuustostrategiaan eli korkeimpaan toimintaamme ohjaavaan dokumenttiin, jonka valtuusto on itse hyväksynyt.

– Monista yksityiskohdista on erilaisia näkemyksiä, mut-

ta se kuuluu demokraattiseen toimintamuotoon, hän huomauttaa.

JOUKKOLIIKENTEEN TURVALLISUUS TÄRKEÄÄ

Helsingissä erityinen ja keskeinen turvallisuussuunnittelun osa-alue on joukkoliikenteen turvallisuuden takaaminen. Kaupunki investoi tällä hetkellä poikkeuksellisen paljon joukkoliikennejärjestelmään, ennen kaikkea raitieliikenteeseen, metroon, paikallisjuniin ja raitiovaunuihin.

– Joukkoliikenteen käyttäjien kannalta aivan keskeinen asia on kulkemisen turvallisuus. Joukkoliikenteen käyttöosuuden lisääminen ja turvallisuudentunne joukkoliikenteessä kulkevat käsi kädessä, Pajunen painottaa.

Kaupungin turvallisuustyöhön kuuluu myös henkilötasolla tapahtuvaa toimintaa: lähisuuhdeväkivallan sekä koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäiseminen. Niihin on omat työryhmänsä. Myös yhdyskuntasuunnittelun kautta voidaan tehdä paljon turvallisuuden eteen, hän muistuttaa.

SEURANTA ON TÄRKEÄÄ

Kaupunginjohtaja Pajunen kertoo, että Helsingissä tehdään jatkuvasti myös turvallisuustyön seurantaa. Kaupungin turvallisuus- ja valmiusyksikkö vastaa turvallisuussuunnitelman toimenpide-esitysten toimenpanon

seurannasta ja tarvittaessa käytetään myös ulkopuolisia arvioitsijoita.

– On tärkeää, että kansalaisten käsityksiä yhteisen turvallisuustyömme tuloksista säännöllisesti seurataan ja saadaan tärkeää tietoa siitä, että miten kansalaiset kokevat meidän onnistuneen turvallisuustyössä. Kansalaisilta saatu palaute muodostaa aina lähtökohdan uudelle toiminnalle ja siinä mielessä turvallisuus ei ole kertaluonteista eikä yksittäinen prosessi, vaan se on jatkuvaa toimintaa, joka sopeutuu maailman muutokseen.■

Lapissa kehitetty yhteistyömalli palkittiin Euroopan parhaana

Suomen pohjoisissa kunnissa luotu yhteistyömalli "Arjen turvaa kunnissa" valittiin parhaimmaksi Euroopan julkishallinnon instituutin EIPAn suursessa hankekilpailussa marraskuussa. Kilpailussa haettiin luovia ratkaisuja Euroopan taloudellisen kriisin taltuttamiseksi. Lapin aluehallintoviraston hallinnoima ja Manner-Suomen maaseudun kehittämishankkeen rahoittama hanke selvisi loppukilpailuun 230 hankkeen joukosta. Kilpailuun osallistui 26 maata. Joka toinen vuosi järjestettävän kilpailun tavoitteena on löytää uusia innovatiivisia toimintamalleja, joilla hyvinvointia ja turvallisuutta ylläpidetään olemassa olevilla tai vähenevillä resursseilla.

Lapissa kehitetty toimintamalli osoittaa, miten julkisen sektorin, järjestöjen ja yrittäjien tiiviillä yhteistyöllä on mahdollista löytää kuntiin merkittävästi lisää resursseja ja varmistaa kuntalaisille tärkeät palvelut ilman lisärahoitusta.

MALLIA KEHITETTY VIIDESSÄ KUNNASSA

Toimintamallia pilotoidaan viidessä kunnassa, jotka ovat Kemijärvi, Pelkosenniemi, Posio ja Tornio sekä Koillis-

maalla Pudasjärvi. Pilottikunnat ovat vakuuttuneita siitä, että painopisteen siirtämisellä korjaavasta ennalta ehkäisevään työhön ja resurssien paremmalla suuntaamisella saadaan aikaan merkittäviä säästöjä, mutta samalla myös lisää hyvinvointia ja turvallisuutta kuntalaisille.

Tornion kehitysjohtaja **Sampo Kangastalo** toi tiedotustilaisuudessa esille, että tehostamista tarvitaan, sillä hankkeen kuntien sosiaali- ja terveysmenot ovat kasvaneet rajusti asukasta kohden 1990-luvulta alkaen. Hänen mukaansa rahaa ei välttämättä tarvita enemmän vaan parempaa koordinaatiota – kunnissa on valtava määrä ohjelmia ja hankkeita käynnissä eikä niiden välillä niin paljon yhteistyötä kuin on kuviteltu. Painopiste Lapin hankkeessa on lastensuojelussa ja perheiden palveluissa.

Hankkeen pilottikunnissa on käynnistetty määrätietoiset toimenpiteet kunnissa olevien yhteisten resurssien paremmaksi hyödyntämiseksi ja byrokratian vähentämiseksi. Työ tehdään yhdessä kunnan ja kunnassa toimivien eri tahojen kanssa. Esille on noussut mm. huomioita siitä, että kunnat, seurakunnat

Arjen turvaa kunnissa -hanke on tärkeä osa sisäisen turvallisuuden ohjelmaa ja siihen liittyvää ennalta ehkäisevän työn toimeenpanoa ja alueellista turvallisuussuunnittelua kunnissa. Sisäministeriön kansliapäällikkö Päivi Nerg onnitteli hankkeen edustajia.

ja eri järjestöt tarjoavat lapsiperheille ja nuorille suunnattuja palveluja kunnan samoilta alueille, osan kunnasta ollessa täysin ilman kyseisiä palveluita. Suunnittelemalla toimintaa yhdessä ja yhdistämällä resurssit saadaan parempaa palvelua suuremmalle joukolle.

Lapin alueviraston pelastusylitarkastaja **Seppo Lehto** kertoi, että hankkeen lähtökohta oli matkailun turvallisuus ja syrjäytymisen ehkäisy. Järjestöt kutsuttiin hankkeeseen heti laajasti mukaan, mutta aivan aluksi ei ollenkaan virallisia turvallisuustoimijoita. Hankkeen aikana huomattiin, että kunnat koordinoivat alueensa resurs-

seja huonosti. Kunta ei välttämättä tiedä, mitä järjestöt tekevät, ja painavastoin. Hanke on osoittanut, että vähilläkin resursseilla voidaan saada paljon aikaan.

Esimerkiksi Torniossa järjestötreffeille osallistui 61 henkeä, jotka edustivat lähes yhtä montaa yhdistystä. Yleensä vain kaksi tai kolme järjestöä toimii yhdessä ja tietää toistensa tekemiset. Kokoontumisen perusteella lähdettiin hakemaan yhteisiä toimintamuotoja ennaltaehkäisyyn ja ensimmäisenä käynnistyi yhteinen perhekahvila. Pudasjärvellä puolestaan voimat yhdistettiin Kerttu ja Kauko -hankkeeseen, joka etsii kylille työpaikkoja. ■

Pirkanmaan turvallisuusklusteri

Tavoitteena olla alueellisten ongelmien ratkaisukeskus

Pirkanmaan Turvallisuusklusterin syntysanat lausuttiin elokuussa 2011, jolloin Pirkanmaan maakuntajohtaja **Esa Halme** kutsui koolle kymmenen keskeisen turvallisuustoimijan edustajat. Halme kysyi kokouksessa, voitaisiinko turvallisuustoimijoiden yhteistyön tiivistämisestä ja toiminnallisesta kokoamisesta saada nykyistä enemmän hyötyä? Kokouksessa yhteistyön kehittämiseksi nähtiin paljon mahdollisuuksia, jonka vuoksi päätettiin kartoittaa klusterin kokoonpanoa, sisältöä ja toimintamahdollisuuksia.

Esiselvityksen tulosten rohkaisemana päätettiin käynnistää varsinainen yhteistoiminta. Sen yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin sillan luominen eri toimijoiden väliselle yhteistyölle. Tavoite on tärkeä, sillä yhteiskunnalliseen kehitykseen ja sen mukanaan tuomiin turvallisuuden haasteisiin pystytään vastaamaan parhaiten verkostomaisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön kautta. Turvallisuusklusterin kunnianhimoinen tavoite on myös toimia eräänlaisena turvallisuusongelmien ratkaisukeskuksena. Ajankohdaisia asioita ja ongelmia otetaan käsitteilyyn 16 organisa-

tion edustajan muodostaman ohjausryhmän säännöllisissä kokouksissa. Ohjausryhmä omaakin varsin suuren älyllinen pääoman ja ongelmanratkaisukyvyyn yksittäisen toimijan ponnisteluihin verrattuna.

TYÖ TEHDÄÄN OSAAMISVERKOSTOISSA

Varsinainen konkreettinen työ tehdään ohjausryhmän päätöksellä käynnistetyissä osaamisverkostoissa. Kuhunkin verkostoon on koottu sellaiset osajat, joita kyseisen ongelman ratkaisu tai asian edistäminen vaatii. Onkin tärkeä huomata, ettei toiminta rajoitu vain ohjausryhmän toimijoihin. Jokainen osaamisverkosto tekee työtään oman puheenjohtajansa johdolla. Osaamisverkostojen teemoja ovat tähän asti olleet: yritysturvallisuus, ikäihmisten asumisen turvallisuuden parantaminen, ennakointi, logistiikka ja myrskyt, turvallisuuden tutkimus ja koulutus, turvallisuustiedoston välitysverkosto ja kolmannen sektorin osaamisverkosto.

Osaamisverkostotyön potentiaalista kertoo se, että niissä työskentelee tällä hetkellä yli sata toimijaa. Jokaisen toimijan niin kansalliset kuin kansainvälisetkin kon-

taktit varmistavat sen, etteivät aikaansaannosten hyödyt jää vain paikallisiksi. Kansallises- ta vaikuttavuudesta kertoo se, että ikäihmisten asumisen turvallisuus-, yritysturvallisuus- ja turvallisuustiedon välitysverkostot ovat valittu sisäisen turvallisuuden ohjelman valtakunnallisiksi pilottihankkeiksi.

Verkostojen konkreettista tuloksista voi mainita esimerkkeinä toimintakyvyltään alentuneen henkilön kotiin asennettavan siirrettävän sprinklerilaitteen kehittämisen, keväällä 2013 järjestetyn III kansallisen turvallisuustutkimuksen seminaarin sekä viranomaisten ja kaupan alan toimijoiden välille rakennetun turvallisuustiedon välitysverkoston. Ennakointiverkoston työn kautta turvallisuusteema on saatu kytkettyä tulevaan Pirkanmaan maakuntastrategiaan.

KOLMAS SEKTORI ALUEELLISESSA TURVALLISUUSTYÖSSÄ

Keväällä 2013 toteutetun toiminnallisen tutkimushankkeen tarkoitus oli selvittää, miten kolmannen sektorin toimijoiden kykyjä, taitoja ja osaamista voitaisiin hyödyntää paremmin paikallisessa turvallisuustyössä sekä myös sitä,

minkälainen rooli heillä voisi olla Turvallisuusklusterissa.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että kolmannen sektorin toimijat haluavat olla monin eri tavoin mukana niin arjen turvallisuuden tekijöinä kuin turvallisuuden kehittämistyössäkin. Se nähdään myös merkittävänä yhteistyökumppanina. Kolmannen sektorin odotetaan tuovan yhteistoimintaan virkistävää arvopohjaista toisen ajattelua ja rakentavaa kyseenalaistamista. Osallistumisen uskotaan tuovan uusia näkökulmia, rakentavaa kritiikkiä, lisäävän verkottumista entisestään ja tuovan sitä kautta uusia resursseja turvallisuuden parantamiseen. Kolmannella sektorilla on tulevaisuudessa entistä merkittävämpi rooli myös yhteisöllisyyden vahvistajana. Vapaaehtoisen, oma-toimisuuteen perustuvan turvallisuustyön merkitys tulee kasvamaan julkisten toimijoiden resurssien pienentymisen myötä. Kolmas sektori täydentääkin hyvin julkisen palvelun sektorin aukkoja. Yhteistyö edellyttää tasavertaista kumppanuutta, jossa omistaudutaan tietyn päämäärän saavuttamiseen. Eräs haastattelemani järjestötoimija totesikin hyvin: ”Yhteinen tavoitteemme on turvallisuustason nostaminen

Verkostotyölle on saatava sellaista sisältöä, että jokaisella toimijalla on yhteiseen tekemiseen sekä annettavaa että myös saatavaa.

– riippumatta siitä oletko virkamies vai et”.

Ensiaskelaita tiiviimmälle yhteistyölle otettiin jo tutkimushankkeen aikana valitsemalla kolmannen sektorin edustaja Turvallisuusklusterin ohjausryhmään. Ohjausryhmä päätti myös perustaa kolmannen sektorin osaamisverkoston, jonka tehtävänä on toimia kaivattuna keskustelufoorumina, viedä eteenpäin tutkimushankkeessa esiin nousseita tärkeitä teemoja sekä määritellä yhteistoiminnan painopistealueet. Yhteistyön kehittämisen tarpeesta kertoo se, että osaamisverkoston ensimmäiseen kokoontumiseen osallistui lähes 30 toimijaa.

TURVALLISUUSKLUSTERIN HYÖDYT JA HAASTEET

Turvallisuusklusteri on onnistunut lisäämään yhteistyötä ja luomaan siltaa turvallisuustoimijoiden välille. Verkostoitumisesta ei ole hyötyä, jos sitä tehdään pelkästään verkostoitumisen vuoksi. Toiminnalle on saatava sellaista sisältöä, että jokaisella toimijalla on yhteiseen tekemiseen sekä annettavaa että myös saatavaa. Osaamisverkostomuotoinen työskentelytapa onkin sen vuoksi todettu hyvin toimivaksi malliksi. Turvallisuusklusterin toimintaa on strategisesti suunnannut mm. sisäisen turvallisuuden ohjelma. Strategia on valtakunnallinen, mutta Turvallisuusklusteri soveltaa ohjelmaa paikallisten tarpeiden näkökulmasta. Tavoitteemme on siis rakentaa ohjelman pohjalta konkreetti-

sia asioita, ei uusia strategioita. Se, että olemme lähteneet tekemään asioita yhdessä, varmistaa vaikuttavuuden lisäksi sen, etteivät eri toimijat tee päällekkäistä työtä samojen kysymysten äärellä.

Turvallisuusklusteri on herättänyt paljon niin kansallista kuin kansainvälistäkin kiinnostusta ja toimintamuodolle tuntuu olevan tarvetta myös muualla. Mielestäni tärkein asia toiminnan onnistumisen kannalta on ollut se, että mukana olevilla on yhdessä tekemiseen tahtotila. Verkostomaisen toiminnan tavoitteet ovat usein luonteeltaan ennalta ehkäiseviä. Ennalta estävän työn ongelma on se, että sen tuloksia on hyvin vaikea mitata. Vaarana on se, että vähenevät resurssit suunnataan sen vuoksi helpommin mitattaviin asioihin. Turvallisuusklusterin keskeinen haaste onkin edelleen se, ettei sille ole onnistuttu luomaan pysyvää rahoituspohjaa.

VERKOSTOITUMINEN ON AVAIN

Turvallisuusongelmat ovat hyvin monimutkaisia ja moniulotteisia, jonka vuoksi tarvitsemme niiden ratkaisemiseksi laajaa verkostomaista yhteistyötä. Samalla on hyväksyttävä se tosiasia, ettei kaikki turvallisuusalan viisaus asu viranomaisilla. Jos haluamme saada aikaan yhteiskunnallista vaikuttavuutta, verkostoituminen on itse asiassa ainoa tapa ja mahdollisuus saavuttaa tavoite. Turvallisuusyhteistyössä on harvoin tarjolla pikavoittoja ja

nopeasti näkyviä tuloksia. Verkostomainen toiminta edellyttääkin sen vuoksi jokaiselta osallistujalta sitoutumista pitkäjänteiseen yhteistyöhön, näkyä yhteisistä ja omakohtaisista hyödyistä sekä käytännön ongelmien tiedostamista ja niiden voittamista. On kuitenkin hyvä huomata, ettei turvallisuuden parantaminen ole ydinfysiikkaa. Kun toteutamme yhdessä käytännönläheisiä asioita, voimme saada aikaan arjen turvallisuutta parantavia

tuloksia. Johtoajatuksena on hyvä pitää verkostomaisen toiminnan perusmatematiikasta poikkeava yhtälö: ”Yhteistyössä 1+1 on aina enemmän kuin 2”! ■

Kirjoittaja komisario Jouni Perttula työskentelee Turvallisuusklusterin koordinaattorina.

Esiselvitys- ja kolmas sektori turvallisuusyhteistyön osatekijänä raportit ovat luettavissa Polamkin raportteja sarjassa.

OHJAUSRYHMÄN JÄSENERGANOISAATIOT

- Pirkanmaan liitto
- Pirkanmaan pelastuslaitos
- Pirkanmaan poliisilaitos
- Pirkanmaan sairaanhoitopiiri
- Tampereen teknillinen yliopisto
- Tampereen yliopisto
- Poliisiammattikorkeakoulu
- Tampereen ammattikorkeakoulu
- Puolustusvoimat / MPKK
- Suomen Punainen Risti
- Teknologian tutkimuskeskus VTT
- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto
- Tampereen kauppakamari
- Tampereen kaupunki
- Tampereen kaupunkiseudun elinkeino ja kehitysyritys
- Insta DefSec Oy, edustaa PIA ry ja ICT valiokuntaa

Poliisin ja kunnan yhteistyö liikenneturvallisuuksasioissa

Liikenneturvallisuuustyö perustuu EU:n ja Suomen liikenneturvallisuuksavoitteisiin liittyviin asiakirjoihin, joiden mukaan vuoteen 2020 mennessä liikennekuolemien määrä pitää saada puolitettua vuoden 2010 tasosta. Tavoitteen mukaisesti maassamme kuoli liikenteessä tuolloin korkeintaan 136 tienkäyttäjää.

Paikallinen infrastruktuuriin liikenneturvallisuuustyö tehdään ELY-keskuksissa, joiden vastuualueena ovat päätiet sekä kuntien teknisissä toimissa, jotka vastaavat kunnan alueen muista teistä ja kaduista.

Liikenneturvallisuuustyön tavoitteiden saavuttamiseksi on laadittu seudulliset liikenneturvallisuuksusuunnitelmat, jotka ovat usein laajemman seudullisen turvallisuussuunnitelman osa. Liikenneturvallisuuksusuunnitelmassa selvitetään liikenneturvallisuuden nykytila ja kartoitetaan alueen liikenteeseen liittyvä ongelmat. Usein kartoituksen yhtenä osana käytetään tienkäyttäjille suunnattua kyselyä, jota tarkastellaan liikenneonnettomuustilastojen kanssa. Suunnitelmassa asetetaan kunnan erityispiirteitä huomioivat tavoitteet ja toimenpiteet.

Liikenneturvallisuuustyön tavoitteiden saavuttamiseksi on nimetty liikenneturvallisuuksuyhteyshenkilö, jonka tehtävänä on koordinoita ja varmistaa yhteisten tavoitteiden saavuttaminen.

Liikenneturvallisuuksuyhteyshenkilönä on laaja edustus. Mukana voi olla edustaja Liikenneturvasta, Autoliitosta, pyöräilyjärjestöstä, vammaisjärjestöstä, linja-auto yrityksestä, liikuntatoimesta, nuorisotoimesta, päivähoidosta, sivistystoimesta,

LEHTIKUVA / MAIRIKU ULANDER

sosiaali- ja terveystoimesta, työsuojelusta, palo- ja pelastustoimesta sekä poliisista.

RISTEYSTEEN TURVALLISUUDESSA TEHTY HYVÄÄ YHTEISTYÖTÄ

Työryhmän työn lisäksi poliisilaitoksella pitää olla toimiva yhteistyö kunnan tekniseen toimeen ja ELY-keskukseen. Liikenneturvallisuuden parantamisessa tie- ja katuverkoston rakenteellinen parantaminen on ensisijainen ja pitkäkestoinen keino. Akuuttiin tilanteeseen, esimerkiksi jonkun risteyksen kolareiden lisääntymiseen, liikennevalvonnalla ja siihen liittyvällä tiedotuksella voidaan vaikuttaa nopeastikin, mutta pitkäaikaisena rakenteellisen ongelman ratkaisuna ei valvonnan voimava-

roja voida käyttää yhteen paikkaan.

Hyviä kokemuksia ongelmallisen risteyksen korjaamiseksi on saatu, kun poliisi ja kunnan teknisen toimen virkamies ovat yhdessä käyneet esimerkiksi poliisin kolaritilaston osoittamalle kolari-alueelle risteyspaikalle ja seuranneet ongelmalliseen aikaan risteystä paikan päällä. Liikennevaloista on saatavissa tiedot niiden toiminnasta kolarien tapahtuma-aikaan. Joskus ratkaisu on ollut liikennevalojen ajoituksen muutos tai muita muutoksia risteykseen. Joissain vilkkaan ja laajan risteyksen kolareiden estämisen pidempiaikaisena keinona on ollut liikennevalo- ja nopeusvalvontaa suorittava automaattivalvontalaitteisto.

Poliisi on tehnyt joidenkin kaupunkien (mm. Helsinki, Tampere, Lahti, Pori, Vaasa ja Oulu) kanssa yhteistoimintasopimuksia, joissa kaupunki kustantaa automaattivalvonnan tolpat, valvontakameran ja vastaa niiden huoltojen kustannuksista. Poliisi huolehtii kameroiden käytöstä ja valvonnasta.

Automaattivalvonta on toteutettu onnettomuusherkkiin risteyskiin usein aikaisemman automaattivalvontajakson pidentämiseksi silloin, kun se on ollut tarpeellista kolareiden vähentämiseksi eikä tietä tai katuja ole mahdollista rakenteellisesti nopealla aikataululla parantaa.

RATTIJUOPPOUDEN VÄHENTÄMISESSÄ KUNTAYHTEISTYÖLLÄ MERKITYSTÄ

Liikenneturvallisuuteen kuuluu laajasti eri tekijöitä, jotka yksittäisinä toimina voivat olla pieniä, mutta kokonaisuutena ne voi vaikuttaa liikenneturvallisuuden merkittävästi paranemiseen. Kunnallista yhteistyötä ajatellaan usein suppeasti kaavoituksen näkökulmasta.

Esimerkiksi poliisin tärkeänä työtä on rattijuoppouden vähentäminen. Rattijuoppovalvonnassa poliisimiehen tärkein tehtävä on rattijuopon kiinni saaminen. Puhallusratsioista tiedottamalla lisätään niiden vaikuttavuutta ja lisätään miellettyä kiinnijäämisriskiä.

Kun liikennevalvonnassa rattijuoppo saadaan kiinni, niin todellisen vaikuttavuuden näkökulmasta poliisimiehen pitää miettiä, miten tämän nimenomaisen rattijuopon ajaminen tulevaisuudessa estetään. Nuoren rattijuopon osalta kunnan sosiaalivirkailijalle ja terveydenhoitajalle ilmoittaminen mahdollistaa varhaisen puuttumisen ja ”herättää” nuoren tajuaan oman päihdetilanteensa. Keinolla voidaan saada nuoren rikoskierre päätymään eri viranomaisten yhteistyöllä.

Poliisin ja kunnan välillä on paljon liikenneturvallisuustyötä tukevaa yhteistyötä. Tässäkin yhteistyössä ihmisten verkostoituminen on tärkeää, se mahdollistaa asioiden nopean eteenpäin viemisen. ■

Kirjoittaja on poliisitarkastaja Poliisihallituksessa.

RIIKKA KOSTIAINEN

Liikennepolitiikka kiinnostaa

Poliisin liikenneturvallisuusseminariin kokoaa joka vuosi liikenneturvallisuuden asiantuntijoita keskustelemaan ajankohtaisista aiheista ja kehittämään poikkihallinnollista toimintakulttuuria. Lokakuussa Tampereella pidetyn seminaarin teemana oli vaikuttamisen vaikeus. Esimerkiksi erilaisella kampanjoinnilla on paikkansa, mutta tutkimustieto itsessään on tärkeä vaikuttamiskeino.

Tuoretta tutkimusta alkolukolla valvotun ajo-oikeuden toimivuudesta ja vaikuttavuudesta (Trafin julkaisu 5/2013) esitteli erityisasiantuntija **Marita Löytty** Liikenneturvallisuusvirastossa. Heinäkuusta 2008 lähtien (ja 7.12.2012 mennessä) valvotun ajo-oikeudet alkolukot ovat estäneet vähintään 12 000 rattijuopumusta ($\geq 0,5\%$) ja yli 40 000 kertaa vähintään 0,2 promillen humalatilassa olevan kuljettajan auton käynnistämisen. Kuljettajista 15 prosentilla ei ollut yhtään hylättyä puhallusta ($\geq 0,2\%$) valvotun ajo-oikeuden aikana. Suomessa rattijuopumuksen uusi yleensä noin 30 % kuljettajista. 51 % kuljettajista oli saanut useamman kuin yhden rattijuopumustuomion ennen alkolukkoajokortin hakemista. Alkolukkoajokortin aikana 3,3 % kuljettajista uusi rattijuopumuksen. Sen jälkeen 2,5 % kuljettajista on uusinnut rattijuopumuksen. Tutkimukseen liittyi kysely kuljettajille ja heistä yhdeksän kymmenestä piti alkolukkoa melko tai erittäin tarpeellisena.

Rikos- ja prosessioikeuden professori **Matti Tolvanen** hämmensi liikennepolitiikkasoppaa. Hänen mukaansa keitoksessa muhii promilleraja, nopeusrajoitukset, visiot, valvonta, erityisryhmät, seuraamukset, työnjako, tiestö ja liikennemuotojen tasapuolinen kohtelu. Erityisesti liikennepolitiikka kiinnostavat, sillä niitä on paljon ja ne aiheuttavat paljon henkilö- ja omaisuusrikoksia. Niiden kosketuspinta myös laaja: peri-

atteessa kuka tahansa voi olla tekijä tai uhri. Lisäksi niihin liittyy näytöllisiä ja oikeudellisia pulmia ja seuraamukset ovat monitahoisia.

Tolvanen näkee liikennepolitiikan vinoutumiksi mm. tahallisuuden ylikorostumisen, kontrollin nopeuskeskeisyyden, epäsuhtaisen liikennejuopumuksen ja muun tahallisen sääntöjen rikkomisen välillä sekä sen etteivät lievät ja törkeät tapaukset erotu seuraamusten tasolla riittävästi. Hänen mielestään rangaistus ei ole suhteessa vahingollisuuteen, vaarallisuuteen ja syyllisyyteen. Hän kaipasi näkyvän valvonnan ja kiinnijäämisriskin ylläpitämistä, seuraamusjärjestelmän monipuolistamista ja teknisiä esteitä rikosten uusijoille.

Apulaisosastopäällikkö **Aarne Kinnunen** oikeusministeriöstä kävi läpi rattijuopumuksesta käytyä poliittista keskustelua ja perusteli ministeriön näkemystä pitää rattijuopumusraja ennallaan. Hänen mukaansa yksi näkökulma on, että törkeisiin rattijuopumuksiin ja voimakkaassa humalatilassa ajettuihin onnettomuuksiin promillerajan laskulla ei voida vaikuttaa. On myös vaikeaa löytää sellaista seuraamusten määräämismenettelyä, jossa 0,5:ttä alhaisemmat promillet eivät aiheuttaisi kohtuutonta lisätyömäärää jo nyt ylityöllistetyille poliisille ja oikeuslaitokselle. Hän näki, että rattijuopumusten ehkäisyssä muut keinot kuin rangaistavuuden laajentaminen ovat tehokkaampia, mm. kiinnijäämisriskin nostaminen, päihdehuollon tehostaminen ja alkolukon käytön lisääminen.

Aihe sai myös seminaariväen keskustelemaan ja näkemyksiä promillerajan alentamistarpeesta puolesta ja vastaan esitettiin runsaasti. Rajan laskemista perusteltiin mm. signaalivaihtuksen tärkeydellä, alkoholimäärillä pelaamisen ja palamisajokorttien laskemisen loppumisella sekä alkoholin vaikutuksella reaktiokykyyn. ■

Porissa kartoitettiin väkivallan tihentymiä

Poriin perustettiin Satakunnan poliisilaitoksen ja Porin kaupungin yhteisellä päätöksellä moniammatillinen väkivallan vähentämistyöryhmä syksyllä 2011. Keväällä 2012 saatiin rikoksantorjuntaneuvostolta avustusta väkivallan vähentämiseen väkivallan tihentymäkartoituksen ja yhteisöllisten toimien avulla sekä verkostoituneen toimintamallin luomiseksi.

Tavoitteena oli eri viranomaisten tietokannoista saatavien tietojen avulla kartoittaa maantieteellisesti ja ajallisesti väkivallan tihentymät eli ”Hot Spotit” Porissa ja lisäksi tehdä poliisiasian tietojärjestelmän ilmoitustietojen perusteella kartoitus väkivaltarikoksiin liittyvistä olosuhteista ja seikoista, joihin vaikuttamalla olisi mahdollista vähentää väkivaltaa. Kartoituksen tekoon saatiin ansiokasta apua Tampereen yliopiston Porin yksiköltä.

Kartoituksen suunnittelussa ilmeni, että muiden viranomaisten tietokannoista on hyvin vaikea saada tietoa varsinaisesta väkivallasta tai sen ilmenemispaikeista; ensihoidon tapahtumapaikkatiedot olivat yhteneviä poliisin tietojärjestelmän kanssa. Niinpä kartoitus päädyttiin tekemään pelkästään poliisin tietojen perusteella. Tarkastelujaksoksi valittiin yksi vuosi, jotta otos olisi riittävän laaja mutta kuitenkin hallittavissa.

SEKÄ ODOTETTUA ETTÄ YLLÄTTÄVIÄ TULOKSIA

Kartoituksesta ilmeni odotetusti, että väkivallan suurimmat tihentymät olivat Porin Kauppatorin ja Itäpuiston alueella, mutta näiden Hot Spottien korostuneisuus ja se, että ne ajallisesti painoutuivat erittäin voimakkaasti lauantain ja sunnuntain vastaisiin öihin, yllätti. Molemmilla on tietysti selkeä korrelaatio kaupungin yöelämän

sijaintiin ja ajankohtiin. Muut tihentymät olivat selkeästi vähäisempiä, mutta niitä oli esimerkiksi ajankohdittain Kirjurinluodossa kesäkuussa ja Etelärannassa heinäkuussa sekä vähemmän vuodenaikaan sidottuna linja-autoaseman, Sampolan ja Tiilimäen vaiheilla.

Yksi keskeinen ilmitullut seikka oli, että noin 80 prosenttia väkivallasta epäillyistä oli humalassa, mikä on selkeästi yli valtakunnallisen keskiarvon. Julkisella paikalla väkivalta oli tyypillisesti miehen toiseen, ennestään tuntemattomaan mieheen kohdistamaa ja teko oli usein epäillyn ensimmäinen.

Yksityisillä paikoilla väkivalta kohdistui miestä useammin naiseen ja oli useammin luonteeltaan toistuvaa. Kaupungin alueelta löytyi yksityisasunnoista kymmenen Hot Spottia, joissa väkivallantekoja oli tarkasteluajanjaksolla kolme tai enemmän.

UUSIA VIRANOMAISSYHTEISTYÖN MALLEJA KÄYTTÖÖN

Kartoituksen perusteella kehitetään väkivallan tekijöiden ja uhrien ohjausta väkivaltaa ehkäiseviin palveluihin tehostamalla viranomaisten yhteistyötä. Hanke järjesti Porissa marraskuun alussa Vähemmän väkivaltaa -seminaarin, jossa esiteltiin Espoon mallia esitutkinnasta väkivaltaa katkaiseviin palveluihin ohjaamisessa sekä Hämeenlinnan Ankkuri-mallia. Lisäksi alueelliset toimijat kertoivat omia näkemyksiään ja mahdollisuuksiaan yhteistyön tehostamiseen. Ankkuri-mallin käyttöönotosta oli jo ennen seminaaria alustavasti sovittu poliisilaitoksen ja Porin kaupungin kesken. Nyt käyttöönotto on etenevässä nopeasti ja paikallisen Ankkuritiimin jäsenet aloittamassa toimintaansa ehkä jo vuodenvaihteessa poliisilaitoksen tiloissa. Ankkurin kautta päästään jatkossa

nopeasti vaikuttamaan nuorten tekemiin rikoksiin sekä perheväkivaltaan.

Muina kehittämiskohteina on valvonnan lisääminen Hot Spot -alueilla esimerkiksi valaistusta ja kameravalvontaa parantamalla, tehostamalla ravintoloiden järjestyksenvalvojen toimintaa ravintoloiden välittömässä läheisyydessä sekä tehostamalla entisestään poliisin partiointia alueella. Viimeksi mainitusta oli marraskuun ajan kokeilu, jossa lauantain ja sunnuntain vastaisiksi öiksi asetettiin yksi ylimääräinen poliisipartio keskustan Hot Spot -alueelle näkymään ja puuttumaan varhaisessa vaiheessa järjestyshäiriöihin. Kolmen viikonlopun kokemusten nojalla näytti siltä, että humalaisten tappeluita ei saada kokonaan loppumaan poliisin tehostetulla läsnäolollakaan, koska partio oli joutunut tekemään jo neljä rikosilmoitusta pahoinpitelyistä ja kaiken kaikkiaan marraskuun ensimmäisen kolmen viikon aikana Porin keskustan alueella oli tapahtunut 11 pahoinpitelyä, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta juuri näinä Hot Spot -öinä ja kaikki tällä Hot Spot -alueella. Se yksi muu oli tapahtunut alueen ravintolassa sunnuntai-iltana.

Hankkeen on tarkoitus päättyä ensi kesänä, ellei sille haeta jatkoaikaa. Jo nyt on selvää, että moniammatillinen työryhmä jatkaa työskentelyään väkivallan vähentämiseksi sen jälkeenkin. Tavoitteena ollut helpokäyttöinen mittaristo väkivallan kehittämisen lähes reaaliaikaiseen seurantaan on vielä haasteena. Poliisin nykyisen tietojärjestelmän kautta ei saada riittävän tarkkaan sijoitettua tapauksia karttapohjaan. Toivotavasti tuleva VITJA-järjestelmä antaa siihen parempia eväitä. ■

Kirjoittaja on komisario Satakunnan poliisilaitoksella.

Tukholman läntisen alueen yhteistyöverkosto koolla.

Vasta maahan muuttaneet ovat mukana sosiaalisen rauhattomuuden ehkäisyhankkeessa.

KUVAT: TUKHOLMAN LÄNTISEN ALUEEN POLIISI

■ REGINA JÄRG-TÄRNO

Hyvät voimat hillitsemään asuinalueen rauhattomuutta

Ruotsin lähiömellakat keväällä 2013 nostivat lähiöt otsikoihin ja myös Suomessa ollaan huolestuneita eriytymiskehityksestä. Ruotsia käytetään usein varoittavana esimerkkinä, mutta jotain positiivista tapahtumien taustalla on ehkä jäänyt kertomatta.

On totta, että Tukholman tietyillä lähiöalueilla on suuria ongelmia, joiden syyt ulottuvat vuosien taakse, eikä niiden ratkaisemiseen löydy helppoja keinoja. Nykyisellä kokemuksella ja viisaudella alueet kaavoitettaisiin ja asutettaisiin aivan eri tavalla.

Tukholman Järvan alueesta on kuitenkin syytä puhua myös positiivisten ja innovatiivistenkin esimerkkien kautta; ongelmille on pyritty kehittämään paikallisia ratkaisuja. Alueella on jo vuodesta 2004 tehty tiivistä ja säännöllistä yhteistyötä, jossa mukana ovat kunnallinen päätöksenteko, sosiaalitoimi, poliisi ja pelastusala, koulut, eri uskontojen edustus, elinkeinoelämä sekä järjestöt,

yhteistyöverkostot ja vapaaehtoistoimijat mutta myös alueen asukkaat. Yhteistyön tarkoitus ei ole keskittyä pelkästään ongelmiin ja niiden ratkaisemiseen vaan ennen kaikkea lisätä yhteishenkeä, osallisuutta, mukavia tapahtumia ja asukkaiden tukipalveluja ympäri vuoden. Paikallisia toimijoita kutsutaankin nimellä "goda krafter" – hyvät voimat.

Alueen hyvien voimien merkitys sekä säännöllisen ja koordinoitun yhteistyön hyöty tulivat selväksi Tukholman mellakoiden aikana, kertoi komisario **Johnny Lindh** Ruotsin rikosentorjunta-neuvoston (Brå) vuosiseminaarissa. Kaikki hyvät voimat saatiin nopeasti ulos kaduille neutralisoimaan ikäviä tapah-

tumia. Sen ansiosta tapahtumien äärimmäistä kulminoitumista ja laajenemista naapurialueelle pystyttiin jopa estämään. Alueella lisättiin positiivista toimintaa eikä aiempia suunnitelmia peruttu levottomuuksien vuoksi; esimerkiksi koulut ja päiväkodit pidettiin auki ja nuorisotiloissa oli jopa pidennetty aukioloaika ja lisäohjelmaa. Mellakoista aiheutuneet haitat – poltetut autot, kivet ja rikutut tavarat – poistettiin tai korjattiin välittömästi. Ihmiset tulivat auttamaan ulos kaduille ja paikkoihin, joissa nuoret kokoontuivat. Esimerkiksi African mothers -äitiryhmä ja StreetGäris-tyttöryhmä lähtivät kadulle estämään aktiivisesti kivien heittälyä. Myös nuoret aikuiset, joilla ei

aikaisemmin ollut kovin hyvät välit poliisin kanssa, lähtivät oma-aloitteellisesti Husbyn torille grillaamaan makkaraa kyltin kera: "Jätä kivesi tänne ja ota makkaraa!"

Sara Lind, Tukholman turvallisuuspäällikkö kertoi, että poliisille levottomuudet Tukholman lähiöissä eivät tulleet yllätyksenä, sillä heikkoja signaaleja oli ollut jo ilmassa ja turvallisuusviranomaiset olivat kiinnittäneet niihin huomiota ja nostaneet valmiutta – tapahtumapaikaksi tosin epäiltiin keskustaa. Tapahtumien aikana tiedotus hoidettiin yhteistyössä: medialle annettiin tietoa tapahtumista koordinoitusti, jotta välttyttiin ristiriitaisen ja mahdollisesti jopa yllyttävän tiedon leviämiseltä.

RAUHATTOMUUDEN OPAS, VÄRIKARTTA JA TARKISTUSLISTAT

Tukholman läntisen alueen poliisi oli jo vuonna 2011 käynnistänyt EU-rahoitteisen projektin siitä, kuinka alueellisella yhteistyöllä voidaan vastata sosiaaliseen levottomuuteen. Mellakoiden aikana tästä kokemuksesta oli paljon hyötyä. Hankkeeseen tällä lähiöalueella osallistui poliisin ja kaupunginosahallinnon edustajien lisäksi joukko Ruotsiin vasta muuttaneita kolmansien maiden edustajia. Hankkeessa tuotettiin sosiaalista rauhattomuutta hillitsevän yhteistyön opas (Metodhandbok för samverkan mot social oro). Opas on saatavilla myös englanniksi.

Yhteistyö Tukholman lähiöissä jatkuu myös hankkeen ja mellakoiden jälkeen ja perustuu entistä vahvemmin oppaassa todettuihin asioihin ja sosiaalisen levottomuuden

tilannemittareihin: Vihreä osoittaa normaalitilaa, jolloin rikosentorjuntatyötä lasten, nuorten ja aikuisten parissa tehdään pitkäjänteisesti. Keltainen tarkoittaa, että on saatu tietoa levottomuuksista tai konkreettisesta tapahtumasta, josta voi seurata väkivaltaisuutta. Tässä vaiheessa on tärkeä valmistaa yhteistyötahoja seuraavaa eli punaista vaihetta varten. Punaiseen tilannekuvaan kuuluvat kollektiiviset väkivaltaisuuksien tuhopoltot, kivien heittäminen, vahingonteot sekä viranomaisiin kohdistuvat väkivalta ja uhkailut. Tärkeintä on vaimentaa levottomuudet siihen tarkoitettuun organisaation ja suunniteltujen keinojen avulla. Oranssi tilanne on levottomuuksien jälkeinen vaihe, jonka aikana on tarkoitus informoida asukkaita ja yhteistyökumppaneita ja palata takaisin normaalin arkeen eli vihreään tilanteeseen.

Tilannekartoituksen työkaluna on esimerkiksi sosiaalisen levottomuuden tarkistuslista, jolla voidaan asteikolla 1–4 arvioida riskejä ja ilmapiiriä parillakymmenellä kysymyksellä kuten: Onko kunnassa äskettäin tehty isoja muutoksia sosiaalitoimen, vapaa-ajan, koulun tai muihin vastaaviin palveluihin? Tarkistuslistan avulla yhteistyökumppanit voivat päästä yhteisymmärryksen tilanteesta ja suunnitella yhteiset toimenpiteet sen mukaisesti. Analyysityökalujen päätarkoitus on varmistaa sosiaalinen kestävyys.

Säännöllisenä työkaluna käytetään myös turvallisuuskävelyjä, joilla tarkistetaan alueen fyysisiä olosuhteita myös tulevien levottomuuksien varalta – yhteisesti on sovittu esimerkiksi, että alueella ei saa olla avorokkala-voja tai hylättyjä romuautoja. Fyysiseltä ympäristöltä edellytetään, että se ei edesauta

tulipalojen sytyttämistä ja heitettävien kivien hankintaa levottomuuksien aikana.

Suomen lähiökeskustelussa Tukholman ikävien esimerkkien ohella voidaan hakea oppia myös hyvistä käytännöistä ja sektorirajoja ylittävistä paikallisesta yhteistyöstä. Sosiaalista pääomaa ja hyvinvointia lisäävien toimijoiden verkostoitumisella on paikalliselle turvallisuudelle iso merkitys. Alueellisella yhteistyöllä, yhteishengellä ja verkostoilla oli kriisitilanteessa suuri merkitys ja ilman niitä poliisi ei olisi muuten pärjännyt yhtä hyvin ja saanut asukkaita nopeasti mukaan. Jos ihmiset kokevat arjessaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, he ovat herkemmin valmiita toimimaan asuinalueen puolesta myös vastoinkäymisissä. ■

Ruotsin poliisin sosiaalisen rauhattomuuden nettisivut ja opas <http://polisen.azurewebsites.net>

Sosiaalinen eriytyminen kasvanut Turun kaupunkiseudulla

Jarkko Rasinkankaan väitöstutkimuksen mukaan Turun kaupunkiseudun sosiaaliset erot eri asuinalueilla ovat kasvaneet 1990-luvulta lähtien. Hän tutki Turun eri kaupunginosien sekä kahdeksan Turun naapurikunnan sosiaalisia eroja. Mittareina oli mm. kotitalouksien rakenne, koulutustaso, tulotaso, työttömien osuus, vieraskielisen väestön osuus ja toimeentulotukiasiakkuus.

Tutkimuksen mukaan sosiaalinen eriytyminen alkoi voimistua 1990-luvun laman aikana ja on jatkunut siitä lähtien. Sosiaalinen tilanne on elpynyt alueilla eri tahtiin ja tietyt lähiöalueet ovat jääneet jälkeen yleisestä kehityksestä. Työttömyys ja toimeentulotuen saaminen ovat muutamilla alueilla muodostuneet ilmeisen pysyväksi ilmiöksi. Tästä ei ole seurannut kokonaisten alueiden taan-

tumiskiarteita. Rasinkangas arvioi sen johtuvan kahdesta tekijästä: Asuinalueen asukaskunta on monipuolinen, kun suomalaisittain samalla asuinalueella on sekä omistus- että vuokra-asuntoja. Sosiaaliturva puolestaan on estänyt huono-osaisuuden noidankierteen syntymisen.

Turun seudun kuntien asuntokantojen erilaiset profiilit ovat voimistaneet asukasrakenteen eroja. Erojen lisääntymiseen ovat osaltaan vaikuttaneet myös kasvaville kaupunkiseuduille kohdistuva muuttoliike ja lisääntynyt maahanmuutto. Vieraskielisen väestön osuus olikin voimakkain yksittäinen alueellisia eroja ilmentävä taustatekijä.

Suomessa asuinalueiden sosiaalista eriytymistä on aiemmin tutkittu pääkaupunkiseudulla. Turun kaupunkiseudulla esiintyy samankaltainen sosiaalisen eriy-

tymisen kehityssuunta siitä huolimatta, että väestörakenne poikkeaa sosiaalisesti monelta osin pääkaupunkiseudusta ja että näiden kaupunkiseutujen välinen kokoero on suuri.

Rasinkangas nostaa esille Turun erityispiirteen: puolet kaupungin asuinalueista on yksinasuvia, ja ilmiö näkyy erityisen vahvasti keskusta-alueella. Turun keskusta näyttyy vahvasti pienten talouksien – opiskelijoiden, eläkeläisten, yksin asuvien – alueena, ja siellä asuu sosiaalisesti sekä hyvä- että huono-osaisia. Sosiaalinen hyväosaisuus paikantuu aiempaa selvemmin keskusta-alueen ulkopuolelle. **-RK**

Jarkko Rasinkankaan väitöstutkimus (2013) "Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla" on saatavilla Turun yliopiston sähköisestä julkaisuarkistosta.

Asukkaan mahdollisuudet vaikuttaa turvallisuuteen

Onko kuntalaisilla oikeus ja vapaus vaikuttaa asuinalueensa asioihin tai jopa vastuu? Mistä asukas saa tietoa, millaisia vaihtoehtoja hänen paikkakunnallaan on tarjolla? Näitä kysymyksiä olemme asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksien edistämisen kannalta pohtineet rikoksentorjuntaneuvoston asettamassa Naapuriapu-työryhmässä.

Seikkailen kysymykseni kanssa monien kuntien ja kaupunkien kotisivuilla. Selvää vastausta en löydä siihen, miten asukas voi osallistua ja vaikuttaa, varsinkin turvallisuus- ja viihtyisyysskysymyksissä. Asukkaan näkökulmasta kootun tiedon löytäminen ei aina ole kovin yksinkertaista.

Hyviäkin esimerkkejä kuitenkin löytyy. Heti Vantaan kaupungin etusivulta löytyy *Osallistu ja vaikuta* -osio. Sen alle on koottu kaupungin osallisuusmallin mukaan kaikki monipuoliset vaikuttamiskeinot kuntalaisaloitteista vapaaehtoistoimintaan. Sivuilta löytyy myös tulostettava käyttäjäystävällinen lyhyt opas *Neljä tapaa vaikuttaa Vantaalla* (myös ruotsiksi). Erityisesti on otettu huomioon lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet. Tällaista verkkosivua ja asukasopasta voi suositella

muillekin kunnille. Vantaalla osallisuutta luokitellaan edustuksellisen, suoran, toimintaja tieto-osallisuuden kautta.

Edustuksellisen osallisuuden kautta vaikuttaminen tarkoittaa, että kuntalainen on äänestänyt itseään parhaiten edustavaa ehdokasta tai asettunut ehdolle. Näin ollen vaikuttaminen mm. turvallisuuteen ja viihtyisyyteen tapahtuu kuntavaltuutettujen kautta mm. valtuustoissa, lautakunnissa, työryhmissä ja neuvottelukunnissa, joissa tulee huolehtia siitä, että asukkaiden ääni kuuluu.

Suoran osallisuuden keinot ovat ns. lakisäteisiä. Utena paikallista demokratiaa edistävänä välineenä on otettu käyttöön **kuntalaisaloite**, jonka voi tehdä netissä tai kirjallisesti ja johon tarvitaan mukaan kaksi prosenttia kunnan äänioikeutetuista ja vähintään viidellä prosentilla voidaan jo järjestää

Innomarkkinoilla marraskuussa ideoitiin yhdessä tulevaisuuden terveyskeskusta.

neuvoa-antava kunnallinen kansanäänestys. Palautetta turvallisuudesta ja viihtyisyydestä tai asukkaan kokemista epäkohdista omalla asuinalueella tai kunnassa voi antaa myös sähköisesti tai suoraan päättäjille ja viranhaltijoille. Myös **oikaisuvaatimus**, jolla kuntalainen voi valittaa viran-

omaisen tekemästä päätöksestä, kuuluu tähän luokkaan. Näiden kanavien avulla voi vaikuttaa esimerkiksi liikku-
misen turvallisuuden epäkoh-
tiin kuten nopeusrajoituksiin
tai suojateiden tai liikenneva-
lojen puutteeseen tai ilmoit-
taa esimerkiksi rikkinäisistä
katuvaloista, puistovälineis-

Järvenpään syksyn yhteistyöfoorumin yhdessä työryhmässä pohdittiin maahanmuuttajataustaisten järvenpääläisten mukaan ottamista tasavertaisina toimijoina paikalliseen yhdistystoimintaan. Osallistujat eivät olleet aiemmin tehneet yhdessä yhteistyötä.

Vuosittainen rikosentorjuntaseminaari järjestettiin lokakuussa Oulussa. Asukasosallistuminen oli seminaarin pääteemoja. Yksi työryhmä lähti turvallisuuskävelyille.

→ tä tai penkeistä, persuavista roskiksista tai liukkaista kävelyteistä. Kuntalaisaloite, ns. kansalaisaloitteen pikkusisar, luo nimensä mukaan mainion välineen kansalaisten omaaloitteellisuudelle ja ideoille paikallisella tasolla.

Tieto-osallisuudeksi määritellään riittävän ajantasaisen tiedon saatavuus, ymmärrettävyys ja avoimuus: pöytäkirjat, asukaslehdet, tiedotuskanavat, verkkoviestintä ja uutiskirjeet. Paikallinen tieto-osallisuus tarkoittaa mielestäni myös asukkaiden välistä tiedon saantia ja välittämistä esimerkiksi internetin ja sosiaalisen median yhteisöjen kautta korttelin, kaupungin osan, kaupungin tai kunnan asioista. Mutta myös perinteinen yhteydenpito naapureiden ja muiden alueen asukkaiden kanssa edistää asukkaan henkilökohtaista tieto-osallisuutta.

Toimintaosallisuuden alle kuuluu kaupungin järjestämiä tilaisuuksia, joissa asukkaat, päättäjät ja viranomaiset voivat kohdata: keskustelu- ja asukastilaisuudet, foorumit, kohtaamispaikat, kyselyt ja tutkimukset, hankkeet, tapahtumat mutta myös yhteistyöverkostot. Tähän liittyvät myös uudet vaikuttamistavat, kuten

kansalais- ja asiakasraadit, **Uusi paikallisuus -hankkeet, demokraatiapilotit ja budjettivaltakokeilut**, jotka ovat leviämässä laajemmin käyttöön koko maassa. Niissä voidaan käsitellä, kokeilla ja ratkaista myös turvallisuuskysymyksiä. Asukkaan näkökulmasta tämä on ehkä monipuolisin ja laajin tapa vaikuttaa ja osallistua turvallisuuden ja viihtyisyyden edistämiseen suoraan tai välillisesti. Ja mikä ehkä tärkeintä, näin suuri osa paikallisista ihmistä kohtaa ja toimii myös kasvotusten. Monenlaisella toiminnalla ja tapahtumilla on vaikutusta asuinalueiden turvallisuuteen ja viihtyisyyteen, asukkaiden hyvinvointiin ja jopa rikosten ennaltaehkäisyyn.

KUNNAN TUKI JÄRJESTÖJEN VERKOSTOITUMISESSA TARPEEN

Toimintaosallisuuteen voi mielestäni hyvin luokitella myös vapaaehtoistoiminnan. Kunnassa saattaa toimia satoja paikallisyhdistyksiä: asukas-yhdistyksiä, kulttuuri-, liikunta-, maahanmuuttaja- ja sosiaali- ja terveysalan järjestöjä, työttömien yhdistyksiä ja nuoris- ja varhaisnuorisoyhdistyksiä sekä aatteellisia yhdistyksiä. Kuitenkin järjestöjen välinen

yhteistyö ja tietämys muista toimijoista on isoissa kaupungeissa yleensä heikkoa. Kunnalla on hyvät mahdollisuudet toimia paikallistoimijoiden verkostoitumisen puolesta. Kunta voi vaikka luoda **alustan** toiminnalle: esimerkiksi antaa käyttöön tilat ja järjestää tilaisuuksia.

Hyvä esimerkki on Järvenpään kaupungin marraskuussa järjestämä kolmannen sektorin yhteistyöfoorumi, jossa paikalliset toimijat koottiin verkostoitumaan ja ideoimaan uusia tapoja toimia yhdessä ja luomaan uutta yhteistä hyvää. Yhteistyöfoorumi on Kolmas Lähde -hankkeen (www.kolmaslahde.fi) malli kunnan ja kolmannen sektorin väliselle dialogille. Illan aikana kehitettiin ideoita, joita kaupunki lupasi viedä eteenpäin. Esimerkiksi ehdotettiin nuorisotilojen avaamista rinnan eri sukupolven asukkaiden käyttöön, toivottiin järvenpääläisen yhdistystoiminnan tunnetuksi tekemistä, paikallisista kolmannen sektorin toimijoista koottua ja helposti saatavaa tietoa kaupungin nettisivuille sekä erilaista matalan kynnyksen yhdessä tekemistä ja tapahtumien järjestämistä. Lisäksi pohdittiin maahanmuuttajataustaisten

asukkaiden aktivoimista paikallisiin järjestöihin tasavertaisina toimijoina. Kunnan vetovastuu verkostoitumisen edistämässä on tärkeä, koska se kertoo halusta vuoropuheluun ja yhdessä toimimiseen sekä kolmannen sektorin työn arvostuksesta.

Naapuriapu-työryhmä on saanut kentältä myös idean nimeämisestä yhteyshenkilöstä, ns. **kaupungin kummista**, joka toimisi välittäjänä ja tukena, kun kolmannen sektorin toimijat ja asukasaktiivit asioivat kunnan eri toimielinten kanssa ”yhdessä luokun” periaatteella.

Kunnissa ja kaupungeissa on ollut tarjolla **toiminta-avustuksia**, mutta tuen saanti on vaikeaa tai jopa mahdotonta, jos hakijana ei ole rekisteröitynyt yhdistys. Asukasliikkeet ja -yhteisöt haluavat keskittyä toimintaan, ihmisten auttamiseen eikä byrokratian pyörittämiseen. Esimerkiksi Oulussa suuralueen yhteistyöryhmän ansiosta kuka tahansa voi tulla mukaan parantamaan asuinalueitaan ja toteuttamaan hyvää ideoitaan. Matalan kynnyksen toimijat voivat keskittyä toiminnan ja tapahtumien järjestämiseen, kun yhteistyöryhmä auttaa avustusten hakeamisessa, järjestää tiloja, hoitaa talouspuolen jne.

Yhteiskunnassa on monipuolisia vaikuttamiskeinoja ja uusia tulee, mutta niitä käytetään vähän satunnaisesti, eikä tieto niistä aina välity asukkaille järjestelmällisesti ja kattavasti.

Naapuriapu-työryhmässä olemme korostaneet kuntavai-
kuttamisen ohella **perinteisen naapuriavun** merkitystä viihtyisyyden ja turvallisuuden tunteen lisäämisessä sekä kaupunkimaisemissa mutta erityisesti haja-asustusalueilla. Jos tukiverkostot paikkakunnalla ovat heikot ja perinteinen naapuriapu eli yhteistyö naapureiden välillä ei toimi, paikallinen **aikapankkitoiminta**, kyläringit, asukasautajat ja **vapaaehtoisten verkostot** voivat toimia avun välittäjänä. Näillä toiminnoilla on mahdollisuus linkittää yhteen satunnaisesti tai järjestelmällisesti apua tarvitsevia ja sitä tarjoavia. Tämä perustuu ihmisten väliseen luottamukseen ja rakentaa sitä. Suora auttaminen vaikuttaa suoraan ihmisten hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen, mutta se lisää hyvää myös laajemmin paikallisyhteisössä.

ASUKKAAT MUKAAN TURVALLISUUSSUUNNITELMIEN VALMISTELUUN

Yhteiskunnassa puhutaan paljon kuntalaisten osallistamisesta ja asukkaiden osallistumismahdollisuuksia kehitetään jatkuvasti. Myös turvallisuussuunnitteluun heitä otetaan mukaan oman turvallisuutensa ja lähiympäristönsä asiantuntijoina. Esimerkiksi oppaassa **Kuntalaisen turvallisen arki – Mitä kuntavaltuutetun tulisi tietää kuntansa turvallisuudesta** kannustetaan käyttämään erilaisia kuulemisen välineitä kuten turvallisuusfoorumeita,

turvallisuuskyselyjä ja -kävelyjä. Uusi keino ovat kansalaisraatityyppiset menetelmät, joita pilotoidaan mm. Settlementiliiton Uusi paikallisuus-hankkeissa ja niistä on saatu lupaavia tuloksia. Menetelmä sopii hyvin myös turvallisuusasioiden puimiseen.

Jos asukkaalle ei tule kokemusta siitä, että hänkin on voinut vaikuttaa paikalliseen turvallisuusohjelmaan valmisteluvaiheessa, lopputulosta ei välttämättä koeta omaksi ja asukkaiden sitouttaminen toimenpiteisiin on haastavaa.

Paikallisen turvallisuussuunnitelmien päivittäminen on ajankohtaista monissa kunnissa. Tässä pyritään ottamaan huomioon kolmannen sisäisen turvallisuuden ohjelman suosituksia. Yksi suositus on ”Lisätään asukkaiden mahdollisuuksia osallistua oman asuinalueensa turvallisuutta ja viihtyvyyttä lisäävään työhön”. Monessa kunnassa on otettu käyttöön **otakantaa.fi** -palvelu, jonka avulla erilaisista valmisteluprosesseista voi tehdä läpinäkyvämmän ja vuorovaikutteisemmän. Se sopii kunnille käytettäväksi myös paikallisen turvallisuussuunnitelman työkaluna. Kunta voi avata sinne kuulemis- ja vaikuttamismahdollisuuden asukkaille tai muille toimijoille, mutta myös päinvastoin. Paikallistoimijatkin voivat luoda omia hankkeita, kuulla ja rajata kohderyhmiä. Myös Naapuriapu-työryhmällä on **otakantaa.fi** -palvelussa auki oma hanke, johon kaik-

ki ovat tervetulleita vaikuttamaan.

TULEVAISUUDESSA KAIKKI MUKANA VAIKUTTAMASSA?

Turun kaupungin sivuilla kerrotaan, että tulevaisuudessa osallisuus on osa kaikkea kaupungin toimintaa ja ideatilan-
teessa siitä ei tarvitse erikseen edes puhua. Naapuriapu-työryhmässä olemme pohtineet myös tämän positiivisen kehityksen mahdollisia riskejä. Voiko käydä niin, että asuinalueiden eriarvoisuus tai tiettyjen asukasryhmien eriarvoistuminen ja osattomuus sen takia jotenkin jopa lisääntyisivät? Tai että osallistamisen ja uusien menetelmien ansiosta aktiivisuus kasaantuisi entisestään ja yhä suurempi joukko jättäytyisi yhteiskunnallisen vaikuttamisen ulkopuolelle?

Yhteiskunnassa on monipuolisia vaikuttamiskeinoja ja uusia tulee, mutta niitä käytetään vähän satunnaisesti, eikä tieto niistä aina välity asukkaille järjestelmällisesti ja kattavasti. Kaikilla paikkakunnilla ei ole edes teoriassa samoja keinoja käytettävissä. Eivät edes sähköiset menetelmät pysty korjaamaan tilannetta haja-asutus-alueilla, joilla voi olla lisäesteenä katvealueita. Riski on, että asukkaat ovat jo nyt ja joutuvat kuntatason vaikuttamismahdollisuuksiltaan eriarvoiseen asemaan keskenään. Kaikille hyvää ja sopivaa vaikuttamis- tai naapuriapumallia ei todennäköisesti löydy, kun otetaan huomioon

alueelliset erot, kuntien tarjoamat mahdollisuudet, ihmisten tavat, esteettömyys ja motivaatiot. Tulevaisuudessa rinnakkaisia vaikuttamiskeinoja tarvitaan, edistetään ja kehitellään lisää. Todennäköisesti perinteinen naapuriapu ja matalan kynnyksen auttaminen ovat asukkaille myös tulevaisuudessa edelleen suurin, helpoin ja tuloksellisin tapaa vaikuttaa omaan, naapurinsa ja koko lähiyhteisönsä turvallisuuteen ja hyvinvointiin. ■

Vallakas – kuntalaisen vaikuttamisopas – laajempaa tietoa vaikuttamisesta kunnassa, www.kunnat.net.

Turvallisuuskävelyistä ja -kyselyistä lisätietoa www.rikoksentorjuntaneuvosto.fi.

Naapuriapu-työryhmä antaa loppuraportin keväällä 2014. Lisätietoa hankkeesta löytyy osoitteesta otakantaa.fi – Asuinalueen turvallisuus.

Kirjoittaja on suunnittelija oikeusministeriössä ja Naapuriapu-työryhmän sihteeri.

Paikallisyhteisöt orpoontuvat

Yhteiskunnat ovat alun perin organisoituneet paikallisyhteisöjensä kautta. Niistä ovat muodostuneet kunnat, maakunnat ja valtiot. Suomen kaltaisessa pienen väestön, vaihtelevan asukastiheyden ja suuren maantieteen maassa kansalaisten hyvän elämän edellytysten turvaaminen on vaatinut erityisen vahvaa paikallisuutta. Suomi on historialliselta olemukseltaan paikkaperustainen kansalaisyhteiskunta.

HAJAUTTAVASTA HYVINVOINTI- VALTIOSTA KESKITTÄVÄÄN KILPAILUVALTIOON

Ruotsista saatujen vaikutteiden innoittamana Suomessa alkoi hyvinvointivaltion muodostaminen 1960-luvulla. Hyvinvointivaltiossa yhteiskunta takaa verovaroin kansalaisille laajat peruspalvelut varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Hyvinvointivaltio arvioitiin oikeudenmukaiseksi, mutta samalla myös taloudellisen kasvun näkökulmasta ihanteelliseksi Suomen kaltaiselle pienelle kansakunnalle.

Klassinen hyvinvointivaltio ylläpiti paikallisuutta tehokkaasti, sillä se toteutui pienten kuntien kautta; Suomessa yritettiin suurta kuntauudistusta 1970-luvun alussa, mutta poliittista yksimielisyyttä ei saavutettu. Suomi oli 2000-luvulle asti pieniin kuntiin perustuva vahvan paikkaperustaisuuden yhteiskunta.

Suomen ulkoiset riippuvuussuhteet vahvistuivat 1990-luvun suuren laman jälkeen. Menestymisen globaalitaloudessa tulkittiin edellyttävän klassisen hyvinvointivaltion keventämistä ja tehostamis-

Uuden yritysmäisen yhteiskuntapolitiikan seurauksena valtion ja kuntien palvelut ovat etääntymässä kansalaisista. Yhteiskunta ei enää rakennu paikkaperustaisesti vaan ylhäältä määriteltyjen mielivaltaisten väestöpohjien mukaan.

ta. Näköpiirissä olivat myös suurten ikäluokkien jääminen eläkkeelle ja pienten ikäluokkien tulo työelämään. Yrityksiin ei arvioitu riittävän henkilöstöä ilman julkisen sektorin tehostamista.

Hyvinvointivaltion sijaan alettiin puhua hyvinvointiyhteiskunnasta. Käsitteen vaihtuminen kertoi ajattelutavan muutoksesta: valtio ja kunnat eivät enää yksin huolehdi kansalaisten peruspalveluista, vaan mukaan tarvitaan aikaisempaa vahvemmin yrityksiä ja kansalaisjärjestöjä. Myös yksittäisiltä kansalaisilta edellytetään suurempaa vastuuta itsestään ja kanssaihmisistään.

Valtionhallinnossa aloitettiin tuotavuusohjelma, ja kunnallishallinnossa kuntauudistus. Julkisten organisaatioiden johtaminen alettiin tulkita yritysjohtamisen kaltaiseksi. Suomessa omaksut-

tiin kansainvälisten vaikutteiden innoittamana uudenlainen hallintotapa, *New Public Management*. Hyvinvointivaltio alkoi muuntua kilpailuvaltioksi.

Enää ei nähty tarpeelliseksi arvioida yhteiskunnallisia päätöksiä paikallisyhteisöjen näkökulmasta. Palveluja alettiin tarkastella hallintokeskeisesti. Kansalaisista tuli asiakkaita. Eri hallinnonalojen edustajat ryhtyivät arvioimaan, kuinka suuren väestöpohjan niiden järjestämät palvelut vähintään tarvitsevat. Päädyttiin huomattavaan yksikkökokojen suurentamisen tarpeeseen. Kukin hallinnonala teki arvioitaan itsenäisesti ja päätti rakenteidensa tehostamisesta oman logiikkansa mukaisesti. Tätä kutsutaan osaoptimoinniksi.

Kansalaisten ja paikallisyhteisöjen näkökulmia ei oteta entisenveroisesti huomioon. Kunnissa ei ole kehitetty toimivaltaisia lähidemokratian muotoja, vaan on tyydytty erilaisiin lausuntoja antaviin alue-eliimiin ja internetin palautejärjestelmiin; niiden avulla kansalaiset pystyvät vaikuttamaan asuinalueisiinsa kohdistuvaan päätöksentekoon ainoastaan nimellisesti. Palvelujen karsimista eivät heppoiset paikallisvaikuttamisen välineet kykene estämään.

Uuden yritysmäisen yhteiskuntapolitiikan seurauksena valtion ja kuntien palvelut ovat etääntymässä kansalaisista. Yhteiskunta ei enää rakennu paikkaperustaisesti vaan ylhäältä määriteltyjen mielivaltaisten väestöpohjien mukaan. Suomen pieniin paikallisyhteisöihin perustuva kansalaisten maantiede ei ole enää päätöksenteon lähtökohta. Tilalle

on tullut tehokkuutta ja taloutta korostava keskittämisen maantiede.

Kilpailuvaltion suosimat suuret hallintoalueet, väestöpohja-ajattelu ja palvelujen keskittäminen edistävät yli paikallisia järjestelyjä ja suuruuden logiikkaa. Kansalaisten maantiede ei ole kuitenkaan muuttunut; edelleenkin merkittävä osa suomalaisista asuu pienissä paikallisyhteisöissä. Erona entiseen on, että yhä useammassa paikallisyhteisössä kansalaiset ovat keskenään. Kunta ja valtio ovat vetäytyneet tai vetäytymässä. Palvelut ovat etääntyneet. Paikallisyhteisöt ovat orpoontumassa. Turvattomuus lisääntyy. Samaistuminen suurkuntiin on vaikeaa.

UUSI PAIKALLISUUS

Kansalaisten hyvä elämä ja onni edellyttävät arjen sujuvuuden ensisijaisuuden tunnustamista ja takaamista. Hyvä arki, hallinnan tunne sekä ennustettava elämä ovat voimallisia uudistusten edistäjiä ja onnellisuuden lähteitä. Kansakunnan paras ei toteudu, jos yhteiskunnan alueellista organisoitumista koskeva päätöksenteko irrotetaan kansalaisten maantieteestä ja edistykseksi tulkitaan ylhäältä ohjattu itsetarkoituksellinen ja hallintokeskeinen pakkouudistaminen.

Tehokkuuden ja paikallisuuden huomioon ottamisen välillä ei tarvitse olla ristiriitaa, mikäli paikallistasolle taataan edellytykset omaehtoisten ratkaisujen kehittämiseen. Kansalaislähtöinen palvelujen organisointi on mahdollista toteuttaa koko maassa, kaikissa paikallisyhteisöissä. Yhteiskunta on palautettava paikallislähtöiseksi. Suuruuden logiikkaan perustuva hallintokeskeisyys ei ole kansalaisten edun mukaista.

Paikallislähtöistä yhteiskuntaa luonnehti kansalaisten, kansalaisjärjestöjen, yritysten ja julkisen sektorin monipuolistuva yhteistyö. Tätä asetelmaa kutsutaan

Uuden paikallisuuden keskiössä on edellytyksien luominen: paikallisyhteisöjen oikeus kehittyä omista lähtökohdistaan.

uudeksi paikallisuudeksi. Keskiössä on edellytyksien luominen: paikallisyhteisöjen oikeus kehittyä omista lähtökohdistaan. Edellytyksiä luova kehittäminen vieroksuu suuruuden logiikkaa ja ylhäältä annettuja hallintokeskeisiä ratkaisuja. Sen tavoite on paikkojen, kulttuurien ja ihmisten moninaisuuden lisääntyminen, arvokkaan elämän edellytysten vahvistaminen. Lähtökohdistaan on kriittinen suhtautuminen kilpailuvaltion suuruuden logiikkaan, palvelujen keskittämisen ja kansalaisten maantieteeseen ohittamiseen, jotka ovat käynnistäneet paikallisyhteisöjen orpoontumisen.

Tarvitaan toimivaltaista kunnanosa-hallintoa. Toimivalta tarkoittaa todellisia alueperustaisia tehtäviä ja resursseja niiden hoitamiseen. Kunnissa on ryhdyttävä opettelemaan alueperustaista kehysbudjetointia. Sen avulla lähipalvelujen organisointi delegoidaan monialaisille aluelautakunnille, joiden kautta myös kansalaisjärjestöt kytketään kunnan suunnittelu- ja budjettiprosessiin. Tämä menettely ei edellytä lakimuutoksia; kunnanvaltuuston poliittinen tahto riittää. Nykyiset lausunnot antavat asukaslautakunnat, kyläparlamentit tai epämääräiset kunnanostien ja kuntien väliset sopimus- ja neuvottelumenettelyt eivät riitä. Niistä

on tullut palvelujen karsimista seuraavia sururyhmiä.

Kuntaliitoksissa tarvitaan pakollinen paikallisvaikutusten arviointi. Jatkossa kuntaliitos ei olisi mahdollinen, jos liittosopimuksessa ei kyetä uskottavasti osoittamaan, millä tavoin turvataan pitkäjänteisesti kunnanostien asukkaiden lähipalvelut ja lähidemokratia. Tähänastiset liittosopimukset ovat tässä kohdissa aivan liian mietoja. Kuntaliitosevittäjät eivät ole suhtautuneet vakavasti lähidemokratian ja todellisten vaikutusmahdollisuuksien takaamiseen. Kuntaliitokset valmistellaan suurimman osapuolen ehdoilla. Kuntalain uudistuksessa on määriteltävä toimivaltaisen lähidemokratian periaatteet nykyistä velvoittavammin. Paikallisvaikutusten arviointi tarvitaan myös valtionhallinnon uudistusten valmistelussa. ■

Kirjoittaja on dekaani ja aluetieteen professori Vaasan yliopistossa.

Näkyykö ehkäisevä työ kunnissa?

Ehkäisevä työ nähtävä kuntien omana investointina tulevaisuuteen

Ehkäisevän työn yksiselitteinen määrittely on haastavaa, ellei mahdollontota. Määrittely riippuu määrittelijästä ja näkökulmasta. Ehkäisevä työ on kuin saippua, johon voidaan tarttua usealla eri otteella, mutta josta on vaikea saada pysyvää ja pitävää otetta. Ehkäisevä työ on yksinkertaista ennakkoivaa tekemistä ennen varsinaista tekemistä. Keskityn tässä artikkelissa siihen, miten ehkäisevän työn tuotokset siirtyvät ns. kunnan normaalitoimintaan. Ehkäisevän työn tuotoksilla tarkoitetaan malleja, menetelmiä, käytäntöjä, prosesseja, järjestelmiä ja toimintatapoja.

Ehkäisevä työ on mitä suurimmassa määrin kuntien omaa innovaatiotoimintaa. Ehkäisevän työn tuotokset ovat luonteeltaan ns. palveluinnovaatiota eli uuden palvelun tarjoamista uudelle kohderyhmälle, olemassa olevan palvelun tarjoamista uudelle kohderyhmälle tai uutta palvelua vanhoille kohderyhmille. Useissa kunnissa

innovaatioiden soveltamista ja siirtämistä rajoittaa kuitenkin uusiutumisen jähmeys, jäykkyys ja hitaus.

Ehkäisevään työn tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden mittaamiseen liittyy samankaltaisia haasteita kuin kaikkeen kehittämistyöhön. Tulokset ovat usein arvioitavissa vasta keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä ja toimintaan liittyy usein ennakoimattomia ja ei-aiottuja vaikutuksia. Ehkäisevän työn paradoksi on, että toiminta on onnistuneimmillaan silloin, kun se on tehnyt itsensä tarpeettomaksi. Ehkäisevän työn merkitys tulee kunnissa parhaiten esiin ääritilanteissa: kun toiminta loppuu yllättäen tai kun se on kyetty huomaamatta sulautumaan osaksi kunnan normaalia palvelujärjestelmää.

NORMAALI- JA KEHITTÄMISTOIMINNAN EROT

Normaali- ja kehittämistoiminta eivät ole toisiaan poisulkevia asioita. Haasteena on useissa kunnissa se, että ehkäisevä työ ulkoistetaan erillisiksi

ja määräaikaiksi toimenpiteiksi tai kehittämishankkeiksi. Kuntien normaalitoimintaan liittyvät usein rajalliset toimintaresurssit, tiukka budjetointi ja menokuri, jatkuvat organisaatiomuutokset, asiakastyön krooninen kiire, vähäinen aika kehittämistyöhön, henkilöstön työssä jaksamisen haasteet jne. Osaaminen, jaksaminen ja motivaatio ovat koetuksella.

Ehkäisevässä työssä on usein päinvastainen tilanne: ominaispiirteensä on jonkin uuden luominen, suunnittelu ja kehittäminen. Ehkäisevää työtä tehdään usein kehittämistyön tavoin ”urakkatyönä” eli toiminnalle on määritelty selkeät tavoitteet, resurssit ja aikataulut ja sille on kohtuulliset resurssit. Tämä johtaa henkilöstön näkökulmasta helposti innostavampaan työotteeseen kuin rajattujen resurssien varassa toimiva normaalitoiminta. Vapaus kehittää ja kokeilla tukee henkilökohtaisen osaamisen, erityisasiantuntemuksen ja verkosto-osaamisen kasvua.

VASTAANOTTAJIEN HYLKIMISREAKTIO

Normaali- ja kehittämistoiminnan intressit ajautuvat usein leikkauspisteeseen siinä vaiheessa, kun ehkäisevän työn tuotoksia siirretään osaksi normaalitoimintaa tai pysyviä rakenteita. Tässä on kyettävä ylittämään useita kuiluja. Kutsun siirtäjien ja vastaanottajien välisiä kuiluja vastaanottajien hylkimisreaktion voittamiseksi.

Talous- ja resurssikuilu viittaa nimensä mukaisesti käytettävissä oleviin resursseihin. Ehkäisevään tai kehittämistyöhön on tavallisesti enemmän resursseja asiakasta, yksilöä ja toimenpidettä kohden kuin normaalitoiminnassa. Erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja voidaan kokeilla ja valita lopuksi toimivin malli. Räätilöidyt resurssit mahdollistavat usein ulkopuolisten asiantuntijoiden käytön. Kehitettävää mallia tai palvelua voidaan mukauttaa ja sopeuttaa tarvelähtöisesti.

Dialogikuilu liittyy tiedon- ja kokemuksenvaihtoon: mitä enemmän siirtäjien ja vastaan-

Kuntien kannattaa kannustaa kokeilemaan, kehittämään ja soveltamaan uusia ehkäisevän työn malleja riippumatta toimintaympäristön haasteista ja taloudellisesta tilanteesta.

ottajien välillä on avointa dialogia, sitä paremmin vastaanottajat sitoutuvat tuotoksen käyttöönottoon. Jos siirtäminen aloitetaan vasta ”urakan” päättyessä eikä vastaanottajilla ole mahdollisuuksia osallistua tuotoksen kehittämiseen, tulokset jäävät usein vaatimattomaksi ja irralleen normaali-toiminnasta.

Aikakuilu tarkoittaa kehittämistoimintaan liittyvää aikaviivettä. Ehkäisevässä työssä tehdään usein kehittävää, kokeilevaa ja soveltavaa pioneerityötä. Kuntien peruspalvelujen toimintaympäristö ei ole välttämättä kypsä hyödyntämään tai vakiinnuttamaan välittömästi ehkäisevän työn tuotoksia. Normaali-toiminnan näkökulmasta tuotokset voivat olla liikaa aikaansa edellä, liian pitkälle räätälöityjä, liian yksilöllisiä tai liian kalliita osana peruspalveluita. Tuotos voi olla kypsä käyttöönotettavaksi vasta vuosien kuluttua, jolloin kehitystyön huolellinen dokumentointi-, palaute- ja arviointitie-to on keskeisessä roolissa.

MITEN EHKÄISEVÄN TYÖN INNOVAATIOT SIIRRETÄÄN?

Tuotosten tai innovaatioiden siirtäminen kunnan perustoimintaan ei ole helppoa tai suoraviivaista toimintaa. Tuotosten leviäminen ei voi olla Mulganin ja Alburyn (2003) sanoin vain päivystävien ”innovaatioukseiden vastuulla”. Siirtäminen edellyttää suunnitelmallista ja pitkäaikaista prosessia sekä sitä hankaloittavien esteiden ylittä-

mistä. Se edellyttää vähintään seuraavien neljän vähimmäisvaatimuksen läpikäymistä.

Ensimmäinen vähimmäisvaatimus liittyy kehitetyn tuotoksen ”paketointiin”. Se on paketoitava sellaiseen muotoon, että vastaanottaja ymmärtää mitä kaikkea ”paketti” pitää sisällään ja miten paketointi on tapahtunut kehittämistyön aikana. Tämä edellyttää runsaasti kokemus- ja tietope-rustaista tietoa kehittämisen eri vaiheista. Mitä haastavam-masta kokonaisuudesta on kyse, sitä enemmän korostuu huolellinen dokumentointi ja todennettuun näyttöön perustuva tieto. Lopullisessa pakka-uksessa on oltava näyttöön perustuvat, dokumentoidut ja selkeät käyttöohjeet.

Toinen vähimmäisvaatimus henkilöityy siirtäjän tai siirtäjien persoonaan. Ehkäisevä työ toteutetaan usein projekti- tai prosessityönä, jossa on määritelty tiukasti aika-, budjetti- ja tulostavoitteet. Ehkäisevä ja kehittävä työ personoituu aina vahvasti sekä tekijään että aikaan ja paikkaan, jolloin tavoiteltavaa tuotosta arvioidaan sisällön lisäksi kehittäjien kautta. Yksilöt, persoonat, tekevät keskenään yhteistyötä, eivät hankkeet ja organisaatiot. Siirtäjien kannalta ratkaisevassa roolissa on johdon tai avainhenkilöiden tuki siirtämisprosessin aikana.

Kolmas vähimmäisvaatimus liittyy viestintään ja markkinointiin. Ydinkysymykset ovat kenelle, mitä, miten ja miksi. Ehkäisevän työn hyvät tai jopa erinomaiset tuotokset ovat

arvottomia, ellei niitä saada siirrettyä osaksi normaalitoimintaa. Viestinnän ja markkinoinnin keinot ovat sarana-roolissa siirtäjien ja vastaanottajien välillä. Carl Rogersia (1983) soveltaen vastaanottajat voidaan jakaa viiteen eri ryhmään: vitkastelijoihin, myöhäiseen enemmistöön, varhaiseen enemmistöön, varhaisiin omaksujiin ja innovaattoreihin. Siirtämisen kannalta on fataalia, jos levittäminen suunnataan vain vitkastelijoihin tai myöhäiseen enemmistöön. Tuotokset eivät silloin siirry eteenpäin. Olennaista on kyetä tunnistamaan varhaiset omaksijat ja innovaattorit, joita on keskimäärin viidennes organisaatioiden avainhenkilöistä. Viestinnän ja markkinoinnin keinot ovat tapauskohtaisia.

Neljäs vähimmäisvaatimus liittyy sponsoreihin ja vaikuttamiseen. Poliittinen vaikuttaminen on suomalaisessa kontekstissa vaatimatonta eikä poliittisiin päätöksentekoon tai valmisteluun joko osata, haluta tai kyetä vaikuttamaan. Päätöksentekoketjun tuntemus on usein alkeellista, jolloin vähäisetkin vaikuttamisyritykset tulevat joko liian aikaisessa tai myöhäisessä vaiheessa. Poliittista vaikuttamista kevyempi tapa on hankkia ehkäisevän työn toteuttamiselle sponsoreita eli puolestapuhujia. Hyvä puolestapuhuja avaa suljettuja ovia ja auttaa oikeiden verkostojen ja yhteysien luomisessa. Sponsorien on oltava johdon edustajia tai avainhenkilöitä. Sponsorit on hyvä saada näkyvästi

osallistumaan toimintaan ja vakuuttamaan epäilevät omalla persoonallaan muutoksen välttämättömyydestä tai hyödyistä.

LISÄÄ APOLLO-LENTOJA ELI ROHKEUTTA KOKEILLA JA EPÄONNISTUA

Ehkäisevään työhön liittyvä kehittämistyön tavoin usein onnistumisen pakko. Tämä johtaa helposti toiminnan ylisuunnitteluun ja riskien minimoimiseen epäonnistumisen pelossa. Raskaasta suunnittelukulttuurista on siirryttävä hallitusti pari pii-rua kokeilukulttuurin suuntaan, jossa epäonnistuminenkin voi olla muiden kannalta tärkeä tulos. Ehkäisevän työn näkyminen kunnissa edellyttää, että se nähdään nykyistä enemmän kuntien omana investointina tulevaisuuteen. Kokeilu- ja kehittämistyöhön liittyy aina riskejä. Kuntien kannattaa kannustaa aktiivisia toimijoita kokeilemaan, kehittämään ja soveltamaan uusia ehkäisevän työn malleja riippumatta toimintaympäristön haasteista ja taloudellisesta tilanteesta. Kyse on panostamisesta tulevaisuuteen. ■

Kirjoittaja on valtiotieteen tohtori, joka toimii Porin kaupungin kehittämisspäällikkönä.

Päihde- ja mielenterveyspalveluissa on hyvä mahdollisuus ehkäistä lähisuhdeväkivaltaa. Palveluissa kohdataan runsaasti niin lähisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia, miehiä, lapsia ja perheitä kuin väkivallantekijöitäkin. Systemaattisen kartoituksen avulla vältetään hankalalta väkivallan merkkien tulkinnalta ja voidaan luoda vaikean asian käsittelyssä auttava rutiini.

Päihde- ja mielenterveyspalveluista apua lähisuhdeväkivaltaan

Lähisuhdeväkivaltaa kokee Suomessa lähes viidesosa parisuhteessa elävistä naisista ja miehistä. Väkivallan seuraukset voivat olla hyvin pitkäaikaisia ja vakavia, jopa hengenvaarallisia. Vuositasolla noin 20 naista ja 5 miestä kuolee nykyisen tai entisen kumppaninsa surmaamina. Poliisille kirjautuu keskimäärin 14 perheen sisäistä pahoinpitelyä vuorokaudessa, eli yksi pahoinpitely noin joka toinen tunti. Arviolta kuitenkin vain joka kymmenes lähisuhdeväkivaltatapaus päättyy poliisiin tietoon.

Läheisissä ihmissuhteissa tapahtuvalla väkivallalla on taipumus jäädä piiloon joko kodin seinien sisälle tai muiden avuntarpeiden alle. Harva väkivaltaa kokenut puhuu asiasta oma-aloitteisesti tai suoraan silloinkaan, kun käynti esimerkiksi terveysasemalla on juuri väkivallan seurausta. Väkivallan uhrille on myös joskus epäselvää, mikä on oikea paikka hakea apua. Ensimmäiset tapaamiset aiheen tiimoilta ovatkin usein tarpeettoman myöhään, joko poliisiin, lastensuojelun tai ensiavun kanssa.

Viimeaikaisten viranomais- selvitysten mukaan palvelujärjestelmä ei kykene tunnistamaan ja puuttumaan lähisuh-

deväkivaltaan riittävän tehokkaasti. Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012 osoitti, että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ei aina puututa edes ääneen lausuttuun väkivallan uhkaan (Sisäasiainministeriön julkaisuja 35/2012). Myös Valtiontalouden tarkastusviraston lastensuojelun tarkastuskertomuksesta (6/2012) ilmenee, ettei lastensuojelun avohuolto vastaa riittävästi väkivallan uhrien ja tekijöiden tarpeisiin. Tilanteet tunnustetaan, mutta mahdollisuudet tukea jäävät vähäisiksi.

Kenelle väkivallan ehkäisy sitten kuuluu?

LÄHISUHDEVÄKIVALTA VOIDAAN EHKÄISTÄ

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy ja palvelujen järjestämistä kuuluu kunnille. Tilanteesta riippuen väkivallan uhreille ja heidän perheilleen tulee tarjota matalan kynnyksen palveluita, akuuttipalveluita, kuten turvakotipalveluja ja kriisiapua, väkivallan ehkäisytyöhön erikoistuneita palveluita sekä pitkäaikaista tukea ja terapiaa. Erityisen tärkeä rooli väkivallan ehkäisyssä on kunnan peruspalveluilla.

Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut yhteistyössä

Suomen Kuntaliiton, lääninhallitusten ja kuntien edustajien kanssa kunnille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn suositukset (STM:n julkaisuja 2008:9). Suositusten mukaan kunnan tulee määritellä väkivallan ehkäisytyöstä vastaava taho sekä eri hallintokuntien välinen työnjako. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan tulee tuntea kuntansa toimittavat lähisuhdeväkivaltatilanteissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset tarvitsevat koulutusta sekä konkreettisia työvälineitä väkivaltaan puuttumiseksi. Perusohje on kuitenkin yksinkertainen: paras tapa ehkäistä väkivaltaa on puhua väkivallasta!

SYSTEMAATTINEN KARTOITUS OSAKSI PÄIHDE- JA MIELENTERVEYSTYÖTÄ

Päihde- ja mielenterveyspalveluissa kohdataan runsaasti niin lähisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia, miehiä, lapsia ja perheitä kuin väkivallantekijöitäkin. Lähisuhdeväkivallan korkean riskin ryhmäksi voidaan luokitella etenkin päihteiden ongelmakäyttäjänaiset, joiden todennäköisyys joutua fyysisen ja seksuaalisen väkivallan uhriksi on suuri sekä mahdollisuudet hakea ja saada apua

heikot. Joissain tapauksissa mielenterveyden oireilu tai päihteiden lisääntynyt käyttö voivat olla suoraan seurausta koetusta väkivallasta. Tällöin asian käsittelemättä jättäminen voi viedä toimivat ratkaisut kokonaan tavoittamattomiin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on laatinut yhteistyössä Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kanssa lähisuhdeväkivallan systemaattisen kartoituksen työvälineen. Tämän lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomakkeen avulla jokainen sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijä voi kysyä väkivallasta asiakkailtaan. Lomake ja sen käyttöön opastava materiaali ovat saatavilla THL:n verkkosivuilla.

Lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomake koostuu neljästä osasta: suodatinkysymykset, kartoituskysymykset, arviointi ja toimenpiteet. Ensimmäisen osan suodatinkysymykset käydään läpi kaikkien asiakkaiden kanssa osana asiakkaan elämäntilanteen huolellista kartoitusta ja esitietojen keräämistä:

1. Onko Sinuun kohdistunut lähisuhhteissasi jossakin elämänvaiheessa fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa tai kaltoinkohtelua?

2. Vaikuttaako kokemasi vä- →

→ kivalta edelleen terveytesi, hyvinvointiisi tai elämänhallintaan?

3. Onko lähisuhteissasi tällä hetkellä fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa tai kaltoinkohtelua?

Lomakkeella jatketaan eteenpäin tarkempaan tilanekartoitukseen, jos asiakas vastaa toiseen tai kolmanteen suodatinkysymykseen myönteävästi. Lomake myös auttaa työntekijää arvioimaan asiakkaan tilannetta ja suunnittelemaan toimenpiteitä yhdessä hänen kanssaan.

Päijät-Hämeen päihde- ja mielenterveyspalveluissa on parhaillaan käynnissä kokeilu, jossa kaikilta asiakkailta kysytään kartoituslomakkeen avulla heidän kokemastaan lähisuhdeväkivallasta. Tarkoitus on auttaa väkivaltaa kohdanneita ja heidän perheitään sekä ohjata tekijöitä väkivallan katkaistuksiin. Mukana kokeilussa ovat Lahden kaupunki, Peruspalve-

lukeskus Oiva, Päijät-Hämeen Keskussairaalan yksi psykiatrian poliklinikoista sekä Lahden A- ja K-klinikat.

Lomakkeen käyttöönottoa on tuettu alueellisissa koulutuksissa ja sen kokemuksista saadaan tuloksia vuoden 2014 alussa. Kokeilun perusteella THL laatii päihde- ja mielen-terveyspalvelujen ammattilaisten käyttöön oppaan lähisuhdeväkivaltaan puuttumisesta.

KOKEILUSTA PYSYVÄKSI TOIMINTAMALLIKSI

Valtakunnallisena tavoitteena on, että lähisuhdeväkivaltaan puuttumisesta ja systemaattisesta kartoittamisesta tulisi osa kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden normaalia käytäntöä. Systemaattisen kartoituksen avulla vältetään hankalalta väkivallan merkkien tulkinnalta ja voidaan luoda vaikean asian käsittelyssä auttava rutiini. Asiakkaille systemaattinen kysyminen on tasa-

puolista ja kertoo myös ilmiön yleisyydestä.

Toisaalta se kertoo myös siitä, että väkivallasta puhuminen on sallittua. Aloitteen prosessin käynnistämiseen tulee olla ammattilaisella, sillä usein puhumisen kynnyks on väkivaltaa kokeneelle asiakkaalle itselleen liian korkea. Tehokkainta työ on silloin, kun väkivalta otetaan puheeksi kaikkien kanssa.

Väkivaltaa kokeneiden auttamiseksi kuntien käyttöön on olemassa myös toinen työväline: MARAK-toimintamalli. MARAK tulee sanoista moniammatillinen riskinarvioinnin kokous, ja se on erityinen yhteistyömenettely vakavan väkivallan tilanteita varten. Toimintamallin tarkoituksena on ehkäistä väkivallan uusiutumista ja saattaa uhri eri tahoilta tarvitsemansa avun piiriin yhdellä ilmoituksella. Se perustuu asiakkaan suositukseen ja on tällä hetkellä

käytössä Suomessa kahdeksalla paikkakunnalla. Systemaattisen kartoituksen omaksumisen myötä entistä useamman apua tarvitsevan toivotaan ohjautuvan myös MARAK-menettelyyn.

Systemaattinen lähisuhdeväkivallan kartoitus ja MARAK-toimintamalli yhdessä muodostavat auttamisprosessin, jonka ympärille voivat kerääntyä niin kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, väkivaltatyötä tekevät tahot eri sektoreilta kuin myös apua tarvitsevat asiakkaat ja heidän läheisensä. ■

Lisätietoa lähisuhdeväkivallasta sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille: www.thl.fi/kasvunkumppanit > Työn tueksi > Ehkäisevä työ > Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö

Kirjoittaja työskentelee erityisasiantuntijana Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella.

Erotilanteiden väkivaltaan huomiota

Väkivalta parisuhteessa ei aina lopu, vaikka parisuhde päättyisi eroon. Viranomaisten mahdollisuuksia ehkäistä väkivaltaa erotilanteissa käsiteltiin lokakuussa eduskunnassa järjestetyssä seminaarissa.

Peruspalveluministeri **Susanna Huovinen** korosti, että viranomaisten on suojeltava lapsia väkivaltakokemuksilta ja niiden seurauksilta sekä huolehdittava parisuhdeväkivallasta kärsineiden aikuisten turvallisuudesta.

Eroamassa olevien vanhempien kanssa työskentelevien viranomaisten kuten

lastenvalvojien tai perheneuvolan työntekijöiden olisi kyettävä antamaan vanhemmille väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyvää ohjausta ja neuvontaa.

– Viranomaiset tarvitsevat tietoa niin erotilanteeseen liittyvästä väkivallan riskistä, jotta he osaavat toimia lapsen edun mukaisesti näissä tilanteissa, kuin siitäkin, miten väkivalta voi vaikuttaa lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskeviin sopimuksiin. Tietoa tarvitaan myös siitä, miten viranomaiset voivat puuttua väkivaltaan ja perheen tilanteen rauhoittamiseen.

OPAS LASTENVALVOJILLE

Seminaarissa julkistettiin opas "Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä". Oppaassa kerrotaan, miten väkivalta voi vaikuttaa lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskeviin sopimuksiin, millaisia keinoja viranomaisilla on käytettävissä väkivaltaan puuttumiseen ja perheen tilanteen rauhoittamiseen sekä miten lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevat asiat ratkaistaan, jos niistä sopiminen ei ole mahdollista.

Oppaassa annetaan käytännön neuvoja väkivallan

puheeksi ottamiseen ja sen käsittelyyn. Opas soveltuu sekä lastenvalvojille että kaikille eroa suunnittelevien tai eroamassa olevien lasten vanhempien kanssa työskenteleville ammattilaisille ja viranomaisille. Näitä ovat esimerkiksi lastensuojelun ja perheneuvolan työntekijät sekä lasten huolto- ja riita-asioita käsittelevät tuomarit ja asianajajat. -RK

Marjatta Karhuvaara, Sanna Kaitue, Susanna Ruuhilahti: *Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Opas 30. Helsinki 2013.*

Jussi-työ käyttää erilaisia menetelmiä joustavasti

Ensi- ja turvakotien liiton Jussi-työ voitti ensimmäisen kansallisen rikosentorjuntakilpailun, jonka teemana oli lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen. Jussi-työ on levinnyt jo kymmeneen kaupunkiin, mikä osoittaa rikosentorjuntaneuvoston mukaan toiminnan toistettavuutta. Lisäksi 2009–2010 tehdyn arviointitutkimuksen mukaan Jussi-työ on pystynyt tarjoamaan apua ja tukea miehille ja siten myös perheille työskentelyssä kohti väkivallatonta yhteiseloä.

Rikosentorjuntaneuvoston järjestämään kilpailuun osallistui yhdeksän hanketta ja se oli hyvin tasaväkinen. Voittaja-

hankkeen Jussi-työn tavoitteena on tukea miehiä löytämään väkivallattomia ongelmanratkaisukeinoja sekä auttaa miehiä elämään tur-

vallisesti itsensä ja läheistensä kanssa. Lisäksi kehitetään turvakodeissa tehtävää perhekeskeistä työtä. Vuodesta 1994 alkaen toiminut hanke on levinnyt kymmeneen kaupunkiin. Työhön sitoutuneet asiakkaat ovat yleensä kokeneet sen kannaltaan hyödylliseksi. Heillä on kokemuksia pienistä askelista kohti väkivallattomuutta, itsehillinnan parantumisesta, perhe-kriisien rauhoittumisesta ja auttamisjärjestelmän piiriin pääsemisestä. Väkivalta on vähentynyt arviointitutkimukseen vastanneilla merkittävästi.

Jussi-työssä pureudutaan lähi- ja parisuhdeväkivaltaan miehen näkökulmasta. Osa asiakkaista ottaa paikalliseen Jussi-työntekijään yhteyttä oma-aloitteisesti, osa puolison kehottamana ja osa ohjataan sosiaali- ja terveyspalveluiden puolelta.

LAPPEENRANNASSA MIESTYÖTÄ TEHTY VUOSIA

Yksi Jussi-työpaikkakunnista on Lappeenranta, jossa **Mika Hartikainen** on toiminut yli neljä vuotta Jussi-työntekijänä. Haastatteluajankohdaksi hän valmisteli puheita marraskuussa pidettyyn Lappeenrannan Jussi-työn 10-vuotisjuhlaan. Kaupungissa Jussi-työn esiaskeleet otettiin 1990-luvun lopussa **Timo Kohon** aloittamassa Perheväkivalta-projektissa, joka keskittyi miesten kanssa tehtävään väkivaltatyöhön. Silloin tehtiin myös poliisin kanssa yhteistyötä, joka kuitenkin jäi asteittain varsinaisen Jussi-työn käynnistyttyä.

Alun perin Espoon poliisin ja Lyömättömän Linjan aloittama yhteistyömuoto on kuitenkin herätetty tänä vuonna Lappeenrannassa uudelleen henkiin. Käytännössä yhteistyö tarkoittaa sitä, että poliisi →

Mika Hartikainen tekee Jussi-työtä Lappeenrannassa.

Jussi-työtä tehdään yhteistyössä Turvakotien ja niiden avopalveluiden kanssa, mikä antaa mahdollisuuden auttaa kaikkia väkivallan osapuolia samanaikaisesti.

→ luovuttaa asiakkaan suostumuksella yhteystiedot Jussi-työntekijälle.

Asiakas ja Jussi-työntekijä tapaavat keskimäärin viisi kertaa. Hartikainen painottaa, että osalle asiakkaista riittää vain muutama tapaaminen ja osalle viisikään tapaamista ei vielä riitä tiettyjen vaiheiden läpi käymiseen. Arviointitutkimuksen mukaan parhaimmat tulokset on saatu pidemmistä asiakassuhteista.

MIES MIEHELLE

Valtaosa Jussi-työntekijöistä on miehiä. Tämä on miestyön idea, ja Jussi-työn menestys osoittaa toimintamallin olevan onnistunut.

– Moni miesasiakas kertoo, että tämä on ollut ensimmäinen paikka, jossa on oikeasti saanut kertoa oman kokemuksensa ja samalla myös ensimmäinen paikka, jossa oikeasti kuunnellaan ilman, että lähdetään heti tuomitsemaan.

Ensimmäisestä kerrasta alkaen Hartikainen pyrkii mm. varmistamaan kuulluksi tulemisen, kartoittamaan mahdollista häpeän tunnetta sekä motivoimaan muutokseen korostamalla väkivallan lopettamisen tärkeyttä. Vaikka Jussi-työn tarkoituksena ei ole tuomita asiakkaan tekoa, asiakkaan vastuuttaminen on osa työtä. Vastuun käsittelemisen Hartikainen pyrkii varmistamaan tapaamisten edetessä, kun luottamusta on jo muodostunut.

– Silloin tällöin joutuu muistuttamaan, että tekojen

tekosyyksi ei käy se nalkuttava puoliso. On tärkeää, että asiakas ymmärtää ottaa vastuuta omista teoistaan. Asia on tärkeä käydä läpi, etenkin jos asiakkaalla ilmenee vastuun vierittämistä.

MOLEMAT OSAPUOLET TÄRKEÄ HUOMIOIDA

Miehen näkökulmaan paneutuva väkivaltatyö on tärkeä myös väkivaltadiskurssin päivittämisen kannalta. Perinteisesti huomio on kiinnitetty fyysisen väkivallan uhriin, joka perinteisesti on nainen, ja erilaista naistyötä on tehty jo pitkään. Nykyään asianomistaja, uhri, ei enää automaattisesti ole nainen, vaan myös nainen voi olla tekijä. Asiakaskokemustensa perusteella Mika Hartikainen kokee tärkeäksi puhua myös henkisestä väkivallasta. Sen tunnistaminen on tosin vaikeampaa.

– Hieman harmittaa se, että julkisessa keskustelussa henkinen väkivalta unohdetaan ja puhutaan vain fyysisestä parisuhdeväkivallasta. Vaikka naiset osaavat paremmin henkisen väkivallan ja miehet fyysisen, on molempien osuus tärkeä nostaa esille. Jos molemmat käyttävät henkistä väkivaltaa, on molempien vastuu hakea muutosta myrkyttyneeseen ilmapiiriin.

Hartikainen kertoo käyvän asiakkaan kanssa läpi jonkin verran elämän historiaa, lapsuutta ja parisuhteen alkua. Hän pyrkii herättämään kysymyksen, miten se maailman ihanin ihminen, jota

suhteen alussa varjellaan, voi jossain vaiheessa muuttua ja tilanne kääntyä niin, että etsimällä etsitään ne haavoittuvat kohdat, johon iskeä. Usein peruselementit kuten kunnioitus ja arvostus ovat unohtuneet. Muutos tapahtuu harvoin vain toisessa osapuolella.

– Hyvin usein, ja korostan nimenomaan minulle ohjautuvista asiakkaista, nämä tilanteet ovat kahden kauppaa.

Hartikainen pyrkii järjestämään myös ainakin yhden tapaamisen pariskuntana. Työn kannalta on tärkeä kuulla myös se ”toinen” versio. Vaikka tarinat usein ovat hyvin samanlaisia, nyanssieroja on. Pariskuntatapaaminen varmistaa sen, että myös nainen saa puhua ääneen kokemuksistaan asiantuntijalle. Vaikka usein nainen on puhunut jo jollekin ulkopuoliselle osapuolelle, näin ei aina ole. Tällöin hänet ohjataan naisavun pariin.

Tapaamisessa kartoitetaan tiettyjä kompastumiskiviä, mutta tarvittaessa pari ohjataan parisuhdeterapeutille, sillä itse parisuhteen korjaamiseen ja esimerkiksi parin keskinäisiin kommunikaatio-ongelmiin Jussi-työ ei ole oikea työkalu.

Arviointitutkimuksen mukaan kolmasosa väkivaltaa käyttäneistä miehistä ei teon aikana ollut käyttänyt alkoholia. Hartikainen arvioi tämän pätevän myös hänen asiakaisiinsa. Samalla hän painottaa juuri sitä, ettei alkoholi aina ole mukana – toisin kun

yleisesti ajatellaan.

Jussi-työn keskiuertoasiakas edustaa ”tavallista kansalaista” sekä koulutautunutta osaa väestöstä, sillä yli puolilla asiakkailla on ammattikorkeaa tai ylempi korkeakoulututkinto.

Myös työttömyyttä tarkasteltiin arviointitutkimuksessa, ja sen mukaan noin kymmenen prosenttia asiakkaista on vailla työtä. Hartikainen arvioi hänen asiakkaissaan osuuden olevan viitisen prosenttia. Asiakkaat eivät toisin sanoen lukeudu laitapuolen kulkijoihin, joille alkoholin kanssa seurustelu olisi jokapäiväistä.

AINA VARAA KEHITTÄÄ

Jussi-työn levinneisyys sekä tuore voitto kansallisessa rikoksentorjuntakilpailussa osoittaa, että moni asia on työssä osattu tehdä oikein. Onnistuneen Jussi-työn meriittinä voitaneen pitää myös sitä, että Mika Hartikainen kertoo hyvin harvan asiakkaansa palanneen uudestaan hänen puheille. Aina kuitenkin löytyy kehittämiskohteita.

Yksi ikuisista kehityskohteista on Jussi-työn markkinointi, jotta työn tunnettuutta voitaisiin lisätä entisestään ja kohdeyleisö tavoittaa. Myös palvelun löytäneiden ryhmän Hartikainen haluaisi nähdä laajempaan. Tällä hetkellä avun puoleen kääntyvät edustavat henkilöitä, joilla elämänhallinta on kuitenkin jossain määrin kohdillaan.

– Toivoisin, että asiakaskuntani laajenisi siten, että sellaisia, joilla parisuhdeväkivalta on jatkunut pitkään,

ohjautuisi enemmän ja paremmin pakeilleni.

MUUT TURVAKOTIEN PALVELUT TUKEVAT TYÖTÄ

Jussi-työ edusti Suomea joulukuussa Liettuassa järjestetyssä Euroopan rikosentorjuntakilpailussa (ECPA). Jutun tekohetkellä Ensi- ja turvakotien liiton Jussi-työn koordinaattori ja miestyönkehittäjä **Santtu Salonen** odotti kiinnostuneena tilaisuutta kuulla muualla Euroopassa tehdystä perhe- ja lähisuhdeväkivalta-työstä.

Jussi-työn toimivuus perustuu hänen mukaansa matkallaan kynnykseen ja turvakotikontekstiin.

– Jussi-työtä tehdään yhteistyössä Turvakotien ja niiden avopalveluiden kanssa, mikä antaa mahdollisuuden auttaa kaikkia väkivallan osapuolia samanaikaisesti. Jussi-työ on yhdessä muiden turvakotien palveluiden kanssa joustava, erilaisten menetelmien joukko, josta voidaan räätälöidä kullekin perheelle tarpeen mukainen auttamismuoto.

Kansallisen kilpailun voitolla on iso merkitys Jussi-työlle.

– Se on lisännyt tunnettuutta, vahvistaa Jussi-työn identiteettiä entisestään ja on myös jokaiselle työntekijälle tärkeä tunnustus hyvin tehdystä työstä. ■

Salla Hyvärinen ja Jari Hautamäki tekevät väkivaltatyötä Espoon Lyömättömässä linjassa.

Työkaluja ja vertaistukea väkivallan katkaisuun

Vuonna 2001 kokeiluna aloitettu hanke on vakiintunut Espoon poliisin ja Lyömättömän Linjan keskeiseksi lähisuhde- ja perheväkivaltaa ehkäiseväksi ja katkaisevaksi työksi. Espoon yhteistyömalli sijoittui rikosentorjuntakilpailussa kolmen kärkeen.

Poliisin ja Lyömättömän Linjan Perheväkivalta rikosprosessissa -yhteistyömallissa rikostutkijat ohjaavat lähisuhde- ja perheväkivallasta epäillyn henkilön kuulusteluista Lyömättömän Linjan Väkivallan katkaisu-ohjelmaan. Tavoitteena on tarjota miehille mahdollisuus työkaluihin, vertaistukeen, verkostoitumiseen sekä rohkaisuun heidän henkilö-

kohtaisessa työssään kohti väkivallatonta arkea. Vuodesta 2005 on toiminnassa ollut myös maahanmuuttajille suunnattu Miehen Linja, jossa väkivaltatyön lisäksi tehdään Suomeen kotouttavaa miestyötä.

Neljä vuotta väkivallan asiantuntijana työskennellyt **Salla Hyvärinen** on vastuussa mm. miesten vertaistukiryhmän ohjaamisesta sekä

yhteydenpidosta poliisiin. Hän tilastoi ja pitää seurantaasiakkaista, jotka poliisin ohjauksen kautta saapuvat vastaanotolle. Vuoden alussa kotisivut uudistettiin ja ihmiset ottavat nyt entistä aktiivisemmin yhteyttä, myös ennaltaehkäisevässä mielessä.

– Aina toivomme, että asiakas tulisi ennaltaehkäisevässä vaiheessa, ennemmin kuin että joudutaan paikkaile-

Työ keskittyy uhrin, lasten sekä epäillyn itsensä turvallisuuden varmistamiseen.

→ maan jo sattunutta vahinkoa, Hyvärinen toteaa.

Lyömätön Linja löytyy myös muita teitä: osa tulee puolison tai perheen jäsenen kehotuksesta.

– Juuri nyt myös työterveyslääkärit ovat isossa osassa. On hieno huomata, että yksityiseltäkin puolelta osataan lähettää asiakas meille, Hyvärinen jatkaa.

Toiminnanjohtaja **Jari Hautamäki** kertoo, että omaaloitteisesti saapuu usein henkilöitä, jotka ovat säikähtäneet ajatuksiaan tai malttinsa menetystä, kun taas poliisin ohjauksen kautta tulee jo väkivaltarikoksesta epäiltyjä.

– Pääsääntöisesti taustalla on jo toistuvaa väkivaltaa siinä vaiheessa, kun asia tulee poliisin tietoon.

Toistuva lähisuhdeväkivalta vaatii viranomaisilta hienotunteisuutta.

– Yhtenä periaatteena olemme ottaneet kantaa toistuvan lähisuhdeväkivallan sovittelun rajaamiseen. Ensintulisi saada yksilöllistä apua osapuolille ja sitten vasta arvioida edellytyksiä parisuhdetapaamisiin ja sovitteluun, Hautamäki jatkaa.

VÄKIVALTA KATKOLLE

Yli puolet asiakkaista saapuu omaaloitteisesti ja ensimmäinen yhteydenotto on usein puhelinsoitto. Poliisin ohjauksissa tapauksissa poliisi toimittaa asiakkaan luvalla yhteystiedot Lyömättömään Linjaan, josta asiakasta tavoitellaan. Paikan päällä lähtökohtana on, että kaikki ovat

samanarvoisia eikä asiakasta tuomita. Väkivallan katkaisuhjelma alkaa terapeuttisista yksilökeskusteluista oman työntekijän kanssa.

Kun työntekijästä ja asiakkaasta tuntuu valmiilta, siirtyä asiakas vertaistukiryhmään, johon sitoudutaan 15 tapaamisen ajaksi. Tapaamiset on teemoitettu ja aiheet liittyvät väkivallan lisäksi mm. isänä ja miehenä olemiseen sekä parisuhteeseen. Ryhmätapaamisten rinnalla jatkuvat tapaamiset oman työntekijän kanssa.

Ryhmä on täydentyvä, mikä tarkoittaa, että ohjelman aikana ryhmästä poistuu ja siihen liittyy uusia henkilöitä. Pidempään mukana olleet voivat näin antaa tukea uusille, mikä on yksi Lyömättömän Linjan perustehtävistä.

– He tapaavat täällä toisia samassa tilanteessa olevia ja siitä syntyy se miesten keskinäinen tuki ja verkosto. Kun joku tulee ensimmäistä kertaa ryhmään, muut ottavat uuden miehen hyvin mukaan, Hautamäki kertoo.

Myöhemmin on mahdollista tavata myös pariskuntana. Poliisi voi ohjata myös asianomistajan palveluohjattavaksi. Hautamäki uskoo toimintamallin vahvuuden olevan juuri viranomaisyhteistyössä ja poliisin asiakkaan kohtaamistavan inhimillisyydessä.

Työ on voimavaraperustaista ja keskittyy uhrin, lasten sekä epäillyn itsensä turvallisuuden varmistamiseen. Asiakkaan elämänhistoriaa ei ryhdytä heti purkamaan syiden löytämiseksi. Usein

henkilöt, jotka tekevät kovasti töitä itsensä kanssa, oivaltavat linkejä menneisyytensä ja nykyisen käytöksensä välillä.

Noin puoleen tapauksista liittyy alkoholi. Hautamäen mukaan kytkös on monimutkainen, eikä alkoholia yksin voida sanoa väkivaltaisen käytöksen syyksi. Yhdistettynä traumaattisiin kokemuksiin tai vastoinkäymisiin se voi heikentää joidenkin itsehillintää.

– Se on iso riskitekijä myös sellaisille, jotka muuten pärjäävät elämässä sortumatta väkivaltaan. Jos elämässä sitten tapahtuu jotain, voi alkoholi päästää asioita valloilleen, joi-ta ei selvin päin tulisi tehtyä.

YHTEISTYÖLLE RAKENNETTU VAHVA POHJA

On tärkeää, että yhteistyötä tekevät viranomaistahot tuntevat toisensa hyvin.

– Olemme säännönmukaisesti tavanneet poliisin tutkijoita, keskustelleet ja kouluttaneet toinen toisiamme. Poliisin avainhenkilöt ovat todella tärkeitä, muiden muassa ylikonstaapeli **Timo Knuutti**.

Hautamäki ja Hyvärinen alleviivaavat poliisin roolia ja asiakkaan henkilötason kohtaamiskykyä. Hyväksi palautteeksi poliisin toiminnasta Hyvärinen mieltää, sen että asiakas saattaa puhua ”omasta poliisistaan”.

– Alussa kartoitamme asiakkaalta, kehen saa olla yhteydessä. Muutama on todennut: ”Mikäs se minun poliisin nimi oli, saa sille soittaa!”. Tutkijat myös rohkaisevat: ”Mene

ihmeessä! Siellä on vaikkapa Mika, Jari ja Salla, joiden kanssa voi jutella”.

Toiminnan jatkuvuus vaatii myös rakenteellista työtä.

– Yhteisten periaatteiden kirjaaminen on tärkeää. Usein käy niin, että yksi innostuu ja kun työpaikka vaihtuu, malli loppuu. Paikkakuntakohtaisesti tahojen pitäisi tavata, tutustua ja kirjata periaatteet pysyvyyden takaamiseksi, Hautamäki painottaa. ■ -HH

Lisätietoa www.lyomatonlinja.fi

KIRJALLISUUTTA:

Salla Hyvärinen & Jari Hautamäki (2013) *Katkaise väkivalta. Lähisuhde- ja perheväkivallasta epäillyn ohjaaminen esitutkin-nasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.*

Jari Hautamäki (2014, tammikuu) *Mikä minuun meni? Tositarinoita suomalaisesta perheväkivallasta. Gummerus.*

■ Daphne on EU:n erityisohjelma mm. lapsiin, nuoriin ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Espanjan Valencian yliopisto on hakenut EU-komissiolta Daphne III-rahoitusta hankkeelle, jonka tavoitteena on luoda yhteiseurooppalaiset standardit poliisien ja järjestöjen yhteistyön välille. Espoon mallia on pyydetty hankkeeseen mukaan asiantuntijapartneriksi, mikä toteutunee, jos hankkeelle myönnetään rahoitusta.

Perheväkivaltaklinikalla saa akuuttia apua

Tampereen Setlementtiyhdistys Naapuri ry:n Perheväkivaltaklinikka on kolmannen sektorin matalan kynnyksen palvelu, jossa tavoitteena on turvallinen ja väkivallaton perhe-elämä. Myös tämä hanke oli kilpailun kolmen parhaan joukossa.

Perheväkivaltaklinikka keskittyy akuutin avun tarjoamiseen. Ensikäynti klinikalle on viikon sisällä yhteydenotosta. Fokus on perheväkivallan aiheuttaman kriisin lieventämisessä asiakkaan tilanteeseen sopivien selviytymiskeinojen löytämiseksi. Hankkeesta tehtyjen arvioiden mukaan toiminta on tuloksellista, ja asiakkaiden väkivalta on vähentynyt tai loppunut.

Lähisuhdeväkivaltatyö nähdään osaksi ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Väkivallan kohde tai käyttäjä voi olla mies tai nainen, eikä asiakkaaksi tuleminen edellytä viranomaiskontakteja. Asiakas tavataan pääsääntöisesti yksilötapaamisissa, mutta myös paritapaamiseen on mahdollisuus, jos osapuolet näin toivovat. Paritapaamisia voidaan myös hyödyntää osana stabilisaatioprosessia.

Kriisityöntekijä, pari- ja perheterapeutti **Anne Hellsten** painottaa väkivallan monimutkaista luonnetta.

– Väkivalta ei ole mustavalkoinen asia, vaikka usein julkisessa keskustelussa niin annetaan ymmärtää. Perheväkivaltaklinikan työskentelyssä pariskuntien kanssa henkisen ja fyysisen väkivallan kokemukset usein limittyvät ja raja tekijyyden ja kokijuuden välillä on häilyvä. Tässä täytyy korostaa, että tänne tullaan vapaaehtoisesti.

LYHYTKESTOISELLA TYÖLLÄ HYVIIN TULOKSIIN

Väkivaltaongelman hoitoprosessin lähtökohtana käytetään traumaviitekehystä. Klinikkan väkivaltatyössä yhdistetään kriisityön ja psykoterapian menetelmiä. Lyhytkestoisessa ja akuutissa kriisihoidossa huomio kiinnitetään perheen turvallisuuteen hoidon aikana.

– Lyhytkestoisessa työskentelyssämme vaikuttaviksi ovat näyttäneet muun mu-

assa asiakkaan kokonaisvaltainen kohtaaminen. Lisäksi väkivallasta voidaan ja täytyy puhua oikeilla nimillä syyllistämättä, Hellsten summaa.

Työskentelyssä katse suunnataan myös pääsääntöisesti selviytymiseen ja tulevaan.

– Työn voimavarasuuntautuneisuus tarkoittaa sitä, että suuntaudutaan tulevaan muistamalla kuitenkin, että joskus on hyvä tutkia hieman asiakkaan historiaa, jotta hän ymmärtää paremmin itseään tai asioiden ylisukupolvisia yhteyksiä.

Myös tapaukset, joissa asiakas palaa klinikalle, voidaan kokea onnistuneen työn merkinä.

– Asiakkaan palaaminen on usein myös myönteinen asia, koska se viestii sitoutumisesta oman toimintatapsansa muuttamiseen. Hänen on täytynyt kokea työskentely luonamme turvallisenä. ■

-HH

Rikoksantorjuntakilpailun tulokset julkistettiin Oulun kaupungintalolla lokakuussa. Neuvoston puheenjohtaja Marita Ruohonen kertoo palkitsemisperusteista Tampereen Perheväkivaltaklinikan työntekijöille Johanna Valveelle ja Anne Hellstenille.

Toistuvan väkivallan uhrit

Poliisille vuonna 2011 tehtyjen rikosilmoitusten perusteella tyypillisin toistuvan väkivallan uhri on korkeintaan 40-vuotias suomalainen nainen, jolla on vakava päihdeongelma ja joka kokee parisuhteessa puolisonsa tekemää väkivaltaa. Parisuhdeterrorin uhreiksi nimetyn ryhmän lisäksi poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä on tunnistettavissa neljä muuta toistuvan väkivallan uhrien ryhmää. Uhrien tunnistaminen on ensisijaisen tärkeää, jotta heitä voitaisiin auttaa nykyistä paremmin.

Väkivalta ei jakaudu yhteiskunnassa tasaisesti, vaan pieni vähemmistö sekä tekee että kokee väkivaltaa huomattavasti enemmän kuin muut. Tämän joukon keskuudesta voidaan erottaa vieläkin pienempi ihmisryhmä, joka joutuu kroonisesti rikosten ja eritoten väkivallan uhriksi. Aikaisempi väkivaltakokemus ennustaa voimakkaasti tulevaa väkivaltaa. Moni rikosentekijä joutuu myös uhriksi tai kääntäen: moni uhri syöllistyy itse rikoksiin.

Väkivallan kasautuminen samoille uhreille on tunnistettu ongelma myös Suomessa. Esimerkiksi Kansallisen rikosuhritutkimuksen tulokset kahdenkymmenen viime vuoden ajalta osoittavat, että väestöstä noin yksi prosentti kokee kalenterivuoden aikana väkivaltaa vähintään kymmenen kertaa. Tämä vastaa noin 49 000 suomalaista.

Moni tutkija on esittänyt, että tehokkaimmat rikosten torjuntastrategiat keskittyvät rikoksen tekijän sijasta rikoksen uhrin tai rikoksen kohteen, kuten asunnon, auton tai muun omaisuuden suojaamiseen. Erityisesti näkökulma on yleistynyt omaisuusrikosten torjunnassa, mutta myös henkilöön kohdistuvista rikoksista, kuten väkivallasta, on esitetty samanlaisia ajatuksia. Suomessakin on paraikaa kokeilussa parisuhdeväkivallan uusiutumisriskin arviointiin kehitetty Marak-menetelmä.

POLIISIN TIEToon TULLUTTA TOISTUVAA VÄKIVALTAa TUTKITTiin

Pohjoismaisen kriminologisen yhteistyöneuvoston (NSfK) rahoittamassa tutkimushankkeessa olen tarkastellut, keitä toistuvan väkivallan uhrit ovat Suomessa ja kuinka voisimme tunnistaa ja auttaa heitä nykyistä paremmin.

Aineistona olen käyttänyt Poliisiasiain tietojärjestelmän (Patja) rikosilmoitustietoja väkivallan kohteeksi joutuneista henkilöistä ja heidän kokemiensa rikosten piirteistä. Keskiössä ovat vähintään viisi kertaa vuonna 2011 väkivallan uhreiksi joutuneet henkilöt, joita löytyy poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä tarkastellulla ajanjaksolla 140. Lisäksi olen tarkastellut tämän ryhmän mahdollisia muita rikoskoemuksia vuosilta 2010 ja 2011 siltä osin kuin ilmoitukset on tallennettu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen rikosten ja seuraamusten tutkimusrekisteriin. Jälkimmäinen tarkastelu ei rajoitu ainoastaan uhriksi joutumiseen, vaan siinä ovat mukana myös tapaukset, joissa henkilö on ollut itse epäiltyinä tai todistajana rikosasiassa. Nämä ilmoitukset käsittelevät henkeen ja terveyteen

kohdistuvien rikosten lisäksi valtaosan seksuaalirikoksista, vapautteen kohdistuvista rikoksista ja omaisuus-, petos- ja vahingontekorikoksista.

Tutkittavat henkilöt ovat olleet osallisina yhteensä 2327 kirjatussa rikosnimikkeessä tarkastellun kahden vuoden aikana. Heistä 71 % on naisia ja lähes kaikki ovat suomalaisia. Yli puolet on korkeintaan 40-vuotiaita, ja suurin ammattiasemaryhmä on työntekijät. Tavallisimmat ammatit ovat lähihoitaja, myyjä ja siivooja. Lähes joka kymmenes toistuvista uhreista on työttömiä tai toimeettomia. Työttömien ja toimeettomien osuus on merkittävästi suurempi mies- kuin naisuhrien keskuudessa. Uhreista lähes puolet on vakavasti päihdeongelmaisia. Olen jakanut tutkittavani viiteen kategoriaan tarkastelemalla heidän elämäntilannettaan, koetun ja tehdyn väkivallan tyyppiä ja

TAULUKKO 1.

Toistuvan väkivallan uhrien tyypittelyä sukupuolen mukaan.

	KAIKKI (%)	NAISET (%)	MIEHET (%)
Parisuhdeterrori	49	66	5
Alkoholismien syvä suo	18	18	21
Katu- ja ravintolaväkivallan kierre	10	3	28
Rikollinen elämäntapa	8	1	26
Lapsi väkivallan uhrina	7	5	13
Muut	8	7	7
Yhteensä	100	100	100
(N)	(140)	(99)	(41)

piirteitä sekä muun tehdyn ja koetun rikollisuuden määrää (Taulukko 1).

TOISTUVAN VÄKIVALLAN UHRIN MUOTOKUVA

Parisuhdeterrori-uhrikategoria on määrällisesti suurin ja siihen lukeutuu puolet kaikista tutkittavista. Tyypillistä parisuhdeterrorin uhreille on, että väkivallan tekijöitä on vain yksi, tekijä ei vaihdu eikä väkivaltaa tapahdu juuri muualla kuin kotona tai muussa yksityisasunnossa. Kahta henkilöä lukuun ottamatta kaikki uhrin ovat naisia. Parisuhdeterrorin uhreilla väkivalta on usein molemminpuolista ja erittäin raakaa. Uhreista puolella on vakava päihdeongelma. Valtaosa uhreista on 30–50-vuotiaita ja viidenneksellä on alaikäisiä lapsia.

Alkoholismien syvä suo -ryhmässä sukupuolijakauma on tasaisempi, lähes puolet uh-

reista on miehiä. Väkivalta tapahtuu tyypillisesti yksityisasunnoissa, jossa tapahtum aikaan paikalla on useamman ihmisen ryyppyporukka. Yhtä tutkittavaa lukuun ottamatta kaikki uhreista ovat epäiltyinä itsekkin rikoksista. Valtaosa niistä on kuitenkin muuta kuin väkivaltaa. Kaikki ryhmän uhreista ovat joutuneet useamman kuin yhden henkilön väkivallan kohteeksi. Alkoholismien syvä suo -ryhmän uhrien kokeman väkivallan tutkintaa vaikeuttaa voimakkaasta päihtymystilasta johtuva tilanteiden kaoottisuus. Mikäli mittavia vammoja ei ole, jäävät asianosaisten roolit tilanteessa usein selvittämättä, osin kaikkien osapuolten voimakkaan päihtymystilan vuoksi.

Rikollinen elämäntapa -ryhmä on miesvoittoinen, jouskossa on vain yksi nainen. Uhrin ovat verraten nuo-

ria, valtaosa heistä on alle 30-vuotiaita. Ainakin puolella miehistä on vakava-asteinen päihdeongelma. Nimensä mukaisesti yhteinen nimittäjä tämän ryhmän uhreille on mittava rikosepäilyjen määrä aineistossa. Lähes kaikki ovat epäiltyinä yli kymmenessä rikosnimikkeessä. Enimmillään eräs mies on epäiltyinä 73 rikollisesta teosta kahden vuoden sisällä. Nämä miehet ovat huomattavasti harvemmin itse rikoksen uhreja kuin tekijöitä. Valtaosa rikoksista, joista miehet ovat epäiltyinä, ovat muita kuin väkivaltarikoksia. Yleisiä rikoksia ovat näpistykset, ajoneuvovarkaudet, vahingonteot, huumausainerikokset ja laittomat uhkaukset.

Uhrin, jotka lukeutuvat **Katu- ja väkivallan kierre** -ryhmään, kokevat väkivaltaa ainoastaan julkisilla paikoilla. Valtaosa siitä on miesten kes-

kinäistä. Väkivaltaa luonnehtii usean ihmisen osallistuminen siihen. Suurin osa tämän ryhmän kokemasta väkivallasta on joukkotappeluita kadulla tai muissa julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa. Uhrin ovat pääosin nuoria miehiä ja yli puolet heistä on korkeintaan 20-vuotiaita. Uhreilla on muita uhreja huomattavasti vähemmän todettavissa olevia päihdeongelmia, siitä huolimatta, että päihteen ja etenkin alkoholin ovat lähes kaikissa poliisin kirjaamissa tilanteissa läsnä.

Lapsi väkivallan uhrina -ryhmä on kaikista vaikeimmin hahmotettava, sillä siihen kuuluvien uhrien tunnistaminen aineistosta on hankalaa. Pääosin ongelma johtuu poliisin sekavasta kirjaamiskäytännöistä alaikäiseen kohdistuvaa väkivaltaa tutkittaessa. Koska puolella alaikäisten väkivalta-kokemuksia koskevissa rikosilmoituksissa asianomistajaksi on kirjattu pelkästään lapsen huoltaja, on esimerkiksi lapsiuhrien sukupuolesta ja iästä mahdotonta esittää kattavaa kuvausta. Kahta tapausta lukuun ottamatta kaikissa tapauksissa epäiltyinä on jompi-kumpi tai molemmat vanhemmista. Puolella tapauksista rikosilmoituksen tekijänä on sosiaaliviranomainen, puolella lapsen oma vanhempi.

TYYPILLISET UHRIT?

Tyypillisin uhri ei suinkaan kuvaa kattavasti koko joukkoa, vaan toistuvan väkivallan uhrin joutuu hyvin erilaisissa olosuhteissa eläviä ihmisiä. →

Valtaosaa tapauksista yhdistää vakava uhrin oma tai väkivallan tekijän päihdeongelma.

→ Osalla uhreista väkivalta vaikuttaa olevan pikemminkin rikollisen elämäntavan tai päihdeongelman sivutuote, kun taas toisilla väkivallan uhriksi joutuminen näyttää selvemmin liittyvän haavoittuvaan asemaan tai elämäntilanteeseen. Esimerkiksi erotilanteisiin liittyvä toistuva väkivalta ja alaikäisten lasten kokemaa väkivaltaa kuuluvat jälkimmäiseen ryhmään.

Vaikka toistuvan väkivallan uhreja on vaikeaa niputtaa yhteen, yhdistää valtaosaa aineiston uhreista vakava-asteinen oma tai väkivallan tekijän päihdeongelma. Osa uhreista on itse niin vakavasti päihderiippuvaisia, että heidän elämänhallintansa ja käsityksensä tutkittavana olevan väkivaltatahtuman kulusta on olematon. Usein väkivallan tapahtumapaikalla poliisia vastassa ovat mittavat fyysiset vammat ja syvästi päihtyneet osapuolet, joista kukaan ei kykene, osaa, muista tai halua kertoa, mitä tilanteessa on tapahtunut.

Olisi kuitenkin liian yksinkertaistettua selittää väkivaltaa pelkällä päihteiden liikakäytöllä, sillä tarkastellun ihmisryhmän elämänhallintaongelmat ovat hyvin monenlaisia. Alkoholi ei liene ainoa syy väkivaltaan, mutta se on yksi merkittävä tekijä, johon puuttumalla moneen toistuvista väkivaltakokemuksista voitaisiin tehokkaasti puuttua. Päihteettömyyteen ja päihteiden käytön lopettamiseen tähtäävät interventiot ovat siten ensisijaisia kun mietitään, miten tätä ihmisryh-

mää voitaisiin parhaiten auttaa katkaisemaan väkivallan kierre.

PUUTTUMISESSA ON MYÖS RISKEJÄ

Toistuvan väkivallan uhrien tunnistaminen on ensisijaisen tärkeää, jotta heitä voitaisiin auttaa nykyistä paremmin. Erilaisten puuttumismekanismien suunnittelu ja kohdentaminen tulisikin tehdä eri uhriryhmien ominaisuudet ja tilanteet huomioiden.

Tämä ei kuitenkaan ole ongelmatonta, sillä tunnistamisen myötä syntyy myös riskejä. Niitä voivat olla muun muassa uhrin syyllistäminen, uhrin pelokkuuden lisääminen, uhrien yksityisyyden loukkaaminen, rikosten siirtyminen toisaalle ja ei-toivottujen sivuvaikutusten aiheutuminen. Jälkimmäisestä esimerkkinä voi mainita yhdysvaltalaisen kokeilun, jossa väkivallan uhrien valistaminen johti lisääntyneisiin hätäkeskussoittoihin. Tämän tulkittiin olevan merkki väkivallan lisääntymisestä, vaikka lisääntyneiden yhteydenottojen olisi voinut yhtä hyvin tulkita kertovan ongelman esiintulosta. Vaikutuksen suunnan ja laajuuden mittaamisessa rikosilmoitusten määrä ja hätäkeskussoitot ovatkin kovin rajallinen, mutta valitettavan usein ainoa käytettävissä oleva mittari. ■

Kirjoittaja työskentelee tutkijatohtorina Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologin (NSfK) rahoituksella oikeusministeriön kriminaalipoliittisella osastolla.

■ RAUNO KORHONEN

Turvakieltä

Elämme maailmassa, jossa olemme jatkuvasti riippuvaisia informaatiojärjestelmistä ja rekistereistä. Viranomaisilla ja muilla rekisterinpitäjille on tietyt lain asettamat oikeudet ja velvollisuudet henkilötietojen käsittelyn suhteen. Samoin on rekisteröidyillä. Yhden alueen näistä muodostavat erilaiset kiellot.

Tietosuojan yleislain eli henkilötietolain 30 §:n mukaan rekisteröidyillä henkilöllä on oikeus kieltää rekisterinpitäjää käsittelemästä häntä itseään koskevia tietoja suoramainontaa, etämyyntiä ja muuta suoramarkkinointia sekä markkina- ja mielipidetutkimusta samoin kuin henkilömatrikkelia ja sukututkimusta varten. Uudessa väestötietolaissa (661/2009) on puolestaan tarkempia säännöksiä *väestötietojärjestelmään* merkittävistä kielloista.

Näitä kielloja on voitu merkitä väestötietojärjestelmään vuodesta 1994 lähtien. Vuoden 2012 lopun tilastotietojen mukaan tällä hetkellä on voimassa 227 000

o turvattomassa maailmassa

osoitekieltoa, 273 000 suoramarkkinointikieltoa, 137 000 henkilömatrikelikieltoa ja 108 500 sukututkimuskieltoa. Kieltojen määrä on ollut tasaisessa nousussa. Näitä kieltoja koskeva ilmoitus tulee väestötietolain 35 §:n mukaan toimittaa Väestörekisterikeskukselle (VRK) tai maistraatille kirjallisesti tai muulla tarkoitukseen soveltuvalla luotettavalla tavalla. Vuoden 2013 alusta osoitekielto on lakkautettu ja korvattu kahdella uudella kiellolla: *yhteystietojen luovutuskielto* ja *asiakasrekisterin päivityskielto*. VRK rekisteröi nämä uudet kiellot kaikille niille henkilöille, joilla on voimassa oleva osoitepalvelukielto. Mikäli henkilö haluaa käyttää vain jompaakumpaa uusista kielloista, tulee hänen ilmoittaa asiasta maistraatille.

TURVAKIELLON PERUSTEET JA HAKEMINEN

Oma uudempi kieltolaji on puolestaan harkinnanvarainen turvakielto, joita väestötietojärjestelmään on tällä hetkellä merkitty noin 12 000 henkilön kohdalle. Vaikka Suomessa ei ole menty toistaiseksi amerikkalaisista elokuvista tuttuun ns. todistajansuojelujärjestelmään, on turvakielto meillä eräänlainen lievempi vastine tälle. Pienessä maassa se ei vain aina oikein toimi halutulla tavalla.

Väestötietolain 36 §:ssä säännellään turvakieillon perusteista. Jos henkilöllä on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, voidaan väestötietojärjestelmään hakemuksesta tallettaa turvakielto. Kun turvakielto on tal-

letettu järjestelmään, henkilön kotikunta, asuinpaikka, osoite ja muu yhteystieto voidaan luovuttaa vain sellaiselle viranomaiselle, jonka oikeus näiden tietojen käsittelyyn perustuu lain tai sen nojalla säädetyn tai määrätyn tämän henkilön oikeutta tai velvollisuutta koskevan tehtävän, toimenpiteen tai toimeksiannon hoitamiseen. Lainkohdassa todetaan edelleen, että turvakielto koskee myös edellä mainittujen henkilöiden omistuksessa tai hallinnassa olevan kiinteistön, rakennuksen ja huoneiston yksilöinti- ja sijaintitietoja, jos niitä ei voida käsitellä erillään turvakieillon kohteena olevista tiedoista, kun hänen tietojaan luovutetaan väestötietojärjestelmään.

Henkilön, jota asia koskee, tai hänen laillisen edustajansa tulee hakea turvakieltoa maistraatilta kirjallisesti tai muulla todistettavalla tavalla. Maistraatin tulee varata henkilölle mahdollisuus ilmoittaa väestötietojärjestelmään talletettavaksi sellainen yhteystieto, joka voidaan luovuttaa myös muille kuin edellä mainituille viranomaisille. Maistraatin tulee erikseen selvittää hakijalle turvakieillon välittömät vaikutukset.

36 §:n perheulottuvuus on saamiene tietojen mukaan väestökirjahallinnon kentällä aiheuttanut tulkintaongelmia ja eroja maistraattien välillä. Käytännössä maistraatin on kerrottava hakijalle, ettei hänen turvakieltomerkinsä suojaa kaikkien samassa taloudessa asuvien perheenjäsenten osoitetietoja. Perheenjäsenten on siis haettava kunkin osalta oma turvakieltomerkinsä.

Turvakielto voi ensimmäisen kerran

olla voimassa enintään viisi vuotta ja sen voimassaoloa voidaan hakemuksesta jatkaa kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Tämän vuoden lakiuudistuksen (156/2013) jälkeen turvakielto voi erityisestä syystä olla voimassa toistaiseksikin, millä ilmeisesti halutaan vähentää selvissä tapauksissa tarpeetonta hakuprosessia muuttaman vuoden välein.

VIRANOMAISEN KÄSITELTÄVÄ TIETOJA HUOLELLA

Väestötietolain 37 §:ssä selvennetään turvakieillon kohteena olevien tietojen käsittelyä. Viranomaiselle, jolle väestötietojärjestelmästä on luovutettu turvakieillon kohteena olevia tietoja, ei saa luovuttaa tietoja edelleen eikä antaa niitä sivullisen nähtäväksi tai käsiteltäväksi, jollei laissa toisin säädetä. Viranomaiselle tulee myös huolehtia siitä, että tietoja saavat käsitellä vain sellaiset henkilöt, joiden tehtäviin kyseisten tietojen käsittely välittömästi kuuluu. Kun rekisterihallinnon viranomaiselle luovutetaan toiselle viranomaiselle turvakieillon kohteena olevia tietoja, sen on samalla ilmoitettava myös turvakieillosta, jollei kysymys ole tiedon luovuttamisesta postilähetystä tai muuta vastaavaa kertakäyttöä varten. Väestörekisterikeskuksella on käytössään tarkentavat *Väestötietojärjestelmään rekisteröidyn turvakieillon ja sen alaisten tietojen käsittelyn käytäntösäannot* vuodelta 2010.

Julkisuuslain 24 §:n 31 kohdassa todetaan, että viranomaisen salassa pidettäviä asiakirjoja ovat sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tiedon henkilön ilmoit-

Turvakielto on meillä eräänlainen lievempi vastine monista maista tutulle todistajansuojelujärjestelmälle. Pienessä maassa se ei vain aina toimi halutulla tavalla.

→ tamasta salaisesta puhelinnumerosta tai tiedon matkaviestimen sijaintipaikasta, samoin kuin asiakirjat, jotka sisältävät tiedon henkilön kotikunnasta ja hänen siellä olevasta asuinpaikastaan tai tilapäisestä asuinpaikastaan samoin kuin puhelinnumerosta ja muista yhteystiedoista, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi.

Turvakiellon voi tehdä myös ajoneuvoliikennerekisteriin siitä säädetyn lain (541/2003) 20 §:n perusteella. Rekisteriä ylläpidetään nykyään Trafín eli Liikenteen turvallisuusviraston alaisuudessa. On huomattava, että väestötietojärjestelmään merkitty turvakielto koskee vain väestötietojärjestelmää ja siitä tapahtuvaa tietojenluovutusta. Suomessa ei ole olemassa mitään keskitettyä turvakiellon rekisteriä. Trafín verkkosivuilla (www.trafi.fi) todetaan kylläkin marraskuussa 2013, että väestötietojärjestelmään tallennettu turvakielto siirtyy automaattisesti myös Trafín ylläpitämään ajoneuvoliikennerekisteriin.

KÄYTÄNNÖN SOVELTAMISESSA OLLUT ONGELMIA

Turvakielloja väestötietojärjestelmään on myönnetty yleensä tietyissä ammattiryhmissä toimiville kuten poliisin ja tullin rikostutkijoille sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ihmisille. Kentältä saamiene tietojen mukaan myös eräät ammattirikolliset ovat yrittäneet saada turvakiellon tiedoilleen.

Turvakiellon käytännön soveltamisessa on ilmennyt ongelmia. Alkuvuodesta 2009 mediassa uutisoitiin, että ilmeisesti tuhansien suomalaisten salainen tieto kotikunnasta oli päässyt julki verottajan kautta, koska kunnittain kootuista verotuslistoista löytyivät myös ne ihmiset, jotka olivat saaneet turvakiellon. Näitä tietoja saattoi poimia mm. sittemmin kielletystä Veropörssi-lehdestä, jossa

Turvakielloja väestötietojärjestelmään on myönnetty yleensä tietyissä ammattiryhmissä toimiville kuten poliisin ja tullin rikostutkijoille sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ihmisille.

julkaistiin paikkakunnittain 1,2 miljoonan suomalaisen tulot. Julkistaminen oli ongelma erityisesti pienelle paikkakunnalle "pakoon" muuttaneille. Tämä paljastus johti nopeasti verotustietojen julkisuutta ja salassapitoa koskevan lain (1346/1999) muutokseen loppuvuodesta 2010. Tuloverotuksen julkisista tiedoista poistetaan nyt henkilön kotikuntaa koskeva tieto ja sen sijasta julkinen on tieto vain maakunnasta, jonka alueella verovelvollisen vuodenvaihteen kotikunta sijaitsee. Verohallinnon sivuilta (www.vero.fi) löytyvät syyskuussa 2011 päivitettyt yksityiskohtaiset ohjeet *Turvakiellon alaisten tietojen käsittely Verohallinnossa*. Niissä todetaan, että "Henkilölle kerrotaan, että Verohallinto saa aina tiedon väestötietojärjestelmän turvakiellosta, joka merkitään Verohallinnon tietojärjestelmään ja otetaan huomioon Verohallinnossa."

Turvakielto ei aina riitä ja auta. Syksyllä 2013 uutisoitiin mediassa, että eräs

vanhempi oli laittanut Facebook-sivustolle kuvia "kadonneista" lapsistaan ja hyväuskoiset nettiystävät olivat informoineet tätä vanhempaa lapsiansa uudesta asuinpaikasta. Toisella vanhemmalla ja lapsilla oli tietävästi tässä tapauksessa voimassaoleva turvakielto. Luova ihminen voi käyttää hyväkseen porsaanreikiä ja vilpittömän auttamishaluisia, mutta sinisilmäisiä ihmisiä. ■

Kirjoittaja toimii oikeusinformatiikan professorina Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunnassa. Hän on erikoistunut mm. yksityisyyttä, tietosuojaa, tietoturvallisuutta, sähköistä asiointia sekä kansalaisten valvontaa koskevaan juridiikkaan.

Kunnan viranomaisten toiminnan haasteita turvakielto-tilanteissa

Turvakielto tarkoittaa, ettei henkilön kotikunta- ja osoitetietoja anneta väestötietojärjestelmästä muille kuin viranomaisille. Hakemuksen tulee olla kirjallinen tai hakijan tulee käydä henkilökohtaisesti maistraatissa. Perusteluna turvakieltohakemiselle on se, että henkilöllä on perusteltu syy epäillä oman tai perheensä terveyden tai turvallisuuden olevan uhattuna. Syy voi liittyä joko ammattiin tai esimerkiksi perheväkivallan uhkaan. Maistraatti voi tällöin hakijan pyynnöstä määrätä, ettei hänen kotikunta- tai osoitetietojensa saa antaa väestötietojärjestelmästä muille kuin viranomaisille. Yleensä kielto koskee myös puolisoa.

Useissa tapauksissa turvakielto saaneen henkilön tietoja ei luovuteta myöskään viranomaisille. Ne viranomaiset, jotka saavat henkilön yhteystietoja järjestelmiinsä, saavat myös tiedon turvakiellostasta.

Samantapaisesta luovutusrajoituksesta on säädetty myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa. Salassapitovelvollisuus koskee tällöin kuitenkin vain sitä viranomaista, jolle henkilö on esittänyt pyynnön tietojensa luovutuskielestä.

KÄYTÄNNÖN ONGELMATILANTEITA

Kuntien viranomaistoiminnassa on paljon huomioon otettavia yksilönsuojaan liittyviä asioita. Turvakielto- menettely liittyy läheisesti rikoksantorjuntaan, koska tarkoituksena on estää henkilön terveyteen ja turvallisuuteen kohdistuvat uhat ja rikokset.

Toteuttamisessa on kuntien hallintoarjessa kuitenkin monia tilanteita, joissa yksittäisen viranomaisen harteilla on vaativaa lakien soveltamista ja samalla hyvän ja sujuvan hallinnon vaatimukset. Niiden yhteensovittaminen on joskus hyvin hankalaa ja selkeyttämistä kaivataan.

Turvakieltoon liittyviä ongelmatilanteita voi syntyä eri hallinnonaloilla: hyvinvointitoimialalla sosiaali- ja terveysasioissa, sivistystoimialalla opetuksessa ja päivähoidossa, rakennusvalvonnassa ja ylipäättään kaikissa päätösten tekemiseen ja tiedoksi antamiseen liittyvissä tilanteissa.

Kun kunta esimerkiksi haluaisi ilmoittaa lapsen oppivelvollisuudesta hänen vanhemmilleen tai lähettää kyselykirjeen eikä lasta näy rekistereissä, on jäätävä odottamaan, että vanhemmat ottavat yhteyttä. Sama

on tilanne, kun kunnan tulisi selvittää lapsen päivähoidon järjestämisvelvollisuus eikä voida osoitetietojen puuttumisen vuoksi varmuudella todeta asumista kunnassa.

Yhteydenpito potilaisiin ja asiakkaisiin on hankalaa ilman yhteystietoja. Kun lähetetään päätöksiä tiedoksi, kirjeitä asiakkaille, laskuja jne., on yritettävä selvittää osoite puhelimitse. Mikäli puhelinnumero on salainen eikä saatavissa, käännyttään maistraatin puoleen. Suuren tapausmäärien vuoksi ei maistraattienkaan palvelu aina riitä ja ole mahdollista.

Kyse voi olla myös kunnan viran tai työpaikan hakutilanteesta. Parhaimmillaan hakemuksia on satoja ja käytännössä jää hakijan vastuulle ilmoittaa turvakiellostaan, koska sen selvittämiseen ei ole valmistelussa käytännössä mahdollisuuksia ja hakijoiden tiedot tulevat ilman erityismainintoja julkisiksi.

Rakennusvalvonta-asiat ovat pääsääntöisesti julkisia ja salassapito niihin liittyen on poikkeus. Mielenkiintoista on esimerkiksi hakemusasiakirjoissa olevien hakijan osoitetietojen käsittely. Kunnan viranomaisen on arkistoitava osoitetiedot sisältävät asiakir-

jat erikseen ja muista asiakirjoista osoitetiedot on poistettava, koska muuten ne tulevat tietopalvelun kautta julkisiksi.

Erityinen tilanne on myös se, että rakennuslupaa hakeneiden tiedot on skannattu kunnan järjestelmään ja sama hakija myöhemmin hakee itselleen turvakielto. Turvakielto on voimassa vain aikana, joksi se on myönnetty eli ei takautuvasti. Kuitenkin henkilön tietosuojan kannalta rakennuspiirustukset tulisi poistaa kunnan myyntipalvelusta, koska jos hän asuu samassa osoitteessa, tulee se julkiseksi eikä turvakielto päämäärä voi toteutua.

Kuntien viranomaiset pyrkivät työssään kehittämään turvakielto huomioon ottamista entistä paremmin toimivaksi. Asioita on käsitelty myös valtakunnallisissa asiantuntijoiden tapaamisissa. Hallintoa keventävää olisi esimerkiksi luoda järjestelmä, jossa myös turvakielto omaavien henkilöiden osoitteet olisivat keskitetysti viranomaisten saatavissa helpottaen kunnan palvelujen lainmukaista ja joustavaa toteuttamista. ■

Kirjoittaja on Turun kaupungin hallintoläkikimies.

Kirjoittaja on yliopettaja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa.

Psykoterapian vaaroista

Lapsuuden kokemukset tekevät hänen tekonsa ymmärrettäviksi. Isä käytti häntä seksuaalisesti hyväksi jo hyvin pienenä ja kun äiti näki tämän, sai hän keskenmenon. Mutta äiti syytti-kin pientä lasta keskenmenosta, ei isää. Myöhemmin isä ja äiti pakottivat hänet kauheuksiin, mm. syömään surmatun pikkuväljensä, Simonin lihaa. Terapiassa hän alkaa kertoa tekemistään murhista.

Hänet tuomitaan vuosina 1994–2001 kahdeksasta murhasta ja hänen epäil-leen tehneen kymmeniä muita. On löyty-nyt Pohjoismaiden pahin sarjamurhaaja, **Thomas Quick**, alun perin **Sture Berg-wall**. On vain yksi ongelma: tämä kaik-ki on satua. Kotiolot olivat suhteellisen normaalit, Sturella ei ollut edes pikkuväl-jeä, kaikki kahdeksan murhatuomiota on purettu (viimeinen kesällä 2013) ja Quick on taas Bergwall. Onkin löytynyt usko-maton eurooppalainen rikostutkintaan, syyttäjä- ja asianajajatoimintaan, oikeu-denkäyttöön ja erityisesti psykoterapi-aan liittyvä skandaali.

Terapiassa Thomas kertoo tehneensä ensimmäisen murhan jo 14-vuotiaana vuonna 1964. Alaikäisenä tehdystä te-osta häntä ei tuomittu, mutta hänen syyllisyyteensä uskottiin. Pienellä vai-

valla olisi voitu selvittää, että hänellä oli täydellinen alibi murhan aikaan. Hän oli omissa rippijuhlissaan, josta tilaisuudes-ta on myös valokuvia. Ensimmäinen syyt-tävä sormi osoittaa esitutkintaan. Kaikki tuomiot perustuivat pelkkään tunnustuk-seen ja tekniset todisteet puuttuivat. Ai-noat sellaiset, nuotiosta löytyneet luun-sirut, paljastuivat myöhemmin liimatuksi puuksi. Hänellä oli Säterin mielisairaa-lassa pitkään lupa käydä ulkopuolella, ja hän kävi kirjastossa lukemassa vanhoista lehdistä murhauutisia, joiden pohjalta hän alkoi tehdä tunnustuksiaan. Silti hän usein kuulusteluissa kertoi väärin paikan, kellonajan, uhrin vaatetuksen, tukan vä-rin ja tekovälineen. **Hannes Råstam** arvi-oi, että esimerkiksi ensimmäistä murha-tuomiota edeltävissä kuulusteluissa kaik-ki Quickin antamat tiedot tapauksesta olivat väärää. Silti tunnustuksiin uskottiin, koska apuun tuli psykoterapia.

Kun Thomas ei muistanut tekoväline-tä tai muisti sen väärin, psykoterapeutti selitti asian niin, että ”hän ei saa ahdis-tukseltaan sanottua” tai ”hän ei halua muistaa”. Ja poliisin kuulustelut olivat äärimmäisen johdattelevia. Kun uhrin jäännöksistä puuttuu jalka (ketut toden-näköisesti vieneet), kysyy kuulustelija, otitko mukaasi jonkin ruumiinjäsenen, esimerkiksi jalan. Ja Quick vastaa myön-

tävästi. Myös puolustuksen toiminta on erikoista. Vaikka alusta lähtien on esitetty epäilyjä Quickin syyllisyydestä, ilmoittaa asianajaja medialle yleensä, että hänen tehtävänsä on vakuuttaa poliisi siitä, että Quick on syyllinen kaikkiin tunnustamiin tekoihinsa.

Kyseessä on tietenkin suuri esitutkinta- ja oikeuslaitosskandaali, mutta ehkä kes-keisin huomio tulisi suunnata psykoterapi-an tiettyjen suuntausten rooliin kaikessa tässä. Suurimman osan ajastaan Quick on viettänyt Säterin mielisairaalassa te-rapauttinaan **Birgitta Ståhle**. Kun hänet välillä siirretään Växsjöhön ja lääkitys lo-petetaan, loppuvat myös tunnustukset. Kun palataan Säteriin ja lääkkeisiin, tun-nustukset jatkuvat. Lääkkeet näyttelevät-kin suurta roolia. Kun Quick ei muista tai ei halua kertoa, lääkitystä lisätään. Hän saa psyykenlääkkeitä myös palkinnoksi, kun on tunnustanut ja kertonut paljon. Rikospaikkakäynneille varataan suuri määrä erilaisia bentsodiatsepiinejä, joita Thomakselle annetaan niin paljon kuin hän haluaa. Hän onkin useimmiten näis-sä tilanteissa ”sekaisin kuin seinäkello”. Kuvatuista videoista leikataan pois kaikki sellainen, joka viittaa hänen tietämättö-myYTEensä.

Thomas Quickin tapaus on suuri esitutkinta- ja oikeuslaitoskandaali, mutta ehkä keskeisin huomio tulisi suunnata psykoterapian tiettyjen suuntausten rooliin.

Psykoterapiassa on vahva psykoanalyttinen ote ja sen kaksi suuntausta: torjuttujen muistojen teoria ja objekti-suhdeteoria. Näiden pohjalta Säterissä oli kehitetty "fantastinen, psykodynaaminen terapiamuoto". Tähän terapiaan Sture/Thomas meni innolla mukaan. Objekti-suhdeteoria pystyi selittämään hänen tekemänsä kauhistuttavat teot ja murhat. Hän toisti ja hahmotti niissä uudelleen lapsuutensa ihmissuhteita, väkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Birgitta Stähle ja hänen apunaan toiminut objekti-suhdeteorian "guru" **Margit Norell** uskoivat, että tämä asiakkuus nousee myöhemmin yhtä suureen kuuluisuuteen kuin **Sigmund Freudin** kuuluisat tapaukset, mm. "susimies". Tämä näki painajaisia susista, ja Freudin selitys oli lapsuuden seksuaalinen trauma. Painajaiset johtuivat siitä, että susimies oli lapsena nähnyt vanhempiensa harrastavan luonnotonta seksiä (takaapäin kuin sudet) ja tämä toi sudet uniin. Mielenkiintoista on, että Stähle kertoo myöhemmin tuhonneensa kaikki muistiinpanot terapiaistunnoista. Tosin hänen ja Norellin kirjan käsikirjoitus on löytynyt.

Torjuttujen muistojen teoria on ollut jo pitkään voimakkaan kritiikin kohteena. Monet tutkijat ovat sitä mieltä, ettei ole mitään psykologista mieltä eikä myöskään empiirisiä todisteita siitä, että traumaattiset muistot torjuttaisiin ja unohdettaisiin. Jopa arkikokemus puhuu sitä vastaan. **Germund Hesslow** (lainaus Tammisalo 2007) kirjoittaa:

Miksi evoluutio olisi varustanut meidät mekanismilla, joka saa meidät unohtamaan traumaattisia tapahtumia, jotka ovat eloonjäämisen kannalta tärkeitä? Luulisi evoluution suosivan niitä, jotka ovat hyviä muistamaan sekä hyväksikäytön että sen tekijän... Ajatus siitä, että luonto antaisi meille häilyssignaalin (muiston herättämää

ahdistus) ja sitten laittaisi häilytykselle hiljentimen (torjunta, repressio), jotta emme kärsisi häilytyksen tuomasta epämuikavuudesta, on yksinkertaisesti epäjohdonmukainen.

Eli asia lieneekin päinvastoin: traumaattiset kokemukset ja niiden aiheuttajat muistamme erityisen hyvin.

Tähän liittyy myös mahdollisuus ns. valemuistosyndroomaan. Psykoterapiassa, varsinkin jos potilas on herkässä tilassa, voidaan potilaisiin istuttaa valemuistoja, joihin potilas itse alkaa vankkumatta uskoa. Viimeisten 20–30 vuoden aikana tällaisia tapauksia on tullut esiin erityisesti lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvien joukkohysteriatapausten yhteydessä. Ihmisiä on tuomittu rangaistuksiin valemuistojen vuoksi. Lisänä on ollut usein lapsitodistajien käyttö.¹ Johdattelulla lapset voidaan saada muistamaan lähes mitä tahansa. **Jan Guillou** on verrannut näitä tapauksia 1600-luvun noitavainoihin, jolloin lapsitodistajat olivat usein keskeisessä roolissa. Valemuistotapaukset ja niiden paljastuminen ovat osaltaan vaikeuttaneet oikeiden tapausten ilmituloa ja tutkintaa.

Bergwall/Quick tuskin itse uskoi tunnustamiinsa tekoihin. Mutta miksi hän tunnusti murhia, joita hän ei ollut tehnyt? Voimme tietenkin nimittää häntä mytomaaniksi, patologiseksi valehtelijaksi, mutta riittääkö se? Ehkä kimmoke tähän sarjamurhaajan rooliin tuli hänelle siitä tiedosta, että Säterin sairaalassa oltiin erityisen kiinnostuneita monimurhaajista (mm. Juha Valjakalasta) ja että heitä eräessä mielessä jopa ihailtiin sairaalan sisällä. Sture Bergwall oli paljolti elämänsä epänostunut ihminen, mutta Thomas Quickin, "Säter-miehen" nimi oli kaikkien huulilla. Ja fantastinen terapiamuotokin kiinnosti. Quick on kertonut, miten "hän janoi psykoanalyysiin" ja miten hän "halusi olla älyllinen". Hän

myös opiskeli Säterissä olevaa psykologista kirjallisuutta, jotta hän osasi olla potilas "oikein", esimerkiksi taantua tarvittaessa. Mitä enemmän hän kertoi ja tunnusti ja mitä kauheampia kokemukset ja teot olivat, sitä enemmän häntä arvostettiin (ja sitä enemmän hän sai "bentsoja"). Näinkin voi siis hankkia klassista tavoitettamme, statusta. Råstam siteeraa kirjailija Söderbergiä: "Sielu kavahtaa tyhjiötä ja haluaa kosketusta mihin hintaan hyvänsä."

Kun lääkärit vaihtuivat, lääkitys väheni ja terapiastakin luovuttiin, loppuivat samalla tunnustukset. Thomas Quickistä tuli taas Sture Bergwall. Tärkeää on huomata, että merkittävät tahot poliisissa, oikeuslaitoksessa ja mediassa epäilivät hänen tunnustuksiaan jo alusta lähtien 1990-luvulla, Jan Guilloun lisäksi mm. kriminologian professori **Leif GW Persson**.² Silti psykoterapia ja oikeuslaitos jatkoivat samoilla raiteilla ja Quick tuomittiin vielä 2001 kahdeksannesta murhastaan. Tätä kirjoitettaessa "Sätermies" on edelleen mielisairaalassa ja hänestä on määrätty tehtäväksi mielentilatuutkimus. Ensimmäinen yli 20 vuoteen! ■

LÄHTEITÄ.

Råstam, Hannes: *Kuinka tehtiin sarjamurhaaja – Thomas Quickin tapaus*. Helsinki: Johnny Kniga, 2013.

Tammisalo, Osmo: *Tavataan ensi viikolla – Psykoanalyysin ja sen hoitovaikutusten kriittinen tarkastelu*. Helsinki: Terra Cognita, 2007.

Guillou, Jan: *Noitien asianajaja*. Helsinki: Johnny Kniga, 2004

¹ Råstam palkittiin aikanaan tällaisen tapauksen paljastamisesta. Siinäkin taustalla toimi feministisesti suuntautunut terapeutti ja professori, joka uskoi satanistista, seksuaalista väkivaltaa ilmenevän lähes kaikkialla.

² Quick tunnusti myös useita Suomessa tapahtuneita murhia. Suomen poliisi ei suostunut kuitenkaan tutkimaan hänen syyllisyyttään. Hatunnosto heille.

Tällä palstalla käsitellään rikosentorjunnan ajankohtaisia ja ikuisia kysymyksiä, mielellään yhteydessä toisiinsa. Kirjoittaja on rikosentorjuntaneuvoston pääsihteeri.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisyssä tekemistä

EU-direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnasta vaatii enemmän kuin vielä osataan. Nyt Euroopassa olisi panostettava direktiivin edellyttämien (potentiaalisille) tekijöille suunnattujen interventio-ohjelmien kehittämiseen ja arviointiin. Ei saa kuitenkaan unohtaa myöskään muita toimia, joilla vaikutetaan tilannetekijöihin, potentiaalisiin uhreihin, heidän läheisiinsä, kavereihinsa ja kaikkiin ihmisiin rikosten riskiä alentavasti.

Euroopan unioni hyväksyi joulukuussa 2011 direktiivin lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta. Direktiivin asettamat velvoitteet piti panna täytäntöön viimeistään 18. joulukuuta 2013.

Arvioiden mukaan Suomen lainsäädäntö vastaa nykyään hyvin pitkälle direktiivin velvoitteita. Muutoksia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja lapsipornografiaa koskeviin säädöksiin on tehty viime vuosina osana Euroopan neuvoston ns. Lanzaroten yleissopimuksen ratifiointia.

Direktiivissä on kuitenkin myös rikosten ehkäisyä koskevia vaativia velvoitteita, joiden kohdalla on ainakin epäselvempää, ovatko asiat kunnossa.

Direktiivin 22 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että henkilöt,

jotka pelkäävät syyllistyvänsä direktiivissä mainittuihin rikoksiin, voivat tarvittaessa osallistua tehokkaiisiin interventio-ohjelmiin tai -toimiin, joilla pyritään arvioimaan ja ehkäisemään sellaisen rikoksenteon riskiä. Mainitut rikokset liittyvät lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, lapsen seksuaaliseen riistoon, lapsipornografiaan ja lasten houkuttelemiseen seksuaalisiin tarkoituksiin.

24 artikla asettaa vastaavia velvoitteita interventio-ohjelmien tarjoamiseksi vastaavista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista syytetyille ja tuomituille uusimisen riskin ehkäisemiseksi tai minimoimiseksi. Tällaisten toimien on oltava käytettävissä koko rikosoikeudellisen menettelyn ajan, vankilassa ja sen ulkopuolella.

Kirjaimellisesti luettuina mainitut artiklat asettavat varsin tiukat velvoitteet: jäsenvaltioiden on varmistettava, että

henkilö, jota syytetään lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista, on sellaisesta tuomittu tai pelkää sellaiseen syyllistyvänsä, voi tarvittaessa osallistua tehokkaiisiin interventio-ohjelmiin tai -toimiin tällaisen rikoksen riskin minimoimiseksi tulevaisuudessa. Direktiivin johdanto lieventää vähän: ohjelmia ei tarvitse tarjota automaattisena oikeutena, ja kukin jäsenvaltio päättää, mitkä interventiot ovat asianmukaisia. Silti niitä on tarkasteltava vakavasti otettavina velvoitteina.

INTERVENTIOIDEN VAIKUTUKSESTA VÄHÄN TUTKITTUA TIETOA

Ensimmäisiä kysymyksiä on, mitä interventioiden tehokkuudesta näissä asioissa tiedetään. Vastaus on, että yhtä ja toista voidaan päätellä jollakin luotettavuudella. Voi ajatella, että yleiset rikoksia ehkäisevät mekanismit toimivat jollain teholla myös lapsiin kohdistuvien sek-

suaalirikosten ehkäisyssä. Jotakin voitaneen päätellä myös niistä arviointitutkimusta, joita on tehty seksuaalirikoksista tuomituille järjestettyjen ehkäisyohjelmien vaikutuksesta rikosten uusimiseen, vaikka näissä on hyvin niukasti tietoa juuri lapsiin kohdistuneista rikoksista.

Mutta ruotsalaisten ja kanadalaisten tutkijoiden tuore systemaattinen katsaus (Långström ym. 2013) osoittaa, että kunnollista näyttöä lääkinällisten ja psykologisten interventioiden tehokkuudesta lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisemiseksi ei juuri ole. Aikaisemmissa systemaattisissa katsauksissa on havaittu jonkin verran näyttöä (*weak evidence*) sen tueksi, että tietyt lääkinälliset ja psykologiset interventiot vähentävät kiinni jääneiden seksuaalirikollisten uusintarikollisuutta. Mutta ei aikaisemmin eikä tässäkin katsauksessa löydetty hyvää näyttöä interventioiden vaikutuksesta lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekemisen ja uusimisen riskin suuruuteen.

Långströmin ja kumppanien mukaan on esimerkiksi vain riittämätöntä (*insufficient*) näyttöä kognitiivisen käyttäytymisterapian hyödyistä ja riskeistä aikuisille tai nuoruusikäisille henkilöille lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekemisen tai uusimisen suhteen. Oikeastaan vain yhdestä asiasta löytyi edes jonkin verran näyttöä. Tämä havainto oli se, että monisysteeminen terapia (*multi-systemic therapy, MST*) ehkäisi uusimista nuoruusikäisten seksuaalirikollisten joukossa. Arviotutkimukseen osallistuneet olivat keskimäärin 14-vuotiaita, ja heidän uusimisriskinsä arvioitiin keskimääräiseksi.

Etsiessään arviointitutkimuksia EU-direktiivin artiklassa 22 mainituille henkilöille (eli omista mahdollisista teoistaan huolestuneille) tarkoitettujen interventioiden tehosta Långströmin ryhmä ei löytänyt ainuttakaan, joka olisi täyttänyt katsauksen minimivaatimukset. Vaatimukseen kuului muun muassa se, että ohjelmaan osallistuneita voitiin verrata jonkinlaiseen verrokkiyhmään, joka ei saanut olla ilmiselvästi vinosti valikoitunut (kuten esimerkiksi ohjelman keskeyttäneet).

Saksassa on kyllä toiminnassa tälle henkilöryhmälle tarkoitettu lupaava hanke. Tämä Dunkelfeld-hanke käyn-

nistettiin 2004, ja se tarjoaa ilmaista ja luottamuksellista apua miehille, jotka kokevat olevansa ”sopimattomalla tavalla kiinnostuneita lapsista”. Hankkeen keskeinen osa on vuoden kestävä ryhmäterapia. Hankkeen alustavat tulokset ovat lupaavia. Kolmena ensimmäisenä vuonna yhteyttä otti 800 miestä, joista lähes puolet matkusti – joskus kaukaakin – klinikalle monipuolista alkuarviointia varten. Toisin sanoen monet pedofiilisiä tai hebefiilisiä (seksuaalinen kiinnostus puberteetti-ikäisiin lapsiin) taipumuksia itsessään tunnistavat miehet ovat motivoituneita osallistumaan tällaiseen terapiaan. Hankkeen nettisivuilla olevan tekstin mukaan terapiaan osallistuneiden enemmistön ongelmalliset asenteet vähenivät ja heidän kykynsä ymmärtää potentiaalisten uhriensa näkökulmaa parani. Yksittäiset osanottajat katsovat oppineensa hallitsemaan käyttäytymistään aikaisempaa paremmin. He esimerkiksi osaavat välttää tilanteita, joissa heidän ongelmalliset impulssinsa esiintyvät. Ohjelmaan tapauskohtaisen harkinnan mukaan kuuluva seksuaaliseen haluun vaikuttava lääkehoito saa kiitosta joiltakin osallistujista. Kuitenkaan mitään varsinaista, selkeästi kuvattua vaikutusarviointia ei sivuiltakaan löydy.

ERILAISIA MENETELMIÄ TARVITAAN

Näyttää siis siltä, että tällä hetkellä ei ole olemassa kovin hyvää tietoa siitä, millaisia 22 artiklan tarkoittamat tehokkaat interventiot ovat. Långström ym. huomauttavat, että tilanteessa on myös otollisia tutkimuksellisia mahdollisuuksia, kun kyseisiä ohjelmia on tässä vaiheessa olemassa melko vähän samalla kun tietämys niiden tehosta on puutteellista. Tällöin ohjelmia käyttöön otettaessa ja laajennettaessa on myös mahdollista joustavasti käynnistää verrokkiasetelmiin perustuvia arviointitutkimuksia.

Direktiivin velvoitetta tehokkaiden interventioiden tarjolla olon varmistamiseksi voineekin tulkita niin, että on kehitettävä näyttöön perustuvia tehokkaita interventioita. Samalla on tietysti harkitusti tarjottava ohjelmia, joilla käytettävissä olevan tiedon mukaan on parhaat mahdollisuudet ehkäistä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Tässäkin

sovellettaneen riski- ja tarvearviointiin perustuvia toimia. Kognitiivisten käyttäytymisohjelmien lisäksi olisi syytä pitää esillä myös mahdollisuuksia tarjota siitä kiinnostuneille vapaaehtoisille seksuaaliseen haluun vaikuttavaa lääkitystä, kuten Dunkelfeld-ohjelma tekeekin.

Potentiaalisille rikoksentehtäjäille tarjottavien ohjelmien ohella kannattaa muistaa myös muut rikoksen tekemiseen ja tekemättä jäämiseen vaikuttavat tekijät. Hyvin kiinnostava ja monipuolinen hanke on ainakin USA:ssa, Britanniassa ja Alankomaissa toimiva hanke *StopIt-Now*. Tämä hanke antaa puhelimitse, sähköpostitse ja kasvokkain luottamuksellisesti neuvoja esimerkiksi ihmisille, jotka ovat huolissaan

- omista lapsiin kohdistuvista ajatuksesta ja pelkäävät syyllistyvänsä lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön,
- tutun nuoren lapsen tai teini-ikäisen seksuaalisesta käyttäytymisestä, huolissaan riskistä, että lapsi hyväksikäyttää toista lasta, tai siitä, että häntä hyväksikäytetään,

- jonkun läheisen henkilön käyttäytymisestä, tai jos joku tuttu on jäänyt kiinni lapsiin kohdistuvasta seksuaalirikoksesta.

- Neuvontaa tarjotaan myös lapsille ja nuorille, joita on seksuaalisesti hyväksikäytetty
- henkilölle, joka tarvitsee neuvoa siinä, miten lapsia suojella
- ammattilaisille ja muille jotka työskentelevät lasten ja perheiden kanssa.

Euroopassa on käynnissä tämän hankkeen arviointi, johon osallistuvat yllä mainittu Dunkelfeld-hanke sekä Suomen Pelastakaa Lapset. Toivottavasti siitä saadaan hyviä neuvoja. ■

VIITTEITÄ JA LINKKEJÄ:

Långström, Niklas, Pia Enebrink, Eva-Marie Laurén, Lindblom, Jonas, Sophie Werkö, and Karl Hanson. 2013. "Preventing Sexual Abusers of Children from Reoffending: Systematic Review of Medical and Psychological Interventions." *British Medical Journal* 247:f4630.

Dunkelfeld-hankkeen sivusto: <https://www.kein-taeter-werden.de/> (saksaksi), <https://www.dont-offend.org/> (englanniksi)

StopItNow UK, <http://www.stopitnow.org.uk/>

Suomen Pelastakaa Lapset, Lasten suojelu digitaalisessa mediassa. <http://www.pelastakaa-lapset.fi/toiminta/>

Työväkivallan jälkikäsittely hyödyttää uhria ja työyhteisöä

Työssä koetun väkivallan jälkikäsittelyn tarve ja väkivallan vähentämisen mahdollisuudet nostettiin esiin rikosentorjuntaneuvoston väkivaltajaoston järjestämässä seminaarissa marraskuussa. Työväkivallan inhimilliset ja taloudelliset kustannukset ovat mittavia.

Suomalaisista 4,4 prosenttia joutuu vuoden aikana väkivallan tai uhkailun kohteeksi työtehtävissään. Työpaikalla tapahtuva väkivalta on monesti myös toistuvaa, ilmenee Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2012 toteuttamasta kansallisesta rikosuhritutkimuksesta. Vain kolmasosa työväkivaltaa kokeneista oli selvinnyt yhdellä kerralla, muut olivat joutuneet väkivallan tai uhkailun kohteeksi vuoden aikana kahdesti tai useammin – peräti joka kymmenes vähintään kymmenen kertaa. Lisäksi joka kuudes työelämässä olleista ilmoitti, että oli pelännyt väkivaltaa työpaikallaan tai työssään. Naiset kohtaavat työssään

väkivaltaa miehiä yleisemmin ja saavat miehiä useammin väkivallan seurauksena fyysisen vamman. Tulokset heijastavat sitä, että naisia toimii paljon ammattissa, joissa uhkailu- ja väkivaltatilanteita syntyy helposti ja naisiin saatetaan miehiä fyysisesti heikompana vastapuolena herkemmin kohdistaa väkivaltaa.

Tuula Leinon tutkimus partiotyötä tekevien poliisien ja yksityisten vartiointiliikkeiden vartijoiden työssään kohtaamasta väkivallasta puolestaan osoittaa, että fyysinen väkivalta lisää riskiä psyykkiseen oireiluun. Viisi prosenttia tutkimukseen osallistuneista poliiseista kertoi alkoholin käytön lisääntyneen väkivaltakokemusten vuoksi. Ne poliisit, joiden vamma oli vaatinut lääkärin hoitoa ja jotka olivat saaneet useita vammoja, olivat huolissaan väkivallan uhriksi joutumisesta myös tulevaisuudessa.

Väkivallan kokeminen vaikuttaa tutkimusten mukaan psyykkiseen hyvinvoin-

tiin ja työssä jaksamiseen. Rikosentorjuntaneuvoston väkivaltajaosto korostaa, että psyykinen tuki ja väkivaltatilanteiden jälkikäsittely tulee varmistaa sekä yksittäiselle henkilölle että koko työyhteisölle. Jälkihoidon laiminlyönnin seuraukset kantautuvat pahimmillaan myös työpaikan ulkopuolelle ja väkivaltaa kokeneiden perheisiin.

Väkivaltajaosto muistuttaa, että väkivallan vähentäminen on mahdollista. Siihen tarvitaan laaja-alaisia ja monipuolisia toimia lainsäädännöstä alkaen. Väkivaltatilanteisiin voidaan varautua riskianalyseilla, toimintaohjeilla ja koulutuksella. Jälkikäsittelyllä varmistetaan tilanteen psyykinen purku. Väkivaltatilanteiden säännöllinen käsittely työpaikalla mahdollistaa myös väkivallan riskiä tulevaisuudessa vähentävien menettelytapojen kehittämisen, kuten työjärjestelyjen, avunsaanti-mahdollisuuksien, fyysisen ympäristön ja sosiaalisen valvonnan kehittämisen.

Viharikollisuus vähentynyt

Poliisin tietoon tuli viime vuonna noin 20 prosenttia vähemmän viharikoksia kuin edellisvuonna. Vuonna 2012 kirjattiin 732 rikosepäilyä, jotka luokiteltiin Poliisiammattikorkeakoulun tekemässä tutkimuksessa viharikoksiksi. Vuonna 2011 poliisin tietoon tuli 918 tapausta, ja vuonna 2010 tapauksia oli 860.

Edellisvuosien tapaan suurin osa rikosilmoituksista sisälsi rasistisia piirteitä, ja yleisin rikosnimike oli pahoinpitely.

Epäiltyjen viharikosten määrää on seurattu nykyisessä laajuudessaan Poliisiammattikorkeakoulussa vuodesta 2008 lähtien. Viharikokset tilastoidaan poliisin valtakunnallisten rikosilmoitustietojen perusteella. Rasistisesta rikollisuudesta,

joka sisältyy viharikoksiin, on tilastoja jo yli kymmenen vuoden ajalta. Vuonna 2012 rasistisia piirteitä oli 641:ssä viharikokseksi luokitellussa rikosilmoituksessa.

Suomen rikoslaissa ei ole rikosnimikettä rasistiselle rikokselle tai viharikokselle. Tutkimuksessa viharikoksiksi luokitellaan pääsääntöisesti kaikki sellaiset rikosepäilyt, joissa poliisi, uhri tai muu asianosainen epäilee vihamotiivia tai joihin on sisältynyt solvauksia uhrin viiteryhmiä kohtaan.

Vain pieni osa viharikoksista ilmoitetaan poliisille. Tästä syystä viharikosseurantaa on vain yksi näkökulma laajempaan ilmiöön.

Viharikollisuuden vuosiraportti on luettavissa verkkojulkaisuna osoitteesta www.polamk.fi.

Rikosentorjuntaneuvosto järjesti yhdessä Oulun kaupungin kanssa lokakuussa rikosentorjunnan vuosiseminaarin teemalla ”Turvallisuustalkoot huomenna”. Ensimmäisen päivän pääteema oli asukkaiden osallistuminen turvallisuustyöhön. Toisen päivän pääaiheita olivat toistuvasti rikoksen uhriksi joutumisen ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy. Seminaarin rinnakkaistyöryhmissä käsiteltiin myös nuoria rikosten uhreina, rikosentorjuntaa Oulussa, korruption ehkäisyä. Turvallisuuskävelyn työryhmä jalkautui teoreettisen jakson jälkeen tarkastelemaan Oulun keskustan turvallisuustilannetta. Seminaarin hanketorilla järjestöt ja muut tahot esittelivät toimintaansa.

Seminaarin annista enemmän osoitteessa www.rikosentorjuntaneuvosto.fi.

Nuorten syrjäytymistä ehkäisevissä palveluissa kehittämistä

Edukunnan tarkastusvaliokunnan Kuntoutussäätiöltä tilaama tutkimus ”Nuorten syrjäytyminen – tietoa, toimintaa ja tuloksia?” on valmistunut. Nuorten syrjäytymistä ehkäiseviin peruspalveluihin käytetään tutkimuksessa käytettyjen laskentaperusteiden mukaan vuosittain noin 230 miljoonaa euroa. Tämä on huomattavasti vähemmän kuin nuorten toimentulotukeen käytettävät noin 230 miljoonaa ja nuorten työttömyysturvaan käytettävät noin 468 miljoonaa eli yhteensä noin 698 miljoonaa.

Tutkijat korostavat, että nuorten syrjäytymisen kannalta kriittisimpiä elämäntilanteita ovat erilaiset nivelvaiheet, kuten koulutukseen liittyvät siirtymät. Nivelvaiheissa nuorille tarjottava tuki ja ohjaus ovat ensisijaisen tärkeitä.

Tutkijaryhmän mielestä syrjäytymisen ehkäisyn kannalta pääpaino palvelujen kehittämisessä pitäisi olla julkisissa peruspalveluissa. Niiden avulla voidaan

ennalta ehkäisevästi tukea lapsia, nuoria ja heidän perheitään. Näin voidaan estää ongelmien pitkittyminen ja siten vähentää jatkuvasti lisääntyvää tarvetta kalliisiin erityispalveluihin.

Syrjäytymisen ehkäisyssä päästään parhaisiin tuloksiin integroitujen palvelukokonaisuuksien avulla. Sen sijaan nuorille satunnaisesti tarjottavat yksittäiset palvelut johtavat harvoin irti syrjäytymiskierteestä. Pelkän toimentulotuen tai muun taloudellisen etuuden tarjoaminen ei myöskään toimi syrjäytymisen ehkäisyssä, vaan niiden rinnalla nuorelle pitää tarjota henkilökohtaista tukea. Matalan kynnyksen palvelupisteestä nuoret voidaan ohjata yhdellä kertaa hänen tarvitsemiinsa palveluihin.

Tutkijoiden mielestä tiedontuotannon ja tilastoinnin epäyhtenäisyydestä johtuen tutkimuksen tuloksista ei voi vetää suoraan johtopäätöstä, että lisäämällä resursseja nykyisiin syrjäytymistä ehkäi-

seviin palveluihin voitaisiin varmuudella vähentää toimeentulotuen ja työttömyysturvan menoja.

Tutkimuksessa tehtiin erillisselvitys syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työllistymisestä vuosina 2001–2010. Selvitys perustui rekisteriaineistoon, jossa seurattiin 60 prosentin otosta vuosina 1981–1983 syntyneistä henkilöistä. Tulosten perusteella nuoruuden kasvuympäristön huono-osaisuus ei välttämättä johda huonoon työllistymiseen. Vuosina 1981–1983 syntyneistä työllisten osuus oli vuonna 2010 tutkimuksen kaikissa ikäryhmissä 72 prosenttia. Toimentulotukea saaneiden vanhempien lapset työllistyivät yli 60-prosenttisesti. Työllisten osuus oli lastensuojelupäätöksen saaneilla ja psykiatrihoitoa saaneilla selkeästi alhaisempi kuin kaikissa ikäryhmissä, noin 43 prosenttia.

Tutkimus on saatavilla eduskunnan tarkastusvaliokunnan verkkosivuilla (www.eduskunta.fi).

Naisvangeilla on paljon terveysongelmia

Päivi Viitanen tutki väitöstyössään ensimmäistä kertaa kattavasti naisvankien terveydentilaa. Mukana oli 101 naisvankia ja vertailujoukkona 309 miesvankia. Naisvangeilla C-virusmaksatulehdus on hyvin yleinen (52 %:lla), ja se liittyy suomalaisten vankien yleiseen suonensisäisten huumeiden käyttöön. Tutkimus osoitti, että tähän tartuntatautiin liittyvässä riskikäyttäytymisessä on sukupuolieroja.

Sukupuolet erosivat lapsuuden kaltoin kohtelun suhteen ja eroja oli myös sen liittymisessä myöhempään päihteiden käyttöön ja mielenterveyden häiriöihin. Yleisesti on osoitettu naisilla olevan enemmän lapsuuden seksuaa-

lista hyväksikäyttöä, mutta suomalaisilla naisvangeilla myös lapsuuden fyysinen pahoinpitely oli yleisempää kuin miesvangeilla (fyysinen 25 % naisista vs. 15 % miehistä, seksuaalinen 32 % vs. 7 %).

Naisvangeilla oli paljon terveysongelmia, ja terveyspalveluiden runsas käyttö liittyi etenkin päihteidenkäyttöön, mielenterveydenhäiriöihin, tartuntatauteihin ja tapaturmiin. Suomalaisilla naisvangeilla on vakavia alkoholi- ja huumeongelmia sekä yleisesti mielenterveyden häiriöitä, jotka heikentävät heidän työkykyään, työllistymistään ja aiheuttavat hoidontarvetta. Naisista 78 % oli työttömänä ja kuusi prosenttia työssä. Miehillä työssä olleiden osuus

oli nelinkertainen naisiin verrattuna. Naisista 42 % ja miehistä 11 % oli työttömyyttä. Yleisin syy työkyvyn heikentymiseen olivat päihdesairaudet (yli 70 %:lla molemmista sukupuolista). Naisilla toiseksi yleisin syy olivat mielenterveyden häiriöt (39 %). Hoidontarvetta oli yli 90 %:lla vangeista ja suurimmalla osalla syynä olivat mielenterveyden häiriöt.

Vankiloiden terveyspalveluiden sekä muiden toimintojen suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon sukupuolten väliset eroavuudet. Vankien vaikuttavien hoito- ja kuntoutusohjelmien järjestäminen edellyttää ajantasaista tietoa vankien terveydentilasta, hoidontarpeista ja työkyvystä.

RIIKKA KOSTIAINEN

Rikoksen uhriksi joutuneen lapsen vanhemmille opas

Oikeusministeriö on julkaissut *Lapsi rikoksen uhrina*-oppaan, jossa välitetään tietoa ja neuvoja rikosprosessiin liittyvistä keskeisistä asioista lapsen etu huomioon ottaen. Opas on suunnattu seksuaalirikoksen tai väkivaltarikoksen uhriksi joutuneen lapsen vanhem-

mille. Tavoitteena on parantaa rikoksen uhriksi joutuneen lapsen asemaa ja helpottaa hänen pääsemistään oikeuksiinsa.

Oppaassa neuvotaan, miten vanhemman tulee toimia, jos hän huomaa tai epäilee lapsensa joutuneen rikoksen uhriksi. Oppaassa kerrotaan myös, mistä ja miten voi saada apua, tukea ja korvauksia. Verkossa julkaistun laajemman oppaan lisäksi on julkaistu esite, johon on koottu oppaan keskeisimmät tiedot. Painettua esitelehtistä jaetaan muun muassa poliisilaitoksilla.

Oppaan on laatinut moniammatillinen

työryhmä, jossa ovat olleet edustettuina poliisi, syyttäjälaitos, tuomioistuinlaitos, lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisen osaamiskeskus, Suomen psykologiliiton oikeuspsykologian toimikunta, asianajajat sekä keskeiset ministeriöt.

Kansalliseen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaan sisältyvä opas on julkaistu suomeksi ja ruotsiksi. Julkaisu on toteutettu oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä sisäasiainministeriön yhteistyönä.

Opas löytyy verkosta www.oikeusministerio.fi – Julkaisut – Lapsi rikoksen uhrina

Vangittujen vanhempien lapsilla riski mielenterveysongelmiin

Kriminaalihuollon tukisäätiön järjestämässä seminaarissa marraskuussa paneuduttiin sellaisen lapsen tilanteeseen, jonka vanhempi on vankilassa. Erityisesti peilattiin Suomen tilannetta tuoreeseen EU-tutkimukseen. COPING (Children of Prisoners, Interventions & Mitigations to Strengthen Mental Health) toteutettiin 2010–2012 Ruotsissa, Saksassa, Romaniassa ja Britanniassa. Se on ensimmäinen laaja eurooppalainen tutkimus vankien lapsista. Tutkimuksessa selvitettiin, mitä edellytyksiä lapsilla on käsitellä vanhemman vankilassaoloa. Menetelminä käytettiin kyselylomaketta, johon vastasi 737 lasta ja heidän vanhempansa. Lisäksi haastateltiin lapsia, vanhempia sekä heidän kanssaan toimivia tahoja.

Lapsilla, joiden äiti tai isä on joutunut vankilaan, on tutkimuksen mukaan lisääntynyt riski epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Leimautuminen, katkenneet kiintymyssuhteet, taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat sekä hoidon puute ovat yhteydessä mielenterveysongelmien riskiin lapsilla.

Lapset häpeävät ja kärsivät leimautumisesta, omanarvontunteen menetyksestä ja syrjinnän kokemuksista. Vankeusrangaistuksesta johtuva kiintymyssuhteen katkeaminen voi olla vaikea parantaa. Rakkaan perheenjäsenen fyysinen poissaolo mutta henkinen läsnäolo johtaa sekaannukseen ja epävarmuuteen. Lasten, joilla jompikumpi vanhemmista on vankilassa, täytyy oppia hyväksymään menetys, sopeutua ja saada takaisin identiteettinsä, löytää merkitystä kokemukseen ja tuntee toivoa.

Vangittujen vanhempien lapsilla on yleisesti lisääntynyt riski mielenterveyden ongelmiin. Riski on huomattava lapsille kaikissa tutkimukseen osallistuneissa maissa. Vanhemmat arvioivat, että vähintään 25 %:lla 11-vuotiaista ja sitä vanhemmista lapsista ja vähintään 21 %:lla alle 11-vuotiaista on selviä vaikeuksia tunteissa, keskittymiskyvyssä, käyttäytymisessä tai suhteissa muihin samanikäisiin.

Lapset ja heidän vanhempansa kertovat haastatteluissa lasten painajaisista,

surusta, eroahdistuksesta ja huonosta it-seluottamuksesta. He kertovat myös arkielämän raskaudesta, pitkistä tapaamismatkoista vangitun vanhemman luokse sekä huonoista ja hyvistä tapaamistiloista vankiloissa.

Lapset tarvitsevat interventioita, jotka vastaavat heidän tarpeisiinsa ja vanhempia, jotka saavat riittävästi tukea yhteiskunnalta. Ruotsalaiset lapset itse sanovat tarvitsevansa eniten henkistä tukea. Seuraavaksi eniten he tarvitsevat apua kouluun liittyvissä asioissa. COPING-tutkimus osoittaa, että lasten ja heidän perheidensä tarpeet ja tarjotut interventiot eivät aina kohtaa. On tärkeää, että apu annetaan oikeaan aikaan. Lasten kontakti vangittuun vanhempaan on keskeistä tilanteen käsittelyssä.

Seminaarissa julkistettiin myös **Janne Ranisen** kirja *Isänä vankilassa* (Mediapinta 2013). Kirja kertoo, millaista on olla isänä vankilassa ja millainen vaikutus vanhemman vankeudella on lapsiin sekä pohtii, miten lapsiin kohdistuvia haittoja voitaisiin ennalta ehkäistä

Koulutus tärkeää uusintarikollisuuden vähentämisessä

Nuorten aikuisten ikäryhmässä peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttuminen ja työttömyys ovat vahvimpia rikollisuutta ennustavia tekijöitä. Rikoksiin syyllystyneet nuoret aikuiset ovat hyvin usein matalasti koulutettuja, pitkästi työttömänä olleita miehiä.

– Peruskoulun jälkeisen ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaminen olisi paras keino ennaltaehkäistä rikoksia koulutuspolitiikan avulla, totesi tutkija **Ville Hinkkanen** Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta Rikosseuraamusalan neuvottelukunnan seminaarissa.

Rikkonainen työura ja koulutuksen puuttuminen ovat konkreettisia ongelmia vapautuville vangeille. Seminaarin aiheena olivat vankien koulutus ja työllistämisen tukitoimet. Tilaisuudessa todettiin, että koulutuksen ja työtoiminnan yhteistyötä tulisi lisätä vankiloissa. Vangit kohderyhmänä tarvitsevat toimintaa, jossa yhdistyy valmentava ja kuntouttava koulutus sekä matalan kynnyksen työtoiminta. Eri asiantuntijoiden ja sektorien osaaamisen yhdistäminen on välttämätöntä.

Yksi hyvä esimerkki on Kris-Suomen keskusliiton *Valmiuksia siirtyä työelämään* -hanke, jossa tuetaan vaikeasti

■ **Vuoden 2013 kriminaaliryöstön palkinnon sai Silta-Valmennusyhdistys ry:n toiminnanjohtaja Sampo Järvelä.** Keskeistä kuntouttavassa työssä on ollut heikossa asemassa olevien ihmisten auttaminen ja kunnioittaminen, vastuullisuus ja yhdessä onnistuminen. Kriminaalihuollon tukisäätiö myöntää palkinnon vuosittain toimintaan, jolla tuetaan rikoksesta tuomittujen ja heidän läheistensä sijoittamista yhteiskuntaan ja rehelliseen elämään tai vähennetään uusintarikollisuutta ja sen haittoja. Palkinnolla edistetään humaania ja kuntouttavaa kriminaalihuoltotyötä.

työllistyviä välityömarkkinoiden kautta koulutuksiin ja avoimille työmarkkinoille. Hankkeeseen sitoutuneista vangeista ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaista vain 10 prosenttia on palannut rikoskierteeseen.

Omaehtaisista kokemuksista ja selviytymistarinaanastaan seminaariväelle kertoi entinen vanki ja nykyinen kirurgi **Christer Lybeck**. Hän korosti päihde-

ongelman hoitamista kaiken avaimena. Suuri merkitys on myös sillä, että vankilassa oli työntekijöitä, jotka uskoivat häneen ja rohkaisivat häntä opiskelemaan ja mahdollistivat sen käytännössä. Hän suoritti lukion vankilatuomioiden ohessa ja lopulta raitistui täysin, jätti rikokset ja lähti opiskelemaan ensin sairaanhoitajaksi ja sitten lääkäriksi.

■ E L I N A R U U S K A N E N

EU-hankkeessa etsitään hyviä käytäntöjä korkean riskin vankien vapauttamiseen

Rikosseuraamuslaitos ja oikeusministeriö ovat mukana EU:n rahoittamassa *Korkean riskin vankien siirtymävaiheiden hallinta ja hoito Euroopassa* -nimisessä projektissa, jossa kootaan hyviä käytäntöjä vankilasta vapautuvien siirtymävaiheisiin ja hallittuun vapauttamiseen. Tarkoituksena on luoda erityinen korkean riskin rikosentekijöiden vapauttamista tukeva malli, jossa huomioidaan erilaiset toimijat ja toiminnan jatkumot. Tietoa mallista levitetään kaikkiin EU-maihin. Projektin jatkuu vuoden 2014 loppuun saakka.

Projektissa ovat Suomen lisäksi mukana Viro, Irlanti ja Saksasta Mecklenburg-Länsi-Pommerin osavaltion oikeusministeriö, joka johtaa projektia. Kukin maa järjestää vuorollaan seminaarin ja loka-marraskuun taitteessa oli Suomen vuoro. Suomesta seminaariin osallistui asiantuntijoita niin vankiloista, arviointikeskuksista, yhdyskuntaseuraamustoimistoista, keskushallinnosta, oikeusministeriöstä kuin kolmanneltakin sektorilta.

Seminaarin aiheena olivat vapauttamisprosessiin liittyvät hyvät käytännöt. Työpajoissa löydettiin useita kaikille yhtei-

siä periaatteita huolimatta maiden oikeusjärjestelmien ja lainsäädännön eroista. Kaikki osallistujat pitivät tärkeänä sitä, että siirtymävaiheet esimerkiksi suljetuista avoimpiin olosuhteisiin ovat aina huolellisesti suunniteltuja. Monissa puheenvuoroissa korostettiin jatkumoiden merkitystä vapautumisessa: asiakas ei saa pudota tai kadota järjestelmien väliin. Yksimielisyys vallitsi myös siitä, että hyvistä suunnitelmista huolimatta on ensiarvoisen tärkeää, että vapautumisprosessin ytimessä on asiakas, joka kokee itse ohjaavansa omaa elämäänsä ja olevansa siitä vastuussa.

Suomen hyvänä käytäntönä esiteltiin valvottu koevapaus, josta kertoi käytännön kokemusten näkökulmasta Vanajan vankilan johtaja **Kaisa Tammi-Moilanen**. Seminaarissa kuultiin myös järjestöjen edustajien puheenvuoroja. **Maarit Suomela** Kriminaalihuollon tukisäätiöstä kertoi työskentelystä korkean riskin asiakkaiden kanssa kolmen tapausesimerkin valossa. **Timo Valkama** KRISistä esitteli vertaistukeen perustuvaa tukitoimintaa, joka herätti runsaasti kiinnostusta etenkin seminaarin ulkomaalaisissa osallistujissa.

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankoh-
taisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö
ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä jul-
kaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä
kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työs-
kenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on
hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja koulu-
ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus-
alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa
25 euroa + alv. 10 %. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, nettilomakkeella (www.haaste.om.fi)
tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa + alv. 10% /4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen
päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
- määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki